

**TC.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**MUHACİRLİKTE GÖÇMENLİĞE
İSKÂNDAN YERLEŞİME:
BULGARİSTAN MUHACİRLERİ'NİN
KONYA'YA GÖÇÜ**

Serdar NÜKTE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN

Konya, 2019

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Serdar Nükte		
	Numarası	158103011024		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji Anabilim Dalı/ Sosyoloji Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	MUHACİRLİKTEN GÖÇMENLİĞE İSKÂNDAN YERLEŞİME: BULGARİSTAN MUHACİRLERİ'NİN KONYA'YA GÖÇÜ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığımı bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

SERDAR NÜKTE

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Serdar NÜKTE
	Numarası	158103011024
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji/Sosyoloji
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN
	Tezin Adı	Muhacirlikten Göçmenliğe İskandan Yerleşime: Bulgaristan Muhacirlerinin Konya'ya Göçü

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Muhacirlikten Göçmenliğe İskandan Yerleşime: Bulgaristan Muhacirlerinin Konya'ya Göçü” başlıklı bu çalışma 28/03/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Ahmet TAŞĞIN	
2	Dr. Öğr. Üyesi	Faruk KARAARSLAN	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Ahmet ŞİMŞEK	

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	SERDAR NÜKTE		
	Numarası	158103011024		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji Anabilim Dalı/ Sosyoloji Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	■	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet Taşğın		
Tezin Adı	MUHACİRLİKTE GÖÇMENLİĞE İSKANDAN YERLEŞİME: BULGARİSTAN MUHACİRLERİ'NİN KONYA'YA GÖÇÜ			

Osmanlı Devleti, on sekizinci yüzyıldan itibaren askeri, siyasi ve iktisadi gücünü yitirmeye başlamıştır. Bu dönemde ortaya çıkan milliyetçilik akımı, Balkan coğrafyasında kısa sürede etkisini göstererek Balkan devletlerinin bir bir çözülmeye başlamasına neden olmuştur. Bu bakımdan, on sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar olan iki yüz yıllık sürede Balkan tarihi, dünya tarihinde ayrı bir konuma sahiptir. Özellikle 1912-1913 tarihleri arasında cereyan eden Balkan Harbi sonunda Osmanlı Devleti tarihinin en ağır yenilgisine uğrayarak, sınırlarını Adriyatik kıyılarından Meriç Nehri'ne kadar çekmek zorunda kalmıştır. Böylelikle Osmanlı Devleti, Rumeli topraklarını kaybetmeye başlamıştır. Devamında ise milliyetçilik ve emperyalizm karşısında Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti toprak kaybıyla sınırlı kalmamış, bu süre zarfında yaşanan savaş ve mezalimler yüzbinlerce muhacirin Anadolu'ya yönelik yüksek oranda kitlesel göç hareketlerini de beraberinde getirmiştir. Bunun sonucunda ise muhacirlere yönelik İskân konusu gerek Osmanlı Devleti gerekse Türkiye Cumhuriyeti için en önemli sorunlardan birisi haline gelmiştir.

Bu kapsamda araştırmaya, Bulgaristan'dan Türkiye'ye farklı dönemlerde göç etmiş olan toplulukların yerleştikleri şehirlerden birisi olan Konya ili ve belirlenen dört köy kapsamındaki muhacirler ele alınmıştır. Çalışmanın problemi ve kurgusu bağlamında, gerekli literatür taranmış, derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmeleri tekniğiyle göç süreci ve sonrası anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan alan çalışması kapsamında; muhacirlerin kültür algısı, aidiyet oluşumları, ekonomik ve sosyal özellikleri ve yerli halk ile ilişkileri üzerine tespitler yapılmıştır. Kapsamlı bir literatür taraması ve alan çalışmaları sonucunda, Konya ili ve köylerinde yaşayan Bulgaristan muhacirleri, diğer göçmen topluluklardan farklı olarak, kültürel ve sosyal bütünleşme bağlamında bağdaşmış, ancak aidiyet noktasında kendilerini hala muhacir olarak gördükleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Muhacir, İskân, Aidiyet, Konya

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Serdar Nükte		
	Student Number	158103011024		
	Department	Sociology		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	☒	
		Doctoral Degree (Ph.D.)	☐	
	Supervisor	Prof. Dr. Ahmet Taşğın		
Title of the Thesis/Dissertation	EMIGRATION FROM IMMIGRATION TO SETTLEMENT: MIGRATION OF BULGARIAN EMMIGRANTS TO KONYA			

The Ottoman Empire began to lose its military, political and economic power from the eighteenth century. The nationalist movement that emerged in this period caused the Balkan states to begin to dissolve in a short time in the Balkans. In this respect, the Balkan history has a distinct position in the history of the world in the two hundred years from the eighteenth century to the twentieth century. At the end of the Balkan War, which took place between 1912-1913, the Ottoman Empire had to suffer the most severe defeat in its history and to pull its borders from the Adriatic coast to the Meriç River. Thus, the Ottoman Empire, began to lose the territory of Rumeli. On the other hand, the defeat of the Ottoman Empire against nationalism and imperialism was not limited to the loss of land, during which war and atrocities brought hundreds of thousands of immigrants with a high rate of mass migration towards Anatolia. As a result of the Settlement should subject the Ottoman Empire towards refugees has become one of the most important issues for both the Republic of Turkey.

In this context, in research, in different periods from Bulgaria to Turkey one of the cities where they settle in the community who have migrated within the scope of Konya and refugees identified four villages were discussed. In the context of the problem and editing of the study, the necessary literature has been reviewed, in-depth interviews and focus group interviews were tried to be understood through the migration process and after. Within the scope of the field study; The perceptions of the immigrants on their culture, their belonging, their economic and social characteristics and their relations with the indigenous people were determined. As a result of a comprehensive literature review and field studies, the Bulgarian immigrants living in the province of Konya and their villages were found to be different in terms of cultural and social integration, but not to other immigrant communities.

Keywords: Bulgaria, Emigrant, Settlement, Belonging, Konya

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vi
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1.Göç Olgusu	5
1.2. Göç Biçimi Olarak Muhacir	9
1.3. Osmanlıdan Cumhuriyete İskân ve Yerleşim	13
1.3.1. İmparatorluk Dönemi İskan ve Yerleşim	15
1.3.2. Cumhuriyet Dönemi İskan ve Yerleşim.....	17
2. BÖLÜM BULGARİSTAN MUHACİRLERİ'NİN ANADOLU'YA GÖÇÜ .	20
2.1. Göç Çekim Alanı Olarak Anadolu	20
2.2. Bulgaristan Muhacirlerinin Anadolu'ya Göçü	24
2.2.1. İmparatorluk Dönemi Göçler	25
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Göçler.....	27
2.2.2.1. 1923-1949 Arası Göçler	27
2.2.2.2. 1950-1951 Göçleri	29
2.2.2.3. 1969-1978 Yakın Akraba Göçü	31
2.2.2.4. 1989 Göçü	32
2.3. Bulgaristan'dan Konya'ya Göçler	34
2.3.1. Konya Merkez ve Çevresine İskân Edilen Balkan Muhacirleri.....	35
3. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	41
3.1. Yöntem.....	41
3.1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	41
3.1.2. Araştırmanın Problemi	42
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi	43
3.1.4. Araştırma Deseni	43
3.1.5. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri	44
3.2. Bulgular ve Tartışma.....	45

3.2.1. Muhacirlik Algısına İlişkin Veriler	46
3.2.2. Geçmişe İlişkin Veriler	57
3.2.3. Birlikte Yaşama Kültürüne İlişkin Veriler	62
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	77
EK-1 GÖRÜŞME FORMU.....	83
EK- 2 KATILIMCI LİSTESİ	84

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 1893-1902 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Göçler	26
Tablo 2: 1934-1939 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç	28
Tablo 3: 1940-49 yılları arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Göç.....	29
Tablo 4: 1950-51 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Gelen Göçmenler .	30
Tablo 5: 1912-20 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Göç Eden Muhacir Sayısı.....	36
Tablo 6: 1950-58 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Gelen Göçmen Nüfusu	38
Tablo 7: 1950-60 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Gelen Muhacir Sayısı	39
Tablo 8: 1989 yılında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Gelen Muhacir Sayısı	40

ÖNSÖZ

Sosyoloji ile ilişkimde hayatımın dönüm noktasını teşkil eden ve geçmişten beri tavsiyeleri ile beni her daim doğru yola yönlendiren, ilk ve kıymeti sonsuz olarak kabul ettiğim manevi hocam amcam Harun Nükte'ye, bilgi ve tecrübesiyle toplum için her daim çalışmam gerektiğini ifade eden ve çıktığım akademik yolculukta maddi ve manevi tüm sorumlulukları severek üstlenen değerli babam Reşat Nükte'ye sonsuz şükranlarımı sunmayı borç bilirim.

Yüksek lisans çalışmamın başından itibaren desteğini esirgemeyen ve akademik ilgisinin yanında hayata dair tecrübelerini aktaran ve beni oğlundan ayırmayan ve talebesi olmaktan her zaman gurur duyduğum danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Taşğın'a, tez süreci boyunca araştırma kapsamında iki kez ve yaklaşık bir ay boyunca bulunduğum Bulgaristan'da ev sahipliği yapan ve bu hayatta kendisini tanıdığım için çok şanslı hissettiğim Veysel Bayram'a çok teşekkür ederim. Aynı zamanda Bulgaristan ve Konya'da görüştüğüm tüm muhacirlerin gösterdiği sevgi dolu dostluklarına teşekkür ederim.

Bu süreçte, hocalık ve ağabeyliklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocalarım Araş. Gör. Öner Atay'a, Araş. Gör. Ruhi Can Alkın'a, Araş. Gör. Emrah Başaran'a ve Araş. Gör. Semih Söğüt'e teşekkür ederim. Yöntem konusunda yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Faruk Karaarslan'a, yoğunluğuna rağmen odasına her gittiğimde bilgi ve tecrübelerini sevgiyle paylaşan Prof. Dr. Mahmut Hakkı Akın'a, ilmi tecrübeleriyle gerek tezim için gerekse akademik geleceğim için her daim fikirlerini paylaşan Doç. Dr. Lütfi Sunar'a, Prof. Dr. Abdullah Topçuoğlu'na, Doç. Dr. Berat Açıl'a, Dr. Öğr. Üyesi Erkan Çav'a ve ilerlemiş yaşına ve yoğunluğuna rağmen bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen Prof. Dr. Bahattin Akşit'e teşekkür ederim.

Son olarak Yüksek lisans süreci boyunca, bu çalışmanın yükünü büyük oranda omuzlayan ve severek çalışma ortamı sağlayan değerli eşim Simge Nükte'ye verdiği tüm destek için çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Kuşkusuz her tez konusunun bir seçilme hikâyesi vardır. Bu çalışmanın hikâyesi ise danışman hocam ile tez konusu araştırırken ortaya çıkmıştı. Tez dönemim başlamadan önce, tez konusu ile ilgili birkaç başlık üzerine konuştuk. Bu başlıklardan bir tanesi de Balkan muhacirleriydi. Danışman hocamın Balkan muhacirleri ile ilgili verdiği bir örnek beni oldukça etkiledi. Anadolu'ya yerleşen muhacirleri, göl metaforu üzerinden tasvir etti. Balkanlar'da bir gölü hayal etmemi istedi. Ancak kurumuş bir göl olması gerektiğini belirtti. Kurumuş bir gölü anlattıktan sonra konuşmasının devamında ise şu soruyu yöneltti: Hayal ettiğin kurumuş gölde, kuruyan gölün kendisi midir yoksa gölün içindeki su mudur? Cevabı kendisi vererek göllerin hiçbir zaman kurumadığını, kuruyanın sadece içindeki su olduğunu izah etti. Anadolu'ya yerleşen Balkan muhacirleri için durumun aynı şekilde gerçekleştiğini ifade etti.

Dolayısıyla yaklaşık beş yüz sene Balkan coğrafyasında yaşayan muhacirler için durum tam da bu şekilde ifade edilebilirdi. Artık benim için muhacirlerin iç dünyalarında Balkan coğrafyası ile hala gönül bağlarının olmasına inanmam daha kolay gelmişti. Muhacirler, Balkan coğrafyasında kuruyan göl değil, aynı zamanda içindeki gölü temsil etmekte, hatırlamakta ve hatırlatmaktadır.

Osmanlı, Anadolu'dan genişleyen sınırlarıyla Rumeli ve Balkanları da içine alarak kurulmuş bir devlettir. Osmanlı Devleti sadece bir Asya devleti değil aynı zamanda bir Avrupa devletiydi; hatta toprakları Kuzey Afrika'ya dayanan bir imparatorluktu. Bu imparatorluğun Asya'daki merkezi Anadolu, Avrupa'daki merkezi ise Rumeli'ydi. Tuna'nın güneyi yoğun biçimde Türkleşmiş ve Anadolu'yla birlikte Rumeli'de Türklerin vatanı olmuştu.

Yaklaşık beş yüz elli sene Osmanlı toprağı olan Balkanlar, 1829 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığı kazanması, 1861 yılında Eflak ve Boğdan Beylikleri'nin birleşmesi, 1830 yılında özerkliğini elde ederek, otuz yedi yıl sonra yani 1867'de Sırp'ların bağımsızlığını kazanması ve devamında ise Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşının ortaya çıkması ile birlikte Anadolu'ya yönelik büyük kitlesel göçlerin gerçekleşmesine neden olmuştur.

1876'da Sırbistan ve Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesiyle, Rumeli toprakları artık uluslararası bir sorun haline gelmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıyla en üst noktaya çıkan çatışmalar, Osmanlı Devleti için sonun başlangıcı olmuştur. Tüm bu süreç Balkan savaşlarının patlak vermesiyle daha da hızlanmıştır. Yavaş yavaş Balkan topraklarının kaybedilmeye başlamasının ardından Osmanlı Devleti, Osmanlı siyasi sınırları üzerinde bağımsızlığını ilan eden devletler, bir bakıma Osmanlı hafızası ve birikimi üzerinden kendilerini var kılmışlardır. Bunun en güzel örneği ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması olmuştur (Taşgın, 2017:146).

Yıllarca süren bu savaş ve siyasi gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti ve devamında Türkiye Cumhuriyeti, sadece toprak kaybı ile değil; yaklaşık yarım milyon Balkan muhacirinin, zorla göç ettirilmesi ile karşı karşıya kalmıştır. Buna bağlı olarak, meydana gelen göç hareketleri ekonomik ve siyasi sebeplerden, dini ve politik baskılardan ve sosyo-kültürel açıdan refah düzeyi yüksek bir yerde yaşama arzusu gibi nedenlere bağlı olarak büyük ve küçük kitlesel göçler halinde süregelmiştir (Emgili, 2012:36). Böylece hem Osmanlı hem Cumhuriyet döneminde Rumeli'den göç eden Balkan muhacirleri Anadolu'nun birçok yerinde iskân edilmeye başlamıştır.

İskân olgusu, nüfus ve toprağın dağılımı, ülke kaynaklarının düzgün bir şekilde kullanılması, etnik grupların ve dini inançların ülke düzeyindeki dağılımı, yerel sorunların çözümü gibi sıkıntıların giderilmesi için devletler tarafından sıkça başvurulmuş bir konu olmuştur. (Babuş, 2006:13). Tüm bunların devamında ise Anadolu'da iskân edilmeye başlayan muhacirlerin üzerinde yeni bir kimlik oluşumu da beraberinde gelmiştir. Şöyle ki, göçmenler sosyal bütünleşme sürecini tamamlamaya çalışırken kültürel kimliklerini belirli ölçüde korumaya gayret göstermişler ve uyum sürecini tamamlamamaya çalışmışlardır. (Karpat, 2010:27). Böylece aralarında kurdukları sosyal ağların varlığı ile aynı ve farklı dönemlerde gelen muhacirler arasında ortak köken ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlar ortaya çıkmıştır (Abadan-Unat, 2017:18).

Bu kapsamda çalışma, Anadolu'ya yönelik gerçekleşen göçlerle birlikte meydana gelen nüfus hareketleri sonucunda, Konya merkez çevre ve ilçelerinde iskân edilen Bulgaristan muhacirlerini kapsamaktadır. Çünkü muhacirler için konumları

gereği İstanbul, Edirne ve İzmir Birinci Dünya Savaşı'ndan dolayı güvenlik tehdidi oluşturmaktaydı. Bu açıdan Konya, muhacirler için daha güvenli bir yaşam merkezi olmuştur.

Bu çalışmada, on sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar olan iki yüz yıllık süreçte Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiş ve halen Konya ilinde yaşamakta olan Bulgaristan muhacirlerinin aidiyet ve sosyal bütünleşme süreçlerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda özellikle iki yüzyıllık süreçteki Balkan Devletleri ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişki, savaşlar ve göçler üzerine geniş bir araştırma yapılmıştır. Bununla beraber on sekizinci yüzyıldan günümüze nasıl bir değişim ve dönüşüm yaşandığı anlamaya çalışılmıştır. Devamında ise, bu süreçte yaşanan zorlukları anlamaya ve açıklamaya çalışan sosyolojik faktörler üzerine yoğunlaşmıştır. Aile, din, dil, örf-adet, kültür, aidiyet ve sosyal bütünleşme içerisinde yaşanan bölgenin durumu gibi pek çok sosyal bilim değişkeninin muhacirler özelinde yaşamsal öneme sahip oldukları çalışmada göz önüne alınmıştır.

Bu çalışma toplam üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm araştırmanın konusuna ilişkin kuramsal ve kavramsal çerçeveden oluşmaktadır. İkinci bölümde, Anadolu'ya yönelik göçler ve çalışma alanı olarak belirlenen Konya ili ve köylerine ilişkin literatür taramasını içermektedir. Son bölüm ise, araştırmanın metodolojik kısmı ve alan araştırmasından elde edilen verilerin analizinden oluşmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde, kuramsal ve kavramsal çerçeve kapsamında, genel olarak göç olgusu incelenmiştir. Devamında ise, konunun daha iyi anlaşılması açısından muhacir kavramı ve hem İmparatorluk hem de Cumhuriyet döneminde iskân olgusu ve geçirdiği değişimler üzerine durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde, göç çekim alanı olarak Anadolu'nun günümüze değin göç süreci ve Bulgaristan'dan Anadolu'ya yapılan göçler incelenmiştir. İlaveten, Bulgaristan'dan Konya iline gelen muhacir sayıları, hangi bölgelere yerleştirildikleri ve ne tür yollarla geldikleri üzerine araştırma verileri sunulmuştur.

Son bölümde ise araştırmanın metodolojik kısmı, analiz ve değerlendirilmelerinden oluşmaktadır. Bu bölümde temel olarak, Bulgaristan'dan Konya'ya göç etmiş muhacirler, aidiyet ve sosyal bütünleşme olguları üzerinden incelenerek durum tespiti yapılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın metodoloji kısmında, araştırmanın amacı ve önemi, temel problemi, çalışmada hangi yöntem ve tekniklerin kullanıldığı ve alanda karşılaşılan sorunların neler olduğu açıklanmıştır. Yapılan açıklamalardan sonra ise hazırlanmış görüşme formu kapsamında elde edilen verilerin yorumlanması gerçekleştirilmiştir.

1. BÖLÜM KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Göç Olgusu

İnsanlık tarihi ile özdeş ve hemen hemen tüm toplumlar ve coğrafya için hayati bir sosyolojik olgu olarak karşımıza çıkan göç kavramı, en temel ifadeyle yaşanılan yerden gitmek istenilen yere hareket eylemi olarak tanımlanabilir. Tarihsel süreç içinde meydana gelen göçlerde nitelik yönünden değişimler söz konusu olmuştur. İlk göç hareketleri daha çok açlık, kuraklık, kıtlık ve iklim koşulları gibi sebeplerden ötürü meydana gelmiştir. Ancak zaman içinde yerini siyasi, ekonomik, dini ve kültürel gereksinimleri karşılamak gibi nedenlere bırakmıştır. Bu bakımdan, göç geçmişten günümüze dünya tarihinin en önemli olgularından biri olarak kabul edilmektedir.

Göç, insanın hayatını sürdürdüğü çevresel koşulları yaşanılabilir olmayı zorlaştırdığında ortaya çıkmaktadır (Yüceşahin ve Özgür, 2006:16). Bu açıdan değerlendirildiğinde, tarihsel olarak insanlar için göç olgusu sonu gelmez bir hareketliliği kapsamaktadır. Çünkü insan iktisadi, siyasi, sosyo-kültürel ve bazen de doğa ile ilgili nedenlere dayandırarak göçü her daim bir gereksinim olarak gerçekleştirmiştir.

Bu bağlamda göç, sosyal bilimlerin en gözde konularından birisidir. Çünkü sadece toplumsal bir hareketi temsil etmez. Aynı zamanda iktisadi, siyasal, kültürel, ekonomi ve benzeri tüm yapıların değişmesine de etki eder. Bu bakımdan göç olgusu sosyal bilimlerin neredeyse tüm disiplinlerinin ilgi alanına girmiş ve her disiplin kendi penceresinden göç olgusunu tanımlaya çalışmıştır (Karaarslan, 2015:115).

Göç olgusu, toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla, göç çok yönlü bir süreci kapsamaktadır. Bu yüzden, göç olgusu sosyologlardan tarihçilere, antropologlardan ekonomistlere birçok sosyal bilimciyi ilgilendirmektedir. Göç olgusu üzerine araştırmaları olan bazı sosyal bilimciler, farklı göç tanımlamaları ile göç sürecini açıklamayı amaçlamışlardır. Karpat'a (2003:71) göre göç, en sade anlamıyla asıl yerinden ulaşılmak istenen yere hareket eylemidir. Chambers'a (2014:17) göre ise göç; ne kalkış ne de varış noktalarının sabit ya da belli olduğu bir hareketi içerir. Göçerlik, sürekli değişime maruz kalan dilde, tarihlerde ve kimliklerde ikamet etmeyi gerektirir. Marshall

(1999:685) ise göçü, birey veya grupların sembolik veya siyasi sınırların ötesinde yeni toplumkara ve yeni yerleşim alanlarına doğru kalıcı bir hareket olarak tanımlamıştır. Akkayan ise (1979:20) göç olgusunu, birey veya toplulukların gelecekteki yaşamlarını tamamını veya bir bölümünü geçirmek için tamamen ya da belirli bir süre ile buldukları bölgeden başka bir bölgeye yerleşme olarak tanımlamıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç sadece mekânsal ya da fiziki bir değişiklik değildir. Aynı zamanda bireyin psikolojik durumunu ve toplumu etkileyen bir olgudur. Göç bu yönüyle çok boyutlu ve dinamik bir süreci ifade etmektedir. Bu bakımdan, demografik bir süreç olan göç, gerek göç eden bireyi gerekse göç edilen yerdeki bireyleri doğrudan etkilemektedir.

Göç olgusunu bir modernite kavramı olarak değerlendiren Tekeli ise, göç sürecini dört kategoride incelemektedir. İlk olarak, Osmanlı Devleti'nin uluslaşma sürecinde yoğun yer değişimlerin yaşandığı dönem olan Balkanlaşma Göçleridir. 1860-1927 yıllarını kapsayan bu dönemde ulus-devletlere ayrılmış olan imparatorlukta siyasi nedenlerden ötürü yoğun göçler gerçekleşmiştir. İkinci olarak, 1975-1980 yılları arasında Türkiye'deki kentleşme sürecinden dolayı sanayileşmenin de belirginleşmesi ile birlikte kırsal alanlardan kentsel alanlara yönelik yoğun göçler yaşanmıştır. Üçüncü olarak, ekonomik fırsatlardan ötürü bölgeler arasındaki eşit olmayan dağılım nedeniyle 1975'ten sonra meydana gelen kentler arası göç sürecidir. Dördüncü ve son kategori ise, içinde yaşadığımız dönemi de kapsayan bu zaman diliminde bireyler sürekli yer değiştirerek göç etmektedirler (Tekeli 2010:43-44).

Göç sürecinde yaşanan mekansal hareketlilik ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tüm değişkenler, göç sürecini dinamik hale getirir (Bağlı ve Binici, 2005:88). Göç sürecini bir nüfus hareketinden öte bir sosyo-kültürel değişim olgusu, ekonomik bir dönüştürücü ve dolayısıyla durağan olmayan politik bir kavram haline gelmiştir (Kaygalak, 2009: 10). Bu yüzden, göç oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan çok boyutlu bir süreç olarak ifade edilebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, göç olgusu sadece mekânsal ya da demografik bir değişim süreci değil nedenleri ve sonuçları bakımından çok yönlü analiz edilmesi gereken bir süreçtir.

Çok yönlü olması açısından oldukça kapsamlı olan göç hareketleri, nedenlerine göre zorunlu ve gönüllü göç, göç edenlerin özelliklerine göre emek ve beyin göçü, son olarak ise göç hareketinin ülke içi veya ülke dışı olmasına yönelik olarak dış göç ve iç göç olarak ifade edilebilir. Tüm bu göç hareketlerinin nedenleri, sonuçları ve etkileri farklı olabilmekte ve hatta içi içe geçebilmektedir (Öztürk ve Altuntepe, 2008:1588).

Göç türleri incelendiğinde, bireyin sosyal, kültürel, siyasi vb. nedenlerden ötürü başka bir yere göç etme kararına ‘bireysel göç’; toplulukların çeşitli nedenlere dayanarak başka bir yere göç etmesine ise ‘toplular göç’ denmektedir. Dünya tarihinde, toplumsal yapıları önemli ölçüde etkileyen kitlesel göç eylemi ise, çok sayıda kişinin belirli bir düzene bağlı olmadan başka bir bölgeye hareket etmesi olarak tanımlanabilir.

‘İsteğe bağlı’ göçler ise, bireyin başka bir yere göç ederken herhangi bir etki altında kalmadan gerçekleştirdiği göç hareketi olarak tanımlanabilir. Diğer taraftan savaşlar, mezalim, siyasal baskılar ve doğal afetler gibi nedenlerden ötürü meydana gelen ve bireyin ya da toplulukların isteği dışında gerçekleşen göç hareketi ise ‘zorunlu göç’ olarak ifade edilebilir (Tümerterkin ve Özgüç, 2002:27). Göç, toplulukların veya bireylerin hür iradeleri ile gerçekleşen bir süreç olabileceği gibi hür iradelerinin dışında gerçekleşen zorlayıcı şartlar sonucu da ortaya çıkabilir. Bu nedenle, göç hem bireysel hem de kitlesel boyutta gerçekleşebilir. Nitekim tarih boyunca insanlar yaşadıkları yerlerden çeşitli nedenlerden dolayı göç etmek zorunda kalmıştır. Bu bakımdan, göçe neden olan unsurlar göç ve sonrasında yaşanan süreci de önemli ölçüde etkilemiştir.

Bununla beraber, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapısına bağlı olarak meydana gelen bir diğer göç türleri ise ‘iç göç’ ve ‘dış göç’ tür. Göç hareketi, ülke sınırları içinde meydana gelirse iç göç olarak nitelendirilmektedir. Kuşkusuz, son yüzyılda en çok yaşanan iç göç hareketi, kırsal alanlardan kentsel alanlara yönelik yapılan göçlerdir. Bununla beraber kentler arasında gerçekleşen göçler de önemli bir yer tutar. Dış göçler ise, görece daha uzun mesafelerde gerçekleşen göçlerdir. Ancak dış göç türünün içinde yer alan ‘uluslararası göç’ kavramı, bireylerin başka bir ülkede yaşamını devam ettirmesi olarak tanımlanmaktadır (Asar, 2004:24). İç göç veya dış

göç hareketlerinde, göç sebeplerini iki faktörde değerlendirmek mümkündür. İnsanların, açlık, toprağın verimsizliği, yoksulluk ve terörizm gibi nedenlerin katlanılamayacak hale gelmesi ile meydana gelen itme faktörü ve verimli topraklar, kariyer, eğitim ve yüksek refah düzeyi gibi olanakları sağlayan çekme faktörüdür (Adıgüzel 2016:18).

Kuşkusuz göç eyleminin gerçekleşmesinde birçok faktör etkili olmaktadır. Ancak tarih boyunca göçlere sebep olan en önemli unsur ekonomi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle getirdiği sonuçlar bakımından Sanayi Devrimi, ekonomik nedenlere dayanan göçlerin asıl sebebi olarak görülmektedir. Sanayi Devrimi ile başlayan süreç göçe ivme kazandırarak, tüm toplumları ilgilendiren bir olgu haline gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı ile gerçekleşen göçlerde ise köklü bir değişimin olduğu görülmektedir. Demografik olarak Batı Avrupa'da çoğalma oranında bir azalmanın başlamasıyla Avrupa yeni iş gücüne ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bunun sonucunda, dünyanın birçok yerinden Avrupa kıtasına yönelik iktisadi temele dayanan günümüze değin halen devam etmekte olan bir göç akını söz konusudur. Böylelikle son yüzyıl içerisinde, iktisadi nedenlere dayalı göç hareketlerinin kitleler halinde uluslararası boyutta gerçekleştiği görülmektedir.

Göç sürecini etkileyen bir diğer faktör ise doğal afetlerdir. Çünkü doğal afetler bir taraftan dünyanın coğrafi ve jeolojik yapısını değiştirirken, bir taraftan da üzerinde yaşayan insanların sosyolojik evrimini etkilemektedir (Diamond, 2006:21-34). Bu nedenle, doğa olayları, çevresel bozulma, verimsiz topraklar ve su kıtlığı gibi nedenlere dayanan göç hareketleri meydana gelmektedir. Yeryüzünde dağılımı eşit olmayan kaynaklar ve iklim koşullarından dolayı oluşan nedenlerden ötürü birçok kişinin yaşadığı bölgeyi terk ederek göç etmek zorunda kaldığı kabul edilmektedir.

Göçe sebep olan bir diğer önemli faktör ise siyasal ve dini nedenlerdir. Savaş, ihtilal, mezalim, totaliter yönetimler gibi birçok durum insanları kendi ülkelerini terk etmeye zorlayan siyasal baskılar arasındadır (Tümertekin ve Özgüç, 2002:31). Özellikle on sekizinci yüzyılda başlayan ve on dokuzuncu yüzyılda gittikçe hız

kazanarak siyasi ve dini nedenlerden dolayı gerçekleşen göçler hemen hemen tüm Osmanlı siyasi coğrafyasını kapsamaktadır. Çünkü 1789 Fransız İhtilali ile başlayan uluslaşma süreci dünya üzerinde toplumsal yapıları kayda değer bir şekilde değişime uğratmıştır. Birçok bölgenin siyasi ve sosyal yapısını değiştiren bu süreç, uluslaşma fikrini tarihsel nedenlere dayandırarak göçlere siyasi bir boyut kazandırmıştır. Nitekim bu durum Müslüman coğrafyasını derinden etkilemiştir. Kuşkusuz Bulgaristan'ın 1878'den beri Türklere yönelik uyguladığı baskı siyaseti ve asimilasyon politikası ve sonucunda Türkleri Anadolu'ya göçe zorlaması siyasi ve dini nedenlere dayanan göç türünün en önemli örneğini oluşturmaktadır.

1.2. Göç Biçimi Olarak Muhacir

Hicret, en temel anlamıyla bir yerden bir yere göç etmeyi ifade eden bir terimdir. Arapça kökenli bir kavram olan hicret, terk etmek, bırakmak veya kalben uzaklaşmak olarak ifade edilebilir. Ancak kavram daha çok yaşanılan bölgenin terk edilerek başka bir yere göç etmek anlamında kullanılmaktadır. Bu bakımdan hicret genel bir ifadeyle, Müslüman olmayan bir ülkeden bir İslam ülkesine gerçekleşen göç eylemine denilmektedir. Diğer bir yandan, Hz. Peygamberin ve Mekkeli Müslümanların baskılar yüzünden 622 yılında Mekke'den Medine'ye göç etmesi olarak bilinmektedir. Hicret aynı zamanda İslam takviminin başlangıç tarihi olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan hicret, İslam tarihi açısından büyük öneme sahip olmasının yanı sıra o dönemden günümüze değin Müslümanlar için birlikteliğin en önemli unsurlarından birisi olarak kabul edilmektedir.

Genelde İslam tarihi özelde ise Osmanlı tarihi açısından oldukça öneme sahip olan muhacirliğe dini, iktisadi ve savaş gibi pek çok farklı sebep etki etmiştir. İlk olarak Mekkeli Müslümanların birçok zorluklarla karşılaştıklarında vatanlarını terk ederek yeni yurtlara göç edişini ifade eden hicret, bu nedenle İslam geleneğinde sıradan bir göç değildir. İlaveten, hicreti gerçekleştirerek göç edenler de göçmenler değil, gerçek muhacirlerdir. Bu bakımdan İslami açıdan, dini, iktisadi ve siyasi olarak yok oluş sürecinden hicretle var oluş sürecine gerçekleşen göçler ve bu sorumluluğu taşımayı kabul eden muhacirler için gerek Ensar gerekse Osmanlı Devleti'nin her zaman kalıcı çözümler üretmeye çalıştığı görülmektedir.

Türkçede göç ve göçmenler üzerine terminolojinin genişliği, göçlerin devlet ve toplum hayatındaki öneminin göstergesidir. Çoğunlukla muhacir kelimesi tercih edilse de resmi olarak, mülteci, üsera-yı muhacirin, istilazede, felaketzede, mübadil gibi terimler aynı anlamda kullanılmıştır (Kıranlar, 2013:126). Bu temelde muhacir kavramı ise hicretin tüm sorumluluk ve yükümlerini kabul ederek Mekke'den Medine'ye göç eden kişilere denilmektedir. Çünkü muhacir olmak mekânsal bir değişikliğin yanı sıra ne ile karşılaşılacaklarını bilmedikleri bir geleceğe doğru göç etmektir. Bu anlamda muhacirlik gayrimüslim bir ülkeden İslam ülkesine göç etmeyi, özelde ise Hz. Peygamber'in ve Mekke'li Müslümanların Medine'ye göçünü ifade etmektedir.

Medine'ye gerçekleşen hicret sonrası muhacirlere yönelik her noktada yardım eden Ensar arasında Hz. Peygamber tarafından ilan edilen kardeşlik bağı kurulmuştur. Bu bağ, İslam dininin yayılması açısından da büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanların sıkıntılı günlerden kurtulmalarına, Ensar ile dostluk ve kardeşlik içinde toplum hayatını yaşamalarına vesile olmasından ötürü şüphesiz İslam tarihi açısından en önemli olaylardan biridir. Öyle ki muhacirlik olgusunun ilk çıkışı üzerinden on dört asır geçmesine rağmen hala dünya üzerindeki tüm Müslümanlar için örnek teşkil etmektedir. Tarihsel olarak bu dayanışma ve yardımlaşmanın bir benzerini göstermek mümkün değildir. Bunun sonucunda, Medine'de ilk İslam topluluğu kardeşlik, dayanışma ve yardımlaşma üzerine inşa edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin göç profili incelendiğinde ise göç meselesi ve muhacirliğin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Ancak göç eden bireyin algısında göç anlayışının özellikle Balkan Savaşlarından sonra değişime uğradığı ifade edilebilir. Bu yeni göç anlayışı, Osmanlı'nın kaybettiği topraklardan Müslüman nüfusunda çekilmesi gerektiği düşüncesini içermekteydi. Bu bakımdan muhacir meselesi, Osmanlı gündemini her zaman ilgilendiren ve üzerinde zaman zaman değişimlerin olduğu bir hal aldığı görülmektedir.

Nitekim göçmen anlamını içermekle birlikte, Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Anadolu'daki Rus işgalleri sonucunda yaşanan göç hareketliliği sonrasında

kullanılmaya başlanan mülteci terimi yüzeysel bir tanımla iç göçü, muhacirler ise dış göçü meydana getirmektir. Bu bakımdan Anadolu'nun belli bölgelerinin Rus işgaline uğraması sonucu halkın daha güvenli bölgelere yönelik gerçekleştirdikleri göç hareketi bir iç göç hareketi olarak ele alınmıştır. Bu iç göçü gerçekleştiren insanlara ise mülteci denilmektedir (Kıranlar, 2013:126-130). Ancak yine can, mal, güvenlik, dini gibi nedenlerden ötürü gayrimüslim bir memleketten Müslüman bir ülkeye göç edenlere ise muhacir denilmektedir. Dolayısıyla iç göçü ve dış göçü yaşayan bireyler arasında bir farklılık söz konusudur. Şöyle ki iç göç yaşayan bireyin aidiyet ve adaptasyon sürecini olumlu hale çevirecek imkânlarla daha kolay ulaştığı görülmektedir. Ancak bu süreci, dış göçle Anadolu'ya yerleşmiş olan bireyin yani muhacirleri daha zor aştığı görülmektedir.

Özellikle Rus işgali sırasında başlayan iç göçler sonucunda meydana gelen muhacir ve mülteci meselesi kamu görevleri ve mevzuatın uygulanmasında farklılık göstermektedir. Örneğin askerlik işlemleri sırasında muhacir ve mülteci ayrımı bu şekilde gündeme gelmiştir. Bu ayrım, mültecilerin askerlik vazifesini zorunlu hale getirirken muhacirleri ise bu yükümlülükten muaf tutmaktaydı.

Meclis görüşmeleri sırasında mülteci ve muhacir ayrımına net bir açıklama getirildiği görülmektedir. Harbiye Ordu Dairesi Reisi, Meclis-i Ayan'daki bilgilendirme görüşmelerinde Balkan Savaşları sırasında gelenlerin muhacir, Birinci Dünya Savaşı sırasında terk edilen bölgelerden gelenlerin ise mülteci olarak değerlendirildiklerini söylemiştir. Fakat en açıklayıcı yorum Aşair ve Muhacirin Müdürü olan Hamdi Bey'den gelmiştir: Mülteci savaş hali dolayısıyla düşmanın istilasına uğrayan yerlerden dâhile yani hududun gerisine iltica eden cins ve mezhep ayırmaksızın bütün ahaliye diyoruz. Ancak anlaşma ile diğer bir devlette terk edilmiş topraklardan gelenlere muhacir diyoruz. Mülteci muhacir ayrımını TBMM Hükümeti içinde yer alan Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye Vekili Rıza Nur Bey de değinmişti. Rıza Nur'a göre, ecnebi memleketlerden gelenlere muhacir ülke içindeki yaşanan hicretle gelenlere ise mülteci denilmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, c:28 i:14 s.273, Aktaran:Kıranlar, 2013:124).

Uluslararası zeminde ise yakın tarihte vatanını veya yaşadığı yeri terk edenlerle ilgili birtakım hukuki kurallar söz konusu olmuştur. Göç olayında mülteciler ve göçmenler ayrı bir durum arz etmiştir. Hem Birinci Dünya Savaşı hem de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilgili hukuki düzenlemeler evrensel hukuk beyannamelerinde yerini almıştır. Birleşmiş Milletler tarafından mülteci ve göçmenlerin hukuki durumuna dair sözleşme, 1951 tarihinde imzalanmış ve 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha sonra ise onların hukuk statüsüne ilişkin 1967 protokolü de imzalanmıştır. Ancak İslam tarihi ve Osmanlı tarihine bakıldığında bu ayrımın çok daha önceden düzenlendiği görülmektedir (Demir, 2016:161) .

Osmanlı Devleti'nin mültecileri elindeki imkânlar dâhilinde ihtiyaçlarını karşılayıp son günlere kadar mültecilerin dönüşü için uğraştığı görülmektedir. Çünkü hükümetin mültecilere ayıracak fazla kaynağı olmadığından bu insanlara muhacirlere yapıldığı gibi toprak, tohum, arazi, vs. gibi yardımların yapılması hem çok masraf hem de mültecilerin bir daha topraklarına geri dönmeleri sağlanamazdı. Bu zeminde muhacirlerin Osmanlı Devleti için ayrı bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki Osmanlı Devleti'nin muhacirlerin mal varlıklarının yanında yaşadıkları bölgelerin durumuna göre düzenleme getirdiği görülmektedir. Bu nedenle Osmanlı Devleti muhacirler için hazırladığı İskân nizamnamelerinde gelen muhacirleri yaşadıkları yerlere benzer alanlara yerleştirmeyi hedeflemiştir. İskan-ı Muhacirin Nizamnamesi'nin 31. Maddesi bu konuyla ilgiliydi. 'Madde 31: Muhacirinin vürudunu müteakip geldikleri yerin tesirat-ı iklimiyyesi ve kendilerinin ziraat veya sanattan hangi kısmına mensup buldukları Dâhiliye Nezareti ile bi'l- muharebe tayin olduktan sonra aded-i nüfuslarını ve şeriat-i iskanîyelerini mübeyyin bir cetvel tanzim olunur' (Ağanoğlu, 2001:351).

Bu ayrım sayısal olarak değerlendirildiğinde, 1917 yılında Aşair ve Muhacirin Müdüriyeti tarafından verildiği görülmektedir. Buna göre Balkan Harbi'nden itibaren gelen muhacirlerin sayısı 388.400, harp sahaları ve bu sahalara komşu olan yerlerden gelen mülteci sayıysa 768.750'yd. Toplamda ise muhacir ve mülteci sayısının 1.077.155 gibi yüksek bir sayıya ulaştığı görülmektedir (Kıranlar, 2013:126).

Yaşadığımız coğrafyayı örnek verecek olursak hem Anadolu hem de Trakya, göç ile yurt edinilmiş topraklardır. Türklerin Anadolu'yu yurt edinmeleri Selçuklulardan itibaren başlayan büyük bir göçün sonucudur. Özellikle kitlesel insan hareketleri şeklinde gerçekleşen bu göçler göç edilen yeni yerlerde birçok değişimin de sorumlusu olma potansiyeline sahiptir. Çünkü muhacir, göç ettiği yeni mekânda bir yere bağlanma ve aidiyet kurma çabası sonucunda yeni bir sosyal hayat üretmeye çalışmaktadır. Bu hicretler ve hicreti gerçekleştiren muhacirlerin bu çabası aynı zamanda Anadolu'nun İslamlaşmasını sağladığı için terminolojideki kullanımına da uymaktadır. Bu minvalde, Selçuklunun devlet mirasını alan ve devam ettiren Osmanlı Devleti de birçok Müslümanı hicret ettirerek fethedilen yeni bölgeleri inşa etmeye çalışmıştır. Ancak Osmanlı'nın toprak kayıpları yaşanmaya başladıktan sonra birçok insan alternatif bir çözümü kalmayan hicreti gerçekleştirerek Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır.

Sonuç olarak, 93 Harbi (1877-1878 Rus Savaşı) ve ardından Balkan Savaşlarıyla (1912-1913) Balkanlardaki toprakların kaybedilmesi, Birinci Dünya Savaşından itibaren Millî mücadelenin sonuna kadar devam eden savaşlar, hicreti bu toplumda yaşayan herkes için bir sosyal gerçeklik olarak üretmiştir (Akın, 2015:322). Bu süreç göstermektedir ki son iki yüzdür, dünya üzerinde yaşanan kitlesel göç hareketlerinden en fazla etkilenen coğrafyalardan biri de şüphesiz Osmanlı ve Osmanlı siyasi sınırlarında kurulan ulus devletler olmuştur.

1.3. Osmanlıdan Cumhuriyete İskân ve Yerleşim

Tüm devletler için önemli bir konu olan iskân, nüfus ve toprağın dağılımı, ülke kaynaklarının doğru bir biçimde kullanılması, etnik grupların ve din ve inançların ülke düzeyindeki dağılımı, yerel sorunların çözümü gibi konularla ilgilenmektedir. Dolayısıyla iskân uygulaması ister bireyin isteğine göre ister zorunlu olarak yapılsın hem kişiyi hem de devleti ilgilendirmektedir (Babuş, 2006:13). Çünkü iskân konusuna sadece bireylerin mekânsal dağılımına göre değil aynı zamanda getireceği toplumsal sonuçlara da bakılması gerekmektedir. Bu bakımdan da 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 17'nci maddesine göre iskân; *“Bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân*

veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekte yapılır.” şeklinde tanımlanmaktadır (Emek, 2016:13). Bu tanıma göre iskân kavramı, bireylerin barınma ihtiyaçlarını karşılayacak konut ve konut yeri temini ile üretim sürecine katılmalarını sağlayacak olanakların gerçekleşmesini içermektedir.

Tarihsel olarak, bireyin kendi iradesi dışında zorunlu iskâna tabi tutulması her zaman uygulanmıştır. Kuşkusuz ki, bireyin ya da grubun kendi iradeleri dışında zorunlu bir iskâna tabi tutulmasının birçok nedeni olabilmektedir. Bu yüzden, tarih boyunca devletlerin iskân politikalarını belirleyen pek çok faktör arasında en önemlileri güvenlik, nüfusun homojen hale getirilmesi, etnik denge sağlanması ve toprağın verimli bir şekilde kullanması olmuştur.

Bununla beraber iskân, çeşitli şekillerde olabileceği gibi aynı zamanda metot bakımından da farklı uygulamaları içinde barındıran bir olgu olarak görülmüştür (Halaçoğlu, 1997:1). Dolayısıyla iskân kavramı, ilk anlamda bireylerin çeşitli yerleşim yerlerinde yaşamaları olarak algılansa da aslında toplumsal sonuçlar doğurması açısından yerleşim kavramından çok daha geniş kapsamlıdır. Bu nedenle, tarihsel olarak iskân, zamansal ve mekânsal olarak farklılık gösterdiği için aynı zamanda bünyesinde farklı yöntemleri barındıran bir konudur.

Kuşkusuz tarihte birçok devlet, işgal, katliam, savaş gibi nedenlerden dolayı nüfus değişimlerine maruz kalmıştır. Bu minvalde, Osmanlı Devleti de pek çok kez iskân politikalarını yürütmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı'nın ilk dönemlerinde izlenen iskân siyaseti, siyasi olaylardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu açıdan Osmanlı tarihi incelendiğinde iskân hareketlerinin iki aşamalı olarak geliştiği göze çarpmaktadır. İlki Anadolu'da başta Balkanlar olmak üzere yeni fethedilen yerlere yapılmış olan iskânlardır. Buna 'dışa dönük iskân siyaseti' denilmektedir. İkincisi özellikle on sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarına bağlı olarak ana toprak kabul edilen Anadolu'ya doğru gerçekleşen göç ve iskân hareketleridir. Buna 'içe dönük iskân siyaseti' denilmektedir (Daşcıoğlu, 2007:52)

Siyasal zeminde, on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti birçok zorlukla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin iskân

siyasetinin de değişmesine yol açarak iskân sorununu daha önemli hale getirmiştir. İlk olarak, Osmanlı'nın duraklama dönemine kadar fethedilen bölgelere Anadolu'dan Müslüman nüfus nakli gerçekleştirilmiştir. Ancak Osmanlı'nın duraklama ve dağılıma sürecinin başlamasıyla birlikte İmparatorluktan ayrılan topraklarda kalan muhacirler tekrardan Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Böylelikle devlet, muhacirleri bir düzen içinde iskân etmeye çalışmıştır. Özellikle Osmanlı- Rus savaşları ile başlayan süreci, Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşının takip etmesi, Osmanlı Devleti için iskân sorununu daha da önemli bir hale getirmiştir.

1.3.1. İmparatorluk Dönemi İskan ve Yerleşim

İskân olgusu Osmanlı Devleti için her zaman bir sorun teşkil ettiği görülmektedir. Devletin kurulduğu ve genişlediği dönemlerde fetihler sonucu elde edilen bölgelerde egemenliğini daimî kılmak için, bu bölgelere kendi siyasetine uygun Müslüman nüfus nakilleri gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin fethedilen bölgelere Müslüman nüfusu iskân etmesinin amacı gerek orada egemenliği sağlamak gerekse de sağladığı egemenliği kalıcı hale getirmektir. Böylelikle yerli nüfusla kaynaşma ve nüfusu daha dengeli hale getirmek mümkün olmuştur.

Barkan'a göre (1951:23-25); Osmanlı Devleti'nin teşekkülü tarihi, biraz da nüfus yer ve yurt değiştirmesi ve yeni ülkelerde kendilerine vatan kurması fazlalığının faaliyetlerinden birisi olmuştur. Osmanlı Devleti siyaset ve ekonomide güçlü olduğu kuruluş dönemi zamanlarında, göç ve yerleştirme faaliyetlerini, genel olarak sorunsuz sürdürmüştür. Bununla birlikte Osmanlı Devleti belirli kurallar çerçevesinde 'sürgün' uygulaması yapmış, nüfusun kalabalık ve verimsiz olduğu yerlerden, boş ve verimli alanlara nüfus nakli yaparak, bölgeler arasındaki siyasi ve ekonomik denge sağlamaya çalışmıştır. Kurulduğu devirden başlayarak, idari ve askeri örgütlenmesini gerçek verilere dayandırmak isteyen Osmanlı Devleti, belirli aralıklarla nüfus ve arazi sayımı yapmışlar ve elde edilen sonuçları kayıtlara geçmişlerdir (Babuş, 2006:27).

1683-1699 yılları arasında yapılan savaşlarda yenilgiler arttıkça kaybedilen topraklar, Türk ve Müslüman nüfusunu iç bölgelere göç etmeye zorunlu kılmıştır. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Kırım'ın kaybedilmesiyle birlikte 1800'lere kadar devam eden göçler sonucunda 500.000'e yakın insan Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yerlerine göç etmişlerdir (Halaçoğlu, 1988:41-42).

Yukarıda ifade edildiği üzere, Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'daki iskân politikaları incelendiğinde, Osmanlı'nın kuruluş ve gelişme aşamasında Rumeli'de fethettiği topraklara Anadolu'dan nakledilen Müslüman nüfus ile birlikte birçok yeni kasaba ve köyler kurarak dışa yönelik bir iskân siyaseti izlediği görülmektedir. Ancak Osmanlı'nın on yedinci yüzyıl sonu ile on sekizinci yüzyılda, Duraklama Dönemine girmesiyle Avrupa'da toprak kaybetmeye başlamış ve böylelikle içe yönelik iskân siyaseti uygulanmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nde özellikle Kırım'ın yönetimden ayrılması ile birlikte yurtdışında kalanlar eldeki topraklara doğru göç etmeye başlamış ve iskân işi farklı ve önemli bir durum almıştır. Daha önceki zamanlarda iskân işlerini yürütecek bir iskân örgütlenmesi yokken, olayların karışmasıyla birlikte 1860 yılından sonra Trabzon valisinin başkanlığında kurulan 'İdare-i Umumiye-i Muhacirin Komisyonu' bu anlamdaki ilk iskân komisyonu olmuştur. 1877-78 Savaşından sonra bu komisyon biraz daha genişletilerek 'İskân-ı Muhacir'in Komisyonu' haline getirilmiştir. Daha sonra tüm vilayetlerde birer 'İskân-ı Muhacirin Müdürlüğü' oluşturulmuştur. (Kökdemir, 1952:3).

93 Harbi'nde sonra kaybedilen topraklardan göç etmeye başlayan nüfus Yanya, Tırhala, Selanik, Edirne, İstanbul arasında kalan köy ve boş arazilere yerleştirilmek üzere askerî açıdan da önem verilen ve Müslüman nüfustan meydana gelen bir bölge oluşturmaya çalışılmıştır. Devlet, takip ettiği siyaset gereği muhacirleri jeo-stratejik konum açısından önemli gördüğü yerlere iskân etmeye çalışmıştır (İpek, 1999:156).

1897 Türk-Yunan savaşından sonra Girit ve diğer Adalardan çok sayıda muhacir Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmış, 1912-1913 Balkan Savaşlarında Osmanlı Devleti yenilip, Doğu Trakya dışındaki tüm Avrupa topraklarını kaybetmesiyle, bu topraklarda yaşayan Müslüman nüfus yine kitleler halinde Anadolu'ya göç etmek zorunda bırakılmıştır (Babuş, 2006:43). Ancak Balkanlardan Anadolu'ya yönelik göç hareketi Cumhuriyet kurulduktan sonra da devam etmiştir. Bundan dolayı iskân politikaları da Türkiye kurulduktan sonra üzerinde birçok değişiklikle birlikte devam etmiştir.

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi İskan ve Yerleşim

Türkiye Cumhuriyeti, iskân meselesini Osmanlı Devleti'nden miras olarak almıştır. Özellikle imparatorluktan ayrılan bölgelerde yüksek oranda Türk nüfusu yaşamaktaydı. Bu yüzden Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin iç iskân siyasetini daha çok dış iskân siyaseti olarak sürdürmek zorunda kalmıştır.

Öncelikle, Türkiye'de iskân siyaseti ve nüfus mübadelesi ile ilgili düzenleme, Lozan'da kabul edilen mübadele sözleşmesinin uygulanmaya başlanmasıyla birlikte, 13 Ekim 1923 tarih ve 352 Sayılı Mübadele, İmar ve İskân Vekâletinin kurulmasını öngören yasanın çıkarılmasıyla gerçekleştirilmiştir. 8 Kasım 1923 tarih ve 368 Sayılı Yasa'yla bu bakanlığın görev ve yetkileri belirlenmiş, buna göre İmar ve İskân Vekâleti, iskân ve toprak işlerinin yanında o zamanki en önemli ve güncel sorun olan mübadele işlerinin yürütülmesine karar verilmiştir. Mübadelenin tamamlanmasıyla birlikte, yaklaşık bir yıl sonra, bu vekâlet 11 Kasım 1924 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır (Babuş, 2006:137).

Yapılan mübadele sözleşmesine göre, yer değişimi yapacak olan mübadillerin ne tür işlerle uğraştıkları ne tür iklime alışık oldukları, örf, adet ve geleneklerinin tespit edilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bunun yanında Türkiye'den boşaltılan yerlerdeki iklim şartları, arazinin yapısı ve ne tür tarım ile uğraştıklarının kesin olarak belirlenmesi uzun bir zaman almıştır. Bunlar fiili duruma dayanarak fevren on alan belirlenmiştir (Ağanoğlu, 2001:287):

Birinci Alan: Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Amasya, Tokat, Çorum

İkinci Alan: Edirne, Tekfurdağı, Gelibolu, Kırkkilise, Çanakkale

Üçüncü Alan: Balıkesir

Dördüncü Alan: İzmir, Manisa, Aydın, Menteşe, Afyon

Beşinci Alan: Bursa

Altıncı Alan: İstanbul, Çatalca, Zonguldak

Yedinci Alan: İzmit, Bolu, Bilecik, Eskişehir, Kütahya

Sekizinci Alan: Antalya, Isparta, Burdur

Dokuzuncu Alan: Konya, Niğde, Kayseri, Aksaray, Kırşehir

Onuncu Alan: Adana, Mersin, Silifke, Kozan, Ayıntaş, Maraş (Arı, 1995:53).

1934 yılına gelindiğinde ise 2510 sayılı yeni bir İskân Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, 1934-50 yılları arasında yirmi beş kez değiştirilmiştir (Erder, 2018:205-206).

Cumhuriyet dönemi iskân siyaseti 1950 yılına kadar çıkan iskân yasalarının, devletin iskân yasasından beklentisi olan, nüfus, güvenlik, toprak gibi sorunların çözümü ve aşiret hayatının tasfiyesi konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir (Babuş, 2006:171). Bu yüzden 1950 sonrası yapılan değişiklikler, iskân kararlarının uygulanmasında çıkmış olan sorunların çözümü, yönetimi ve düzenli uygulanması ile ilgilidir. Söz konusu bu değişiklikler, daha çok dış iskânla gelenlerin nüfus kütüklerine kayıt usulleri, iskân edilenlere yapılan toprak tahsisleri ve diğer yardımlar, daha sonra iskân edilenlere uygulanacak borçlandırmalarla ilgili hükümler ya da bu hükümleri hangi kurumların uygulayacağı ile ilgilidir (Erder, 2018:205-206).

Genel olarak Cumhuriyet'in kurulduğu dönemden 1960'lı yıllara kadar geçen süre değerlendirildiğinde, Türkiye'ye gelen muhacirlere, devletin uyguladığı politikalar konut ve iş olanakları sağlanması üzerine olduğu görülmektedir. Bu tarihler arasında gelen muhacirlerin çoğunluğunun çiftçi olması ya da çiftçi bir aileden gelmesi, muhacirlerin daha çok üretim yapabileceği kırsal alanlara yerleştirilmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda bu dönemlerde devletin uyguladığı en önemli politika nüfusu arttırmaya yönelik politikalarlardır. Bunun en büyük sebebi ise Türkiye'nin gelişmekte olan bir ülke konumunda olmasıdır. Fakat 1960'lı yıllardan sonra nüfus açısından bir doyuma ulaşan Türkiye, bu tarihten itibaren benimsediği bu politikayı yavaş yavaş terk etmeye başlamıştır.

Türkiye hem iç hem de dış iskân politikalarıyla 1950'li yıllara kadar, göçleri denetim altında tutabilmiştir. Bununla birlikte, uyguladığı politikalarda, göçmenleri tarım topraklarına yerleştirmede denetimi sağlayabilmiştir. Fakat 1960'lı yıllardan sonra hem tarım alanlarına yerleştirme hem de iç göçteki denetimini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle sanayileşme dönemine geçilmesiyle birlikte, kentlere doğru artan nüfus ve tarımsal gücün değişmeye başlaması bu iki alanda da uygulamaları zorlaştırmıştır.

İskân kurumu hem emeğin yerleştirilmesi hem de toprak mülkiyetinin denetimi anlamında eski denetim gücünü kaybetmeye başladığı dönemlerde, 'Türk soylu ve Türk kültürüne sahip olanlara' muhacir olma hakkının tanınması kuralıyla, dış göç üzerindeki denetimi devam etmiştir. Diğer taraftan ise, bu yasayla Türkiye'ye göç

etme ve yerleşim hakkı verilen bireylerin sayısı gün geçtikçe azaltılmıştır. Aynı zamanda ‘Türk soylu olmayanların’ gelişi önlenirken, ‘Türk soylu olanlara’ da isteksiz bir şekilde uygulanmıştır (İçduygu ve Gençkaya, 2014:157). Kısacası çıkarılan bu yasa, dışarıdan gelen göçmenleri önlemek amacıyla çıkarılmış ve Türkiye’nin dışarıya kapalı bir toplum olarak tutulmasının bir politikaya dönüşmesini sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ve Bulgaristan arasında imzalanan ve 22.08.1969 tarihinde yürürlüğe giren ‘Türkiye Bulgaristan Yakın Akrafa Göçü Anlaşması’ çerçevesinde 1950-51 tarihleri arasında gelen muhacirin ailelerinden büyük çoğunluğu, Bulgaristan’da kalan akrabalarının Türkiye’ye serbest göçmen olarak gelmeleri sağlanmış ve parçalanmış ailelerin birleşmesi amaçlanmıştır. Bulgaristan’dan 1968-79 tarihleri arasında gelen muhacirler serbest göçmen statüsünde oldukları ve parçalanmış ailelerin birleştirilmesine yönelik anlaşmalar çerçevesinde Türkiye’ye göç ettikleri için akrabalarının bulunduğu yerlere kendi imkânları ile yerleşmişlerdir (Doğanay, 1997:197-198).

İskân işlemlerinde, muhacirlerin yerleşecekleri bölgeler belirlenip yerleşimleri yapıldıktan sonra, tarımsal üretimin sürdürülmesi bu muhacirler için çok hayati olduğundan, kuruluşun 1945 yılında Tarım Bakanlığı’na, 1958 yılında İmar ve İskân Bakanlığı’na bağlı Toprak İskân İşleri Genel Müdürlüğü’ne, 1983 yılında Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı’na bağlanmıştır. 2005 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’nda yürütülen iskân uygulamaları ise 2011 yılında 5543 İskân Kanunu sonrasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlanmıştır (Erder, 2018:206-210). Görüldüğü üzere, özellikle 1960 sonrası ekonomik değişimle birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin muhacirlere yönelik iskân politikası zaman zaman değişiklik göstermiştir.

Sonuç olarak, toprağın ve ülke kaynakların doğru bir şekilde dağılması açısından büyük bir öneme sahip olan iskân, aynı zamanda tüm devletler için nüfusun dengelenmesi, bölgedeki inanç dağılımının ülke düzeyinde düzenlenmesi ve yerel sorunların çözümü gibi konuları kapsamaktadır. Bu açıdan iskân uygulaması sadece bireysel değil aynı zamanda toplumsal sonuçlar doğurması bakımından da oldukça öneme sahip bir olgudur. Bu yüzden iskân gerek tüm devletler gerek Osmanlı Devleti ve gerekse Türkiye Cumhuriyeti için her zaman önemli bir konu olmuştur.

2. BÖLÜM BULGARİSTAN MUHACİRLERİ'NİN ANADOLU'YA GÖÇÜ

2.1. Göç Çekim Alanı Olarak Anadolu

Geçmişten günümüze Anadolu gerek iç göç gerekse dış göç bakımından değerlendirildiğinde hem tarihsel hem de sosyal ve kültürel bir tecrübeye sahip bir coğrafya olma özelliğini taşımaktadır. Kuşkusuz, Anadolu topraklarında göçün her türüne rastlamak mümkündür. Tarihsel süreç içinde, iç göçler yaşanmış, dışa göç verilmiş ve dıştan göç almıştır. Ayrıca, zaman zaman işçi göçlerine ve beyin göçlerine de tanıklık etmiştir. Dolayısıyla, göç olgusu Anadolu için tarihsel bir süreci ifade etmektedir.

Dünya tarihinde, yeni devletlerin kurulması, var olan devletlerin büyüme ve gelişme çabası ve bazen de devletlerin yıkılmaları neticesinde kitlesel göç hareketleri yaşanmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin son iki yüzyılında başlayan göçler, iki asır boyunca durmaksızın devam etmiştir. Özellikle, Balkanlar'dan, Kırım'dan ve birçok Türk ülkelerinden Anadolu'ya büyük göç hareketleri yaşanmıştır.

Bu göçler, özellikle Birinci ve İkinci Balkan Savaşları'yla birlikte gerçekleşmesi ve devamında ise Birinci Dünya Savaşının patlak vermesi sonucu Osmanlı Devleti siyasi sınırları içerisinde en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. Çünkü bu göçler, muhacirler için çoğunlukla zorla yerinden edilerek gerçekleştirilen bir süreç olmuştur. Bu zeminde, Balkanlardan Anadolu'ya yönelik göç sürecini daha iyi anlamak adına Anadolu ve Rumeli ilişkisinin tarihsel gelişimini ve gerçekleşen göçlerin hangi sebeplere dayandığını incelemek faydalı olacaktır.

Osmanlı Devleti, Rumeli topraklarına ilk kez 1352 yılında Gelibolu'daki Çimpe Kalesi'nin kendilerine üs olarak verilmesiyle girmiştir. Bunun sonucunda, Osmanlı Devleti Rumeli'nin diğer bölgelerine akın etmeye başlamıştır. Osmanlı ordusunun Rumeli'de birçok zafer kazanmasıyla birlikte elli yıllık gibi bir süreç içinde Rumeli toprakları ikinci bir vatan haline gelmiştir (Bayır, 2013:32-33). Böylelikle, Yıldırım Beyazıt döneminde Türklerin gücü Tuna nehrini aşmış ve 1391 yılında Eflak olarak adlandırılan Güney Romanya prensliği Osmanlı hâkimiyetini tanımıştır. İlaveten ertesi yıl ise Selanik'te Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1453 yılında İstanbul'u fetheden Fatih Sultan Mehmet, 1481 yılında öldüğünde bugünkü Kırım,

Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya, Makedonya, Kosova, Bosna-Hersek, Arnavutluk ve Yunanistan toprakları Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası haline gelmişti. Son olarak, Kanuni Sultan Süleyman'ın 1526 Mohaç zaferi ile Budapeşte ve Macaristan Osmanlı hâkimiyetine geçmiştir (İbrahimgil, 2003:191).

Osmanlı İmparatorluğu'nun yukarıda ifade edilen fetihleri sonucunda Balkanlarda, Anadolu'nun hemen hemen her tarafından gelen, çoğunluğu ise Karamanoğulları ve Aydınoğulları'nın oluşturduğu büyük bir Türk nüfusu ortaya çıkmıştır. Balkanlardaki Türk yerleşimleri, Osmanlı Mufassal Tahrir defterlerindeki kayıtlarda mevcuttur ve köy isimleri olarak bulunmaktadır. Ayrıca, on altıncı yüzyılda Celali İsyanları nedeniyle Anadolu'daki bazı Türk toplulukları da Balkanlara göç etmiştir (Önder, 2007: 321). Bugün, Türkiye'de muhacir olarak adlandırılan Balkan kökenli soydaşların geçmişi ve Balkan yarımadasına göçleri bu şekilde gerçekleşmiştir.

1683-1699 yıllarına gelindiğinde ise yapılan savaşlarda kaybedilen toprakların Türk ve Müslüman nüfus zorunlu göçe tabi tutularak iç kesimlere akın etmişlerdir. Bu savaşlar sonucunda Üsküp ve civarından kaçan halk, Sofya ve Serez'e doğru göçe başlamış, fakat 1689'da Fazıl Mustafa Paşa'nın Sadarete gelmesiyle göç eden topluluklar yerlerine döndürülmüştür. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Kırım'ın kaybedilmesiyle 1800'lere kadar devam eden göç sonunda 500.000'e yakın insan Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yerlerine göç etmişlerdir (Ağanoğlu, 2013:42-43).

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde Balkanlardan Anadolu'ya ilk en büyük göç dalgası Mora Yarımada'sından yaşanmıştır. Osmanlı'dan bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kurulduğu Mora Yarımadası, 1821 Rum isyanı sürecinde sayısız katliama şahitlik etmiştir. İsyan sürecinde on binlerce Türk öldürülmüş, sağ kalan Müslümanlar ise zorla göçe tabi tutulmuştur (Örenç, 2013:81). Böylelikle, bu göçler Anadolu için büyük kitlesel göç hareketlerinin öncüsü olmuştur.

On dokuzuncu yüzyılda Balkanlarda meydana gelen bu yoğun nüfus hareketleri incelendiğinde iki temel gelişim ve özellikle karşılaşılmaktadır. Bunlar 1829 ve 1860'lı yıllarda Balkanlardan Kırım ve Kafkaslara yönelik Rum ve Bulgar

göçlerinde gidilen yerlerin çekiciliğinin etken olmasıdır. Kafkaslardan ve Balkanlardan Anadolu'ya yönelik göçlerde ise ana etken göçlerin gerçekleştiği dönemlerde Kafkas ve Balkan coğrafyasının göç edenler için itici hale gelmesidir. Anadolu Türk ve Müslüman göçmenlere göç edilecek yerin belirlenmesinde çekici roller üstlenilmesidir (İpek, 2013:23-24).

93 Harbi'nden (1877-1878) sonra Balkanlar'dan Anadolu'ya sürekli olarak bir göç hareketliliği devam etmiştir. Zaman zaman büyük kitlelere ulaşan bu göç hareketi barış zamanında, bilhassa Rum ve Bulgar komitacılarının baskısından kaynaklanan yerel bir durum almıştır. Bununla beraber Bulgaristan sınırları içinde kalmış olan 100 hanelik Küçükköy halkı, Bulgar askerlerinden gördükleri zulme dayanamamışlar ve köylerini terk ederek Anadolu'ya göç etmişlerdir (Halaçoğlu, 2014:43). 1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında gelen göçmenleri, devlet belli bir siyaset dâhilinde Makedonya ve Batı Trakya bölgelerine ve Edirne ile Batı Anadolu'ya yerleştirmiştir. Devletin ve bu komisyonun çektiği sıkıntıyı örneklemek açısından sadece 1878 senesinde 150.000'e yakın muhacirin Anadolu'nun çeşitli yerlerine bu komisyon tarafından sevk edildiği görülmektedir (Ağanoğlu, 2013:72).

Yirminci yüz yılın başlarına gelindiğinde ise Balkan Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte göç hareketliliği çok daha ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bulgarlar, Yunanlılar, Sırlar ve Karadağlılar'ın Makedonya ve Rumeli'nin Müslüman-Türk halkını yok etme ve uyguladığı mezalim nedeniyle yaptıkları zulümler, Rumeli'ndeki Türklerin Anadolu'ya yönelik kitlesel göçlerin ortaya çıkmasıyla neticelenmiştir (Halaçoğlu, 2014:46).

Dönemin önde gelen isimlerinden Enver Paşa, Balkan Harbi sırasında gerçekleşen göçleri şu şekilde anlatmaktadır:

'... Başiboş sürünen bozgun uğramışlar ordusuna, Rumeli'nin bağlarından kopup gelen, daha perişan yüzbinlerce muhacirin, yüzbinlerce göçmenin sürüne sürüne, eriye eriye akan kabilelerini de eklemeliyiz. Evet Rumeli göçüyordu. Rumeli boşalıyordu. Rumeli Türkleri akıp geliyorlardı. Rumeli'yi asırlarca evvel alan, Rumeli'de asırlardır yaşayan Türkler, 20. Yüzyılın başlarında alevlenen bu yangının

alevleri içinde sonu bilinmez geleceklere doğru akıyorlardı...' (Aydemir, 1986:322-323).

Balkan Harbinden sonra da durum değişmemiştir. 1911 yılında Osmanlının Rumeli'ndeki Müslüman nüfusu 2.315.000 idi. Savaş sonucunda ise yaklaşık 600.000 kişi katledilmiş ya da soğuk, hastalık ve açlıktan göç sürecinde hayatlarını yitirmiştir. Balkan Harbi'nden Birinci Dünya Savaşı'nın başına kadar 300.000-400.000 kadar muhacir Anadolu'nun belli bölgelerine göç ederek iskân edilmiştir (Ağanoğlu, 2013:112-113).

Türkiye Cumhuriyeti'nde Rumeli'den göç hareketlerine bakıldığında, nüfus itibarıyla en fazla göç Bulgaristan'dan gerçekleşmiştir. Bunu sırasıyla Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya izlemektedir. Tespitlere göre yaklaşık olarak Bulgaristan'dan 850.000, Yunanistan'dan 500.000, Yugoslavya'dan 300.000, Romanya'dan 140.000 civarında insan Türkiye'ye göç etmiştir. Cumhuriyet dönemindeki kayıtlara geçen ve tahmini olarak ilave edilen rakamlara göre, Rumeli'den Türkiye'ye gelen göçmen sayısı yaklaşık olarak 1.800.000 civarındadır (Ağanoğlu,2001:342-343). Başka bir deyişle, Anadolu tarih boyunca meydana gelen göçler nedeniyle oldukça hareketli bir coğrafya olma özelliği taşımaktadır. Bu göç hareketliliği, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önceki döneme denk gelse de Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da devam ederek günümüze kadar gelmiştir.

Kazgan'a (1985:1556) göre ise, 1920'lerden itibaren Cumhuriyet döneminde, Kafkasya ve Rus idaresi altındaki topraklardan Türkiye'ye göçler durmuş, ancak Balkanlar'dan büyük kitlelerin göçü devam etmiştir. Türk topraklarına 1850-1970 dönemi itibarıyla gelen göçmenlerin ve bunlardan doğan yeni kuşakların sayısını 10.000.919 olarak hesaplayan Kazgan, 30 yılın bir kuşak değişimi için gerekli süre olarak kabul edilmesi halinde bu sayının, Türkiye'nin 1970 yılı nüfusu 35.666.549 içerisinde %30 gibi bir orana denk düştüğünü belirtmiştir. Bu hesaba göre, Türkiye'de her üç kişiden biri ya göçmen ya göçmen çocuğu ya da göçmen torunudur. Başka bir ifadeyle, üç yüz yıllık göç tarihi incelendiğinde, Rumeli'den Anadolu'ya iskân edilen ve kendi olanaklarıyla yerleşen insanlar ve onlardan ortaya çıkan nesiller hesap

edildiğinde Türkiye'nin yaklaşık 1/5'i kadar nüfusunun Rumeli kökenli olduğu varsayımı yapılabilir (Ağanaoğlu, 2001:343).

Türkiye'ye yönelik gerçekleşen göçlerin genel bir ifadeyle, Anadolu dışındaki soydaşların ve Müslüman olan halkların, savaş ortamlarından kaçarak Anadolu'ya göç ettikleri görülmektedir. Kuşkusuz, ortaya çıkan bu göç hareketine neden olan birçok etken bulunmaktadır. Ancak Anadolu'ya yönelik gerçekleşen göç hareketlerinin nedeni incelendiğinde daha çok dini ve siyasi nedenlerden dolayı ortaya çıktığını belirtmek mümkündür.

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Türkiye nüfusunun önemli bir kısmını muhacirler oluşturmaktadır. Nitekim bugün Anadolu'da gerçekleşen göçler arasında Balkanlar'dan ve çevresinden gelen göçlerin büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Özellikle Balkan Savaşları'ndan sonra, Balkan Türklerine yönelik mezalim ve zorla göç ettirme girişimine başlamışlardır. Bu yüzden, Bulgaristan'daki göçler 1900'lerden itibaren yoğunluk kazanmış ve büyük kitlesel göçler yaşanmıştır.

Genel olarak bakıldığında, yaklaşık beş yüz elli sene Osmanlı hâkimiyeti altında kalan Rumeli, Osmanlı tebaası için ikinci bir anayurt olarak görülmekteydi. Nitekim Rumeli'nin, Osmanlı'nın hem yükselme hem de gerileme ve dağılma döneminin temel yapı taşı oluşturduğu görülmektedir. Bugün bile Bulgaristan, Makedonya, Arnavutluk, Yunanistan, Romanya, Hırvatistan ve Yugoslavya bölgelerinde Osmanlıların izlerine rastlamak mümkündür.

2.2. Bulgaristan Muhacirlerinin Anadolu'ya Göçü

Türkler, 1353 yılında Osmanlıların Gelibolu'yu sınırlarına katmasıyla birlikte Balkan coğrafyasına yerleşmeye başlamışlardır. Türklerin Balkanlarda yerleştikleri bölgeler arasında Bulgaristan yoğun Türk nüfusuyla ön plana çıkmaktadır. Bölgede yaklaşık beş yüz elli sene süren Osmanlı hâkimiyeti sayesinde Türk kültürü sağlam temellere oturarak Bulgaristan'da kalıcı hale gelmiştir. Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da en yoğun ve kalabalık Türk nüfusuna sahip olmuştur. Osmanlı döneminde barış ve huzurun hâkim olduğu Bulgaristan'da Türkler köyler, kasabalar ve şehirler kurmuşlardır. Bu

bakımdan Türkler, Bulgaristan'ı geçici bir yer olarak değil kendilerine bir yurt olarak kabul etmişlerdir.

Osmanlı Devleti tarafından Balkanlarda ilk fethedilen bölge olan Bulgaristan, bünyesinde en fazla Türkmen barındıran bir Balkan ülkesidir (Yıldırım, 2013:438). İlk olarak Hunların Avrupa'ya göç etmeleri, devamında ise Balkanlarda Tuna Bulgar Devleti'nin kurulması ve son olarak Osmanlıların Balkanlar'daki yayılma politikasıyla birlikte Bulgaristan da dâhil olmak üzere Balkanlar adeta, bir Türk yurdu haline gelmiştir (Yücel, 1985:67). Ancak Balkanlar'daki Osmanlı hâkimiyetinin sona ermesiyle birlikte bu coğrafyada asırlar boyunca yaşayan ve buraları artık kendi vatani olarak görmeye başlayan Türkler, atalarının bir zamanlar bırakıp gittikleri yerlere göç etmek zorunda kalmışlardır.

2.2.1. İmparatorluk Dönemi Göçler

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Viyana topraklarına kadar ulaşip Viyana Kuşatmasını başlatması, Osmanlı'nın ilk muhacir meselesiyle tanışmasına yol açmıştır. 1683-1699 tarihleri arasında gerçekleştirilen Osmanlı-Avusturya Savaşları'nın kaybedilmesiyle Müslüman nüfusun geri çekilmeye başlaması büyük göç sürecini başlatmıştır (Ağanoğlu, 2001:31). Devam eden bu göçlerle beraber, 13 Temmuz 1878'de imzalanan 'Berlin Antlaşması' ile Bulgaristan, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altına girerek bir prenslik haline getirilmiştir.

Yapılan bu antlaşma ile Bulgar Prensiği ilk olarak 1878 yılında Osmanlı Devleti'nde 'Tuna Vilayeti' olarak yer alan bölgede kurulmuştur. Ancak bu Prenslik Osmanlı Devleti'ne bağlı ve özerk bir yapı olarak kurulmuştur (Ekici, 2006:528-541). Tuna Nehri ile Balkan Sıradağları arasında kalan Tuna Vilayetinde 1876 yılında 1.120.000 Türk ve 1.130.000 Bulgar yaşamaktaydı. Böylece vilayet nüfusunun %50 si Türk olmakla birlikte, bölgedeki verimli toprakların yüzde yetmiş Türklerin elindeydi (Şimşir, 1986:200). Bununla beraber, o dönemde Türk ve Bulgar nüfusunun yarı yarıya olması, Rusları rahatsız etmekteydi. Çünkü Rusların ana hedefi, bir Slav devleti kurmak ve Türkleri bölgeden uzaklaştırmaktı. Zorunlu göç olarak başlayan bu ilk olay, 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi savaşı ve Bulgar komitacıların, muhacirlere yönelik baskıları doğrultusunda gerçekleşmiştir (Çolak, 2013:115). Türklerin sayısının

artmasından rahatsız olan Ruslar ve Bulgarlar, Türk nüfusunu azaltmaya yönelik pek çok program başlatmıştır. Özellikle 1877-1878 Rus Harbi'nde uygulamaya konan bu politikalar sonucu çok sayıda muhacir göçe zorlanmıştır. Devamında ise, Bulgaristan'da yaşayan muhacirlerin yaşam güvencesi kalmamış ve baskıların yoğunlaşması sebebiyle kitlesel göç dalgası başlamıştır.

1879-1880 yılları arasında Varna'da Fransız konsolosluğunun verdiği rapora göre, Varna limanından 18.033 Türk, anayurtlarına göç etmek zorunda kalmışlardır. Bulgaristan resmi istatistiklerine göre 1886-1890 yıllarında 74.753, 1893-1902 yıllarında da 70.603 Türk Bulgaristan'dan anayurda göç etmiştir (Şimşir, 1985:50).

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1893	5771	5689	11.460
1894	4422	4415	8.837
1895	2492	2603	5.095
1896	958	988	1.946
1897	1388	1413	2.801
1898	3572	3068	6.640
1899	3818	3536	7.354
1900	3704	3713	7.417
1901	4564	4775	9.339
1902	4729	4985	9.717
Toplam			70.603

Tablo 1: 1893-1902 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Göçler (Şimşir, 1985:52).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, Bulgaristan'dan Anadolu'ya olan göçler, gösterilen tarihlerde sürekli devam etmiştir. Başka bir deyişle, Bulgar prensliğinin kurulduğu tarihten Balkan Savaşları'na kadar olan süreçte göçler aralıksız devam etmiştir.

Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde büyük sorunlar yaşanmamasına rağmen göçler sürekli devam etmiştir. Bulgar Prensliğinin Berlin Antlaşması'na uymaması ve Bulgar komitacıların muhacirlere uyguladıkları baskılar, Bulgaristan'daki muhacirlerin, Anadolu'ya göç etmelerine neden olmuştur. Böylece Bulgaristan'daki Türk nüfusu yaklaşık yüzde elli oranında azalmış ve 600 bin civarına düşmüştür (Turan, 2003:21).

1878'de Berlin Antlaşması ile özerkliğini kazanan Bulgaristan, 1885'te Doğu Rumeli Vilayetini sınırlarına dahil etmiş, 1908 tarihinde ise bağımsızlığını kazanmıştır. 19 Nisan 1909 yılında Osmanlı-Bulgaristan arasında imzalanan bir protokol ile Bulgaristan bağımsızlığı resmen onaylanmıştır. Bununla beraber, bir sözleşme imzalanmış ve bu sözleşmeye göre, Bulgaristan'da bulunan Müslüman azınlığa din-mezhep özgürlüğü ve eşit haklar tanıyacaktır (Şimşir, 1985:368-369).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile yapılan savaşı kaybetmesinin ardından başlayan göçlerin devamında Osmanlı-Rus Harbi sonucunda kitlesel göçler artmıştır. Fakat Bulgaristan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla beraber yapılan sözleşmeler, Müslüman halkın haklarını tekrardan güvence altına almıştır. Ancak pratikte durum antlaşmalar ve sözleşmelerden daha farklı olmuştur. Kitlesel göçlerin devam etmesine neden olan bir diğer önemli olay ise Balkan Savaşlarıdır. Bu savaşlarda, Osmanlı'nın Çatalca sınırına kadar çekilmesini fırsat bilen Bulgaristan ordusu hem Çatalca'ya kadar ilerlemiş hem de Trakya ve Makedonya bölgelerinde katliam ve kıyımlara sebep olmuştur (McCarthy, 1998: 148-150).

Sonuç olarak Müslümanlar Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra ikinci büyük göç dalgasını yaşamış ve Bulgaristan'dan yaklaşık olarak 200.000 kişi Anadolu'ya zorla göç ettirilmiştir (Toğrol, 1989:69). Aynı zamanda Bulgaristan ordusunun işgali altındaki Batı Trakya'dan 200.000 ve Makedonya'dan 240.000 Müslüman Osmanlı topraklarına zorla göç ettirilmiştir (Bıyıklıoğlu, 1992:92-93).

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Göçler

2.2.2.1. 1923-1949 Arası Göçler

Bulgaristan'dan Anadolu'ya göçler Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 18 Ekim 1925 tarihinde imzalanan Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması ve İkamet Sözleşmesi Cumhuriyet döneminde Bulgaristan'daki Müslüman-Türk azınlığın hakları ve Türkiye'ye göçleri ile alakalı ilk anlaşma olarak kayıtlara geçmiştir. Türkiye ve Bulgaristan arasında imzalanan İkamet Sözleşmesi'nin ikinci maddesi doğrudan Bulgaristan'daki muhacirler ile ilgilidir (Yıldırım, 2013:438). Bu maddeye göre;

'Taraflar Bulgaristan Türklerinin ve Türkiye Bulgarlarının isteğe bağlı göçlerine hiçbir engel çıkarılmamasını kabul ederler. Göçmenler yanlarında taşınır mallarını ve hayvanlarını götürmek ve taşınmaz mallarını serbestçe tasfiye etmek hakkına sahiptirler. Taşınmaz mallarını kesin gidişlerinden önce tasfiye etmemiş olanlar göç gününden başlamak üzere iki yıllık bir süre içinde bu tasfiyeyi yapmak zorundadırlar. Malların tasfiyesinden elde edilen paraları ilgililerin dışarı çıkarma biçimi konusunda iki hükümet arasında bir anlaşma yapılacaktır' (Soysal, 1983:260-263).

1923 ve 1933 yılları arasında, Bulgaristan'dan Türkiye'ye 23.767 aile, toplam 101.507 kişi göç etmiştir. Bu doğrultuda, Bulgaristan'daki Müslüman Türk azınlığı için özellikle Türkiye ve Bulgaristan arasında imzalanan İkamet Sözleşmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu anlaşma ile ilk defa Bulgaristan'da yaşayan Türklerin, Türkiye'ye göçleri bir düzene bağlanmıştır (Kamil, 1989:28). 1934-39 yılları arasında da Bulgaristan'dan Türkiye'ye iskanlı ve serbest olmak üzere toplam 26.942 aile, 97.181 kişi göç etmiştir (Geray, 1962:65).

Bu tarihler arasındaki göçün yıllara göre dağılımı şu şekildedir:

1934-1939 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç						
YILLAR	İskanlı		Serbest		Toplam Aile	Toplam Nüfus
	Aile	Nüfus	Aile	Nüfus		
1923-33						101.507
1934	1.888	6.598	894	2.084	2.782	8.682
1935	5.991	23.783	447	1.185	6.438	24.968
1936	2.750	11.064	236	666	2.986	11.730
1937	3.056	11.900	582	1.590	3.638	13.490
1938	3.246	11.389	3.050	9.153	6.296	20.542
1939	2.690	10.640	2.112	7.129	4.802	17.769
TOPLAM	19.621	75.374	7.321	21.807	26.942	198.688

Tablo 2: 1934-1939 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göç (Şimşir, 1986:211).

1925 tarihli İkamet Sözleşmesi'nin hükümleri 1944 yılında Bulgaristan'daki askeri darbe sonucu iktidara gelen yeni rejimin olumsuz tutumlarıyla anlaşma askıya alınmış ve bu tarihten itibaren Bulgar makamları sağlıklı bir göç anlayışını terk

etmişlerdir (Kâmil, 1989:28). Bunun sonucunda ise, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında 1950'ye kadar Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçler azalmıştır. 1939-1949 yılları arasında 21.353 kişinin göç ettiği bilinmektedir (Geray, 1962:33).

Yıllar	Göçmen Sayısı
1940	6.960
1941	3.803
1942	2.672
1943	1.145
1944	489
1945	631
1946	706
1947	1.763
1948	1.514
1949	1.670
Toplam	21.353

Tablo 3: 1940-49 yılları arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Göç (Şimşir, 1986:211-12).

Bulgaristan'ın kuruluşundan 1949 yılına kadar geçen sürede Anadolu'ya en az göç bu dönemde yaşanmıştır. Çünkü bu on yıllık dönemde Bulgaristan ülke dışına çıkışların büyük çoğunluğunu yasaklamıştır. Oral Sander'e (1969:73) göre, bunun en büyük sebebi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Bulgar Hükümeti'nin büyük çapta bir iş gücüne ihtiyacı olmasıdır. Bu nedenle Bulgarlar Müslümanların göç etmesini engelleyici davranışlarda bulunmuşlardır.

2.2.2.2. 1950-1951 Göçleri

10 Ağustos 1950 tarihinde Bulgar Hükümeti, Türkiye'ye sert bir nota vererek, 250.000 Bulgaristan Türkü'nün üç ay içinde Türkiye'ye alınmasını istemiştir. Hemen sonrasında ise Bulgar yönetimi Türk nüfusunu Türkiye sınırına göndermeye başlamıştır. Ankara, Türk göçmenlerinin taşınabilen mallarını yanlarında götürmelerine Bulgar Hükümeti'nin izin vermesini ve bunu da bir anlaşma ile garantilemek istiyordu. Ancak Bulgaristan Türkiye ile görüşmelere yanaşmadığı gibi, tehdit dolu notalar göndermeye devam etmiştir. Bunun üzerine Türk Hükümeti, 7 Ekim 1950 tarihinde Türk-Bulgar sınırını kapatmıştır (Şimşir, 1986:212-225).

Türkiye'nin sınırı kapatması üzerine, Bulgaristan geri adım atarak masaya oturmak durumunda kalmıştır. Türk yetkililer, vizesiz gönderilen Bulgar

vatandaşlarının geri alınmasını, bundan sonra vizesiz kişilerin Türkiye'ye gönderilmemesini istemiştir. Böylelikle iki ay süren görüşmelerden sonra Bulgaristan şartları kabul etmiş, sınırlar açılmış ve göçler yeniden devam etmiştir (Kemaloğlu, 2012:36). Bunun nedeni, Türk hükümeti dönemin ekonomik şartların olumsuzluğunu da düşünerek muhacirlerin düzenli bir şekilde yerleşmesini istemiştir. Çünkü gelen muhacirlerin hem üretime katkı sağlaması hem de kendilerine yeter hale gelmeleri ve böylelikle ülke ekonomisine de katkısının olması planlanmıştır.

1950-1951 Eylül ayına kadar bir buçuk yıllık sürede yaklaşık 155.000 muhacir Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır. Muhacirler, devlet eliyle sistemli ve planlı bir şekilde yerleştirilmiş ve hatta üretime katkı sağlayabilecek duruma getirilmişlerdir. Bu bakımdan, 2 Aralık 1950 tarihli göç anlaşması muhacirlerin Türkiye'ye yerleşimleri ve parçalanmış ailelerin birleştirilmesine dair en kapsamlı anlaşma özelliği taşımaktadır (Toğrol, 1989:73).

Aylar	1950 Yılı	1950 Yılı	1951 Yılı	1951 Yılı
	Aile	Nüfus	Aile	Nüfus
Ocak	224	816	5071	21352
Şubat	285	1212	5538	20237
Mart	463	2186	2240	9553
Nisan	588	2387	3812	16250
Mayıs	256	1274	1868	8008
Haziran	804	3939	2098	8646
Temmuz	898	3065	1120	5243
Ağustos	1330	6028	1394	5489
Eylül	1499	7308	723	2861
Ekim	867	2572	886	3455
Kasım	-	-	268	1114
Aralık	4979	21407	-	-
Toplam	12233	52185	25118	102208

Tablo 4: 1950-51 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Gelen Göçmen Sayıları (Şimşir, 1986:227).

Tabloda gösterildiği üzere, 1950-1951 Eylül ayına kadar bir buçuk yıllık sürede yaklaşık 155.000 muhacir Türkiye'ye göç ederek yerleşimleri gerçekleştirmiştir. Neredeyse tüm muhacirlere serbest göçmenlik uygulaması yapılmış ve iskânli göçmen uygulaması ile kısıtlı bir sosyal yardım dağıtımı ya da göçmenlerin borçlandırılma yoluyla konut edindirilmesi şeklinde uygulanmıştır (Erder, 2018:174).

2.2.2.3. 1969-1978 Yakın Akraba Göçü

1951 göçünün üzerine sınırların kapatılmasıyla Bulgaristan'daki toplam nüfus 7.613.000 olup, Türklerin sayısı 656.025 idi (Şimşir, 1986:263). Bu hesaba göre, 1876'da 1.200.000 olan Türk nüfusu seksen yılda yüzde kırk beş oranında azalmıştır.

1960'larda Bulgaristan yönetiminin başlattığı Bulgarlaştırma politikasının Türklere yönelik dini baskılar artmış ve Hristiyanlaşma süreci ile birlikte yürütülmek istenmiştir (Kemaloğlu, 2012:39). Bu minvalde, Bulgaristan'da 1959-1960 ders yılında Türk azınlık okullarının Bulgar okullarıyla birleştirilmeleri ve daha nice baskı politikaları neticesinde muhacirleri göç etmeye zorlamıştır. 1963 yılında ise Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçi ve Konsolosluğuna verilmeye başlayan dilekçelerdeki göç etmek isteyenlerin sayısı 400.000'e ulaşmıştır. Böylelikle, 1969-1978 yılları arasında yakın akraba göçü adı verilen göç dönemi başlamıştır (Ağanoğlu, 2001:313).

Bu kapsamda, 22 Mart 1968 tarihinde parçalanmış aileleri birleştirmeye yönelik bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamına girecek olanlar şu şekildedir:

a) Karı-koca

b) Ana, baba, büyük ana, büyük baba vb.

c) Çocuklar ve torunların eş ve çocukları

d) Anlaşma tarihine kadar evli olmayan kız ve erkek kardeşler ile ölü kız ve erkek kardeşlerin bekâr ve reşit olmayan çocukları (Eroğlu, 1985:36).

Bu şartlara uyan kişilerin tamamının Türkiye'ye göçü, Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirileceği kararı alınmıştır. Göçmenler, ev ve kişisel eşyalarını, ihracı yasak olmayan meslek ve sanat araç gereçlerini, herhangi bir ihraç vergisine tabi tutulmaksızın götürebileceklerdir (Şimşir, 1986:323).

Sonuç olarak 1969-78 yılları arasındaki dokuz yıllık süreçte gerçekleşen yakın akraba göçü ile yaklaşık 130 bin Bulgaristan Türk'ü Türkiye'ye göç etmiştir (Kamil, 1989:61). Bu göç parçalanmış aileleri birleştirmek amacı gütsede istenilen hedefe

ulaşılamamıştır. Anlaşmada 1952'ye kadar göç edenlerin akrabalarına göç izninin verilmesi, çok sayıda Bulgaristan Türkü'nü zor durumda bırakmıştır. Türk Hükümeti tarafından, 1950-51 yıllarında Türkiye'ye gelen göçmenlere her ne kadar yardım edilse de gelen yeni göçmenler, 'serbest göçmen' konumundaydılar. 1952'ye kadar Türkiye'ye göç edenler, yeni gelen göçmenlerin akrabaları oldukları için, onların bütün masraf ve yükümlülüğünü üstlenmişlerdir. Tüm bu gelişmeler sonucunda, yine de iki hükümet arasındaki sorunlar devam etmiştir. Böylelikle 1980'lerde Bulgaristan sınırları içindeki Türklere karşı uygulanan dini ve politik baskıların artması üzerine Türkiye'de yeni bir göç dalgası daha başlamıştır (Kemaloğlu, 2012:43).

2.2.2.4. 1989 Göçü

1984 senesine kadar Türk-Müslüman azınlıklara karşı Bulgaristan tarafından uygulanan asimilasyon politikaları, bu dönemden itibaren zorla isim değiştirmeye kadar ileri boyuta taşınmıştır. Varlıkları ve hakları birçok anlaşmayla garanti altına alınmış bir buçuk milyon Türk-Müslüman nüfusu, kültürel ve dini kimliğin yok edilmesi için üretilen politikalarla karşı karşıya kalmıştır (Toğrol, 1989:78). Özellikle 1984 senesinin son aylarında Bulgaristan Hükümeti, planlaması iyi yapılmış bir program dâhilinde, ülke sınırları içinde yaşayan Türk-Müslüman nüfusunun isimlerini bırakıp, Slav-Hristiyan isimler almaları için zorlamıştır. İsimlerini değiştirmek istemeyen yaklaşık 1000'den fazla kişi öldürülmüş, binlercesi de tutuklanmıştır. Yapılan bu uygulamanın yanı sıra, camiler kapatılmış ve yıkılmış, oruç, sünnet hatta cenazelerin Müslüman mezarlıklarına gömülmeleri gibi birçok İslami tören de yasaklanmıştır (Karpas, 2003:411-412).

1984-85 yılları arasında yaşanan bu olayları protesto etmek ve Anadolu'ya göç etmek için başta Belene kampı ve hapishanelerde olmak üzere, ülke çapında başlayan açlık grevleri kitlesel göç hareketinin ilk tetikleyicisi olmuştur (Çağlayan, 2007:33). Asimilasyonu kabul etmek istemeyen ve uygulanan politikalara karşı çıkan çok sayıda Türk-Müslüman tutuklanmış, sorgu esnasında zulüm görmüş, sürgün, hapis veya ölümle cezalandırılmıştır. Mücadele adı altında çalışan her birey, Türkiye için çalışan casus olarak ilan edilmiştir. Hapishaneler sınıra ulaştığı için, 1984 yılından 1989 yılına kadar yaklaşık 520 kişi mahkemeye çıkarılmadan Belene Toplama Kampı'na

gönderilmiştir. Bununla beraber bazı Türkler de tek başına yahut aileleriyle birlikte, Bulgarların yaşadığı köylere sürgün edilmiştir (Zafer, 2010:30).

Bulgaristan'da yaşayan Türklerin asimilasyon politikasına karşı direnişi, Aralık 1984-Şubat 1985 tarihlerinde gerçekleşen beşinci ve en kapsamlı isim değiştirme uygulaması sırasında gösterilmiştir. Mayıs 1989'da doruk noktasına oluşan Türklerin memnuniyetsizliği, açlık grevleri ve mitinglerle dile getirilerek tüm dünyaya duyurulmuştur. Barışçıl protesto yürüyüşlerine karşı açılan ateş sonucunda, 20'den fazla Türk öldürülmüş, yüzlercesi de yaralanmıştır (Zafer, 2010:42-43).

Bu olayların devam ettiği günlerde, Bulgaristan hükümeti göç olaylarına daha olumlu bakmaya başlamış, yaşanan sıkıntıların sona ermesi için göçlere izin vermiştir. 28 Mayıs 1989 günü, Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov televizyon kanallarında yaptığı konuşmada, geçmişte zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarların ülkeden ayrılmasına izin verdiğini ve Türkiye'den de sınır kapılarını açmasını istediğini belirtmiştir (Dayıoğlu, 2005:302-305). Türklere uygulanan asimilasyonun başarısızlıkla sonuçlanması, Jivkov önderliğindeki hükümetin yeniden göçe başvurmasına neden olmuştur. Böylece İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da meydana gelen en büyük kitlesel göç sadece üç ay gibi kısa bir süre içinde gerçekleşmiştir. 1989 yılında, yaklaşık olarak 350 bin kişi malından, mülkünden ve en önemlisi vatanından olarak üç yüz elli bin muhacir Anadolu'ya göç etmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise Türkiye'den Bulgaristan'a doğru geriye göçte artış gözlenmiştir. Bu süreci hızlandıran en önemli sebep Bulgaristan'ın Avrupa Birliği ile yürüttüğü üyelik görüşmeleri ve 2007 yılında Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne beklenen üyeliği olmuştur. Bu çerçevede birçok Bulgar, vatandaşlığını geri almak için başvuruda bulunmuş ve çifte vatandaşlık hakkını kullanmak istemiştir. Yaşanan bu geriye göç sürecinde, bazı kişiler Bulgaristan'a dönmek istese de büyük çoğunluğu Türkiye'de Bulgaristan pasaportuna ve Avrupa Birliği serbest dolaşım hakkına sahip olmak istemiştir. Sonuç olarak günümüzde büyük çaplı bir göçten bahsetmek mümkün olmasa da bir vatandaş göçü yaşandığı açıktır (Çağlayan, 2007:37).

1989 yılında meydana gelen kitlesel göç hareketi genel olarak değerlendirildiğinde en önemli nedeni, Bulgaristan makamlarının muhacirlere yönelik uyguladığı zulümlere dayalı politikalar olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla, Türklerin isimlerinin zorla değiştirilmesi, Türkçe konuşmanın yasaklanması, sünnet uygulamasının yasak hale getirilmesi, Müslüman mezarlarının gayrimüslim mezarları ile birleştirilmesi gibi uygulanan politikalar, muhacirlerin kimliklerini unutmaları açısından asimilasyon zemininde gerçekleşmiştir. Tüm bu yaşananlar, Bulgaristan'da yaşayan Müslümanlar için yaşanmaz hale gelerek büyük bir kitlesel göçün yaşanmasına da zemin hazırlamıştır. Nitekim 1989 yılında üç yüz elli bin muhacir Edirne Kapıkule sınır kapısından geçerek Anadolu'ya göç etmiştir.

2.3. Bulgaristan'dan Konya'ya Göçler

Balkan Savaşları öncesi ve sonrasında yaşanan en önemli sonuçlardan biri uluslararası göç hareketlerinin başlamasıdır. Balkan Devletleri'nin nüfuslarını homojenleştirme politikalarından en büyük zararı, bölgede yaşayan ve Anadolu'ya göç etmek zorunda bırakılan Müslüman halk görmüştür. Müslümanlara yönelik baskı her geçen gün artmış ve Balkan Savaşı ile zirveye çıkarak birçok sivil insan hayatını kaybetmiştir. Bu zeminde, Anadolu'ya göç etmeyi kurtuluş gören Balkan Müslümanları, baskı yolunda Anadolu'nun yolunu tutmuştur. Gerek iç gerek dış siyasette sıkışmış ve ekonomik olarak çıkmaz halde bulunan Osmanlı Devleti'nin, Balkanlar'dan gelen muhacirleri devlet kontrolünde iskân politikası uygulayacak imkâna sahip olmaması ve ekonomik olarak sıkıntıda olması, Anadolu'ya gelen muhacirler için büyük bir engel oluşturmuştur. Nitekim muhacirler iskân ettikleri bölgelerde kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalmıştır.

Yaşanan savaşlar ve isyan süreçlerinde, yurtları düşmanlar tarafından işgal edilen veya düşmanların istilasına uğrayan Balkan Müslümanları kendilerini güvence altına almak için Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu göçler; buldukları ilk vasıtayla (tren, vapur gibi) ya da yaya olarak öncelikle İstanbul, Edirne gibi sınıra yakın şehirlere daha sonra da iç kesimlere yönelik gerçekleşmiştir.

Cumhuriyet'in kurulduğu dönemlerde ise Lozan Antlaşması ile düzensiz olarak devam eden göçler uluslararası zemine taşınmıştır. Lozan'da alınan mübadele

kararı ve devamında Balkan ülkeleri ile imzalanan antlaşmalarla birlikte demografik açıdan homojen bir nüfus yapısının oluşması sağlanmıştır. Bu süre zarfında, gerek bulunduğu coğrafi konum gerekse ekonomik potansiyeli sebebiyle Konya, muhacirlerin yerleşim için tercih ettikleri bir kent olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Konya kenti ve çevresine yapılan göç ve iskân faaliyetleri oldukça önemlidir.

Balkanlar'dan gelen Müslüman muhacirler göç ettikleri şehirler, geldikleri ülkelere ve taşıma araçlarına göre farklılık göstermektedir. Ancak genellikle Osmanlı Devleti'nin, muhacirler için öncelikli taşıma araçları tren ve vapur olmuştur. Demiryolu yapımına Kırım Savaşı sonunda (1853-1856) başlanmış ve 1870'lerin mali bunalımlar yüzünden yarım kalan demiryolları; Sultan Abdülhamid saltanatı boyunca Balkanlar için önemli bir yatırım alanı olmuştur. 1871 yılında İstanbul-Bağdat demiryolları yapımına başlanmış ve Konya'ya kadar tamamlanmıştır (Halaçoğlu, 2014:68). Örneğin Rumeli'den Anadolu'ya gelen muhacirler göç süreci incelendiğinde, liman dolayısıyla İstanbul, Mersin, İzmir şehirlerine vapur ile taşınmışlardır. Limandan karaya çıkan bu insanlardan bazıları tren, bir kısmı ise askeri ve sivil araçlarla Konya'ya sevk edilmişlerdir. Yine Romanya ve Bulgaristan'dan gelen muhacirler; liman şehirleri olan Varna ve Köstence'den denizyolu ile Osmanlı topraklarına ulaşmış ve yine demiryolu ve karayolu ile Konya'ya iskânları yapılmıştır (Kurtulgan, 2010:55-62).

Sonuç olarak, muhacirlerin Osmanlı toprakları ve Türkiye Cumhuriyeti içerisinde iskan edilecek bölge ve ulaşım şekli ülkeden ülkeye farklılık gösterse de büyük çoğunluğu karayolu taşıma araçları ile Edirne sınır kapısından giriş yapmış, oradan da yaşayacakları bölgelere yerleştirilmeleri sağlanmıştır. Liman şehirlerinden deniz yolu ile gelen muhacirle ise, karaya indikten sonra özellikle de demiryolu ile Konya'ya yerleştirilmişlerdir.

2.3.1. Konya Merkez ve Çevresine İskân Edilen Balkan Muhacirleri

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Anadolu'ya gelen muhacirlerin daimî iskânları yapılmaya başlanmıştır. Söz konusu dönemde, Konya merkez ve ilçelerine de muhacir sevkleri yaşanmıştır. Dolayısıyla, Konya ve ilçeleri, 1912-1921 yılları arasında, Balkan muhacirlerine ev sahipliği yaptığı görülmektedir. İlk olarak, 1854-

1914 yılları arasında Konya'ya 12.900 Rumeli muhaciri iskân edilmiştir. Sonrasında ise bu muhacirlerin bir kısmı Konya'ya kalmış diğer kısmı ise Antalya, Isparta ve Niğde civarına yerleştirilmiştir (Gül, 2003:441-442). Ancak bu süreçte Konya'ya gelen muhacir sayısının düzensiz olduğu görülmektedir. Şöyle ki Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Konya'ya gelen muhacir sayısının, 1920 yıllarında gelen muhacirlere oranla daha az olduğu görünmektedir. Balkan Savaşı'nın etkisiyle, ilk olarak İstanbul, Ordu, Adana, İzmir, Mersin gibi şehirlere yerleşen muhacirler, zamanla daha güvenilir olarak düşündükleri Konya'ya gelerek iskân edilmişlerdir. (Kurtulgan, 2010:68).

Vilayetler ve Bağımsız Sancaklar	1912-15 Arası Gelen Göçmen Nüfus	1915-20 Arası Gelen Göçme Nüfus
Aydın, İzmir, Manisa	104.879	40.989
Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	95.267	37.233
Bursa, Bilecik, Kütahya	14.993	5.860
Adana	6.513	2.546
Konya	6.120	2.392
İstanbul	2.594	4.015
Diğer	64.371	23.150
Toplam	297.737	116.185

Tablo 5: 1912-20 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Göç Eden Muhacir Sayısı (Arslan, 2008:35).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Balkan Savaşları'nın başladığı tarihten itibaren ve devamında Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden yıllarda, 1912-15 yılları arasında yaklaşık olarak 300.000 muhacirin Anadolu'ya göç ettiği görülmektedir. Konya'ya ise 6.120 kişi göç etmiştir. 1915-20 tarihlerine bakıldığında ise bu rakam düşmüş ve yaklaşık olarak Anadolu'ya Balkanlardan 120.000 muhacir göç etmiştir. Konya özelinde bakıldığında ise 2.392 kişi göç etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen süre zarfında yaşanan göçlerde, çoğunluğu Yugoslavya, Yunanistan ve Bulgaristan'dan gelen muhacirler oluşturmuş ve iskânları yapılmıştır. Bu süreçte gelen muhacirlerin geçici olarak, Eskişehir, İstanbul, Kütahya, Adana, İzmir gibi şehirlerde kendi imkânlarıyla kaldıkları görülmektedir. Balkan Savaşı sebebiyle, Anadolu'ya göç eden muhacirler

öncelikli olarak İstanbul, Ordu, İzmir, Adana gibi şehirlerde ikamet etmişlerdi (Kurtulgan, 2010:72-73). 1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı, Anadolu'da yeni bir göç hareketine sebep olmuştur. Çünkü İstanbul'un konumu ve başkent olması nedeniyle tehdit oluşturması, muhacirlerin daha güvenli bir yere göç etme mecburiyetini beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak Konya, bulunduğu konum itibariyle Orta Anadolu'da olduğu için muhacirlerin tercih ettiği bir yer haline gelmiştir.

Macar araştırmacı Bela Horvath, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Anadolu'yu gezme sürecinde Konya kentine gelmiştir. Balkan coğrafyasından can güvenliği kalmadığı için zorla göç ettirilen Konya'daki muhacirlerin durumunu şu şekilde özetlemiştir:

'Hürriyet Meydanı'nı geçip konağa ulaşmak zor olmuyor. Son derece büyük binanın geniş koridorlarında ve merdivenlerinde bekleyen kederli insanlarla karşılaşılıyor. Çoluk çocuk ortada kalan ve kendilerine yerleşecek bir avuç toprak gösterilmesini bekleyen bu insanlar Balkan'dan gelen muhacirler. Şehir bu göçmenlerle dolu. İstasyon çevresinde, resmi binalarda, avlularda ve meydanlarda bohça ve denklere başında bekleyen kadınlarla, eli yüzü kirli çocuklarla, yere çömelmiş ve sessizce bekleyen (ve hükümetin çözüm bulmasını sabırla bekleyen) erkeklerle karşılaşılıyor. Kim bilir insanlar bu ucu bucağı belli olmayan eşya ve denk kargaşası arasında kendilerinininkini nasıl buluyorlar? Makedonya'da kana susamış vahşi Sırp'lar tarafından kim bilir kaç yakını öldürülen bu zavallı insanlar şimdi resmi dairelerin koridorlarında dizilip birilerinin kendileriyle ilgilenmesini bekliyorlar. Bu binanın koridorlarında, insan aklının kabul edemeyeceği sefalet içinde aileler yaşıyor, anneler çocuklarını emziriyor, yemek yiyor, yatıyor ve hayatlarını sürdürmeye çalışıyorlar.' (Horvath, 2007:13).

Konya'ya gelen muhacirler arasında, çevrede bulunan okullarda, yurtlarda ve boş binalarda ikamet edenler bu süreçte büyük ölçüde yerli halk tarafından desteklenmiş ve yardım görmüşlerdir (Yılmaz, 1996:256). Anadolu'ya gelen ancak iskânları yapılamayan birçok muhacir, Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği dönemlerde, daimî iskanlarını yaptırabilmek için hareket geçmiştir. Söz konusu

dönemde, Arnavutluk, Romanya, Bulgaristan gibi ülkelerden Anadolu'ya göçlerin özellikle Balkan Savaşları'ndan sonra gerçekleştiği ve büyük kısmını da Bulgaristan'dan gelenlerin oluşturduğu görülmektedir (Kurtulgan, 2010:81). Bu dönemden 1950 yılına kadar Konya'ya göçlerde kesin bir rakam olmamasına rağmen göçlerin sürekli olarak devam ettiği görülmektedir.

1950-58 yıllarına gelindiğinde ise Bulgaristan'dan gelen muhacirler, devlet tarafından Anadolu'nun çeşitli il, ilçe ve köylerine dağınık olarak iskân ettirilmiştir (Arı, 1960:79).

İller	Bulgaristan'dan Gelen Göçmen Aile Sayısı	İskân Edilen Göçmen Ailesi
İstanbul	4098	2748
Ankara	3574	1263
İzmir	2162	1956
Konya	1370	1528
Bursa	3398	3108
Edirne	970	944
Diğer İller	21779	22853
Toplam	37351	34400

Tablo 6: 1950-58 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Gelen Göçmen Nüfusu (Arı, 1960:11).

Yukarıda tabloda görüldüğü gibi, 1950-58 yılları arasında dağınık olarak yerleştirilen aile sayısı yaklaşık olarak 35.000'dir. Konya iline iskân edilen muhacir sayısı ise 1528'dir. Yine başka bir kaynakta ise 1950-60 yılları arasında toplam 35.496 ailenin iskân edildiği belirtilmiştir (Arı, 1960:11).

İller	İskân edilen muhacir sayısı
İstanbul	3100
Ankara	1136
İzmir	1160
Konya	1523
Bursa	1356
Diğer İller	27.221
Toplam	35.496

Tablo 7: 1950-60 Yılları Arasında Bulgaristan'dan Gelen Muhacir Sayısı (Geray, 1961:54-55).

Bu dönemde iskân edilen ailelerden, 25.583'ü çiftçi ailesinden oluştuğu için bu muhacirlerin büyük çoğunluğu Adana, Bursa, Konya, Manisa illerine, zanaatkar ailelerin çoğu ise Bursa, İstanbul, İzmir illerini iskân edilmişlerdir (Geray, 1962:54-55). 1968-79 tarihleri arasında muhacir sayılarına yönelik net bir rakam yoktur. Fakat bu dönemde Akraba Göçü Anlaşması imzalandığı için gelen muhacirler daha öncesinde Türkiye'ye yerleşmiş olan akrabalarının yaşadıkları bölgelere iskân ettirilmişlerdir.

Göç eden muhacirlerden devletin ihtiyaçlar doğrultusunda ekonomik alanda da faydalanmak istenmiştir. Mahmut Şevket Paşa tutmuş olduğu günlüğünde, Rumeli Türklerinin Anadolu'ya iskânı ile ekonomimize getirebilecekleri olumlu katkı sağlamak yönünde düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

'Rumeli'den göçmenlerin iskân edilmesi için Konya Ovası'nın sulanmasını istedim. Onları buraya yerleştirmeyi düşünüyorum' demiştir (Bardakçı, 2014: 51).

Devlet Bakanlığı'nın 1989 yılında hazırladığı istatistiklere göre bu dönemde illere yapılan muhacir sayısı şöyle olmuştur:

İller	İskân edilen muhacir sayısı
İstanbul	40.000
Ankara	3.664
İzmir	19.894
Konya	2.704
Adana	2.887
Diğer İller	260.856
Toplam	330.000

Tablo 8: 1989 yılında Bulgaristan'dan Anadolu'ya Gelen Muhacir Sayısı (Kemaloğlu, 2012:172).

1989 yılında Bulgaristan'dan gelen muhacirlerin özellikle Bulgaristan'ın Dobruca ve Deliorman bölgesindeki Şumnu, Razgrad, Eskicuma ile Rodoplar'daki Kırcaali ve Karadeniz kıyısındaki Burgaz bölgesinden oldukları belirlenmiştir. 1989 yılında Türkiye'ye en fazla muhacir 40 bin kişi ile Şumnu bölgesinden olmuştur. Razgrad 35 bin, Kırcaali 30 bin, Eskicuma 30 bin, Burgaz 25 bin, Pazarcık 25 bin, Silistre 25 bin, Rusçuk 25 bin, Varna 15 bin, Hasköy 15 bin ve diğer bölgelerden 60 bin muhacir Anadolu'ya gelmiştir (Kemaloğlu, 2012:172)

Osmanlı Devleti'nin son yüz yıl içinde yaşadığı politik sorunlar, Balkan coğrafyasında yaşayan muhacirlerin Anadolu'ya yönelik göçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu süreçte, muhacirler tren, vapur gibi vasıtaları kullanarak öncelikle İstanbul ve Edirne gibi sınıra yakın şehirlere daha sonra da orta Anadolu'nun iç kesimlerine göç etmişlerdir. Bu noktada, Konya ili Bulgaristan muhacirleri için tercih edilen kentlerden birisi olmuştur. Balkan coğrafyasından Anadolu'ya gelen muhacirlerin göç süreci, geldikleri ülkelere ve taşıma araçlarına göre farklılık göstermektedir. Bulgaristan'dan gelen muhacirler çoğunlukla, liman şehirleri olan Varna ve Köstence'den denizyolu ile Osmanlı topraklarına ulaşmış ve yine demiryolu ve karayolu ile Konya'ya ulaşarak iskânları gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak, Konya ili yerleşim açısından gerek coğrafi gerek dini konum gerekse de iktisadi fırsatlar açısından Rumeli muhacirleri için tercih edilen bir kent olmuştur.

3. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Yöntem

3.1.1. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Tarihsel süreçte bireyler ve toplumlar, ekonominin, sosyal bağların ve güvenliğin yüksek olduğu bölgelere göç etmişlerdir. Bu göçlerin sebebi kimi zaman daha refah bir yaşam için kendi istekleriyle gerçekleşirken, kimi zaman da doğal afetler, ülke içindeki iç karışıklar, savaşlar gibi sebeplerle zorunlu olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber yıllarca muhacir olgusu, göçlerin zorunlu mu yoksa gönüllü mü olarak geldikleri, kimlik ve kültürlerini birden fazla medeniyet üzerine nasıl inşa ettikleri, topluma katılma oranları ve sosyal bütünleşme düzeylerinin ne oranda olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Balkanlar'dan Anadolu'ya yaklaşık üç yüzyıldır devam eden göç süreci hem Türkiye'nin ekonomik, politik ve kültürel açıdan hem de zorla yerlerinden edilmiş muhacirler açısından farklı boyutlarla ele alınması gereken bir konudur. Türkiye'de Balkan muhacirleri üzerine birçok çalışma yapılmış fakat bunların büyük çoğunluğu tarihsel olarak incelenmiştir. Bu nedenle Balkan muhacirlerine yönelik çalışmalar, sosyolojik açıdan hem ilgi görmemiş hem de zayıf kalan bir konu olmuştur.

Bu kapsamda çalışma, on sekizinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar Balkan Devletleri'nden farklı dönemlerde yerinden edilerek Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış ve sonrasında Konya iline yerleşmiş olan muhacirler açısından göçün meydana getirdiği sorunların ne boyutta olduğu ve yine muhacirlerin sosyo-kültürel yapısında meydana gelen değişimleri ve buna bağlı olarak muhacirlerin aidiyet hissine bağlı sosyal bütünleşmelerinin ne boyutta olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Diğer kapsayıcı amaç ise muhacirlerin geldikleri dönemden bugüne değin olan süreçte yaşamlarını devam ettirme politikalarını nasıl gerçekleştirdikleri anlamaya yöneliktir. Dolayısıyla Balkan muhacirlerin aidiyet oluşumları ve buna bağlı olarak söylem şekillerine ilişkin mevcut durumun analiz edilmesi ve böylece sorunların doğru tespiti yapılarak çözüm üretilmesi açısından yetkili makamlara yardımcı olacak bilgiler sunmayı hedeflemektedir.

Bu genel amaçlar doğrultusunda, yapılan bu araştırma birçok açıdan önem arz etmektedir. Öncelikle muhacirlik konusunun, toplumsal tarihle eş değer bir geçmişinin olması çalışmanın çok kapsamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyolojik açıdan bakıldığında, iki yüz yıllık dönemden günümüze kadar olan süreçte akademik düzeyde yapılan çalışmalarda artış görülmüştür. Hem dünya genelinde hem de Türkiye özelindeki çalışmalara bakıldığında muhacirlik üzerine birçok strateji ve politika gerçekleştirilmektedir. Bu da çalışmanın önemli olduğunu bir kez daha ön plana çıkarmıştır. Alan araştırması sonucunda verilerin toplanmasıyla bu faktörler yorumlanmaya çalışılmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Problemi

Her araştırma belirli bir amacı kapsamaktadır. Araştırmanın problemi ise bu amacı yansıtmaktadır. Araştırma probleminin belirlenmesi araştırmanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu süreçte, araştırma probleminin oluşturulmasında üç önemli nokta mevcuttur. Bunlardan birincisi, araştırmanın gerçekleşeceği alanla ilgili olarak bağlantılı kuram ve yapılan araştırmaların incelenmesidir. İkincisi, araştırmayı yürüten bireyin deneyimleridir. Üçüncüsü ise, araştırma yapılan alanda karşılaşılan toplumsal sorunlardır (Yıldırım & Şimşek, 2016:82).

Bu bakımdan Konya'ya gelen muhacirler üzerine odaklanılan bu çalışmada öncelikle, Türkiye'ye göç eden muhacirlere yönelik uygulanan iskân politikaları ve muhacirlerin aidiyet oluşumları üzerinden sosyal bütünleşme sürecinin incelenmesi için geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Geçen iki yüz yıllık süreçte, Balkan Devletleri ve Türkiye'nin uyguladığı stratejiler ve iskân politikaları analiz edilmeye çalışılmıştır. Yapılan bu araştırmalar, çalışmanın problemini belirlemede önemli bir yere sahiptir. Araştırma konusuna ilişkin çalışmalar son zamanlarda artmış olsa da genel bir çözüm getirilmemesi ve Konya üzerinde yeterli çalışmanın olmaması problemin belirlenmesinde son derece etkili olmuştur. Kısacası Konya'ya gelen muhacirlerin, toplumla ve yerel halkla bütünleşmeleri, aidiyetlerini nasıl korumaya çalıştıkları ne gibi sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, muhacirlerin yurtlarından uzak, bu uzun süre zarfında Konya ili ve merkez köylerinde yaşadıkları uyum ve zorluklar temel problemi oluşturmaktadır.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bilimin amacı üzerinde çalışılan evreni anlamaktır. Bilimsel bir araştırmanın amacı ise bilimin farklı düzeylerde öngördüğü bilgileri sağlamaktır. Bu kapsamda, bilimsel araştırma belirli bir düzeni olan, sistematik ve aralarında analiz bağları kurulmuş bilimsel bilgilere ulaşmak için bu minvaldeki bilgilere sahip olmak amacıyla yapılır (Güven, 2017:8).

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, sosyal olanın bilgisinin bireylerin kendi ifadelerinden ve tecrübelerinden derlendiği bir araştırma özelliği taşımaktadır. İncelenen grup ya da birey davranışlarının veya sosyal süreçlerin bireyler tarafından algılanan ve yeniden tasarlanan bir resmini sunar. Dolayısıyla da nitel araştırmanın temel özelliği, bu resmin mümkün olduğunca ayrıntılı ve derinlemesine açığa çıkarılmasını olanaklı kılan veri oluşturma teknikleri ve verinin çözümlenme aşamasında görülebilir. Bu anlamda düşünüldüğünde nitel araştırma yönteminin iki önemli özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki yapılandırılmış kuralları ve sınırları belli bir plana sahip olmayışı diğeri ise araştırma sorusunu oluşturan kavramsal temelin esnek oluşudur (Kümbetoğlu, 2015: 37-38).

Bu araştırmada, Konya ili ve köylerine göç eden veya göçürülen Bulgaristan muhacirlerinin sosyal hayatları, sosyal çevre ve yerli halk ile ilişkileri, göç süreçlerine ilişkin tarihsel tecrübeleri, aidiyet oluşumları sosyal bütünleşme zemininde derinlemesine analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan araştırma, var olan bir duruma yönelik olduğu için özelden bir teoriye ilişkilendirilmemiştir.

3.1.4. Araştırma Deseni

Nitel araştırmalarda kullanılan gözlem, görüşme ve dokümanların incelenmesi yöntemlerin doğru bir şekilde kullanılması ile çalışmanın amacına yönelik en etkin bir şekilde ulaşılmasını sağlar. Nitel araştırmada problemin açık ve ayrıntılı bir biçimde tanımlanması gerekmektedir. Bu yüzden birden fazla yöntem kullanılarak araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliği artırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:52).

Lütfi Barkan'ın (1951:204) belirttiği gibi Türkiye Cumhuriyeti içinde halkımızın pek çoğu bir iki nesil içinde, birkaç defa göç etmiş bir muhacir soyunun

hicranını kendi ruhunda taşımaktadır: Canlı bir ağaç gibi mevcudiyetini besleyen bütün ince kökleriyle, ana-baba yurdundan tıpkı kökünden sökün edilen bir ağaç gibi koparılarak Anadolu'ya sürüklenmiştir. Bu durum, anayurda dönen muhacirlerin hem maddi hem manevi sorun yaşadıklarını göstermektedir. Bundan dolayı, bu araştırmada Konya merkez ve çevre köylerine muhtelif zamanlarda yerleşmiş muhacirlere yönelik detaylı bilgi elde edebilmek için nitel araştırma desenlerinden 'olgu bilim' kullanılmıştır. Olgu bilim (fenomoloji) deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bilgiye sahip olmadığımız olgular üzerine odaklanmaktadır. Olgu bilim, odaklanılan olguyla ilgili geçmiş deneyimlerden detaylı bilgi edinmek için tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:80-81).

3.1.5. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırmalarda veri toplama teknikleri arasında katılımlı gözlem, odak grup görüşmeleri ve derinlemesine görüşme gibi teknikler bulunmaktadır. Bu araştırmada nitel araştırma veri tekniklerinden 'derinlemesine görüşme' ve 'odak grup görüşmeleri' teknikleri kullanılarak, bu kapsamda çoklu yöntem kullanımına gidilmiştir.

Bu araştırmada, nitel veri toplama tekniklerinden hem odak grup görüşmesi hem de derinlemesine görüşme tekniklerinin bir arada kullanılması daha çeşitli ve kapsamlı verilere ulaşılmasını sağlamıştır. Buna bağlı olarak, öncelikle araştırma konusuna ilişkin yerli ve yabancı yayınlar-kaynaklar mümkün olduğunca taranmıştır. Buna ilaveten, araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılmış alan araştırmaları ve teorik çalışmalar da dikkate alınmıştır. Diğer taraftan, Konya Valilik bünyesinde çalışan bazı uzmanlar, Balkan Göçmenleri Dernek Başkanları ve konuyla ilgili farklı birçok kurumun uzmanıyla görüşmeler yapılmıştır. Böylelikle, alan araştırmasında takip edilecek çalışmanın bünyesi uzmanlara aktarılmış ve tavsiyeleri dikkate alınarak araştırma sahasına çıkmıştır.

Bunun sonucunda ise açık uçlu yarı yapılandırılmış soru formu hazırlanmıştır. Görüşmelerde gerektiği yerlerde notlar tutulmuş ve görüşme esnasında ses kaydı alınmıştır. Böylelikle toplanan tüm veriler daha sonra bilgisayar ortamında yazılı hale getirilerek düzenlenmiştir. Görüşmenin yapılacağı köye gidilmeden önce çoğunlukla

muhtarlar bazen de rehberlik edebilecek kişilere ulaşılmış ve araştırma için en uygun zaman belirlenerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmeleri ortalama 90-120 dakika arasında, derinlemesine görüşmeler ise 50-60 dakika aralığında gerçekleşmiştir. Bununla birlikte araştırmanın süresi bir yıl sürmüştür. Araştırma, 2018 yılının Mart ayında başlamış ve 2019 yılının Mart ayı içerisinde tamamlanmıştır.

3.2. Bulgular ve Tartışma

Her nitel araştırma kuşkusuz bir analiz kısmı içermektedir. Analiz kısmı, saha araştırmasının en zorlu süreçlerinden olduğu için verilerin analiz edilmesi pek çok yönden farklılık gösterebilmektedir. Bu bakımdan, nitel araştırma, nicel araştırma yöntemlerine yönelik görece daha tümevarımsaldır. Analizin amacı, bir hipotezi test etmek değil, elde edilen verilerin nitelendirme ya da örnekleme zeminine oturtulmasıdır (Neuman, 2012:660-661).

Nitel araştırmalarda genellikle, içerik analizi ve betimsel analiz modelleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada, elde edilen veriler, betimsel analiz modeli ile oluşturulmuştur. Betimsel analiz, elde edilen bulguların belirlenen amaca yönelik yorumlanmasını ifade etmektedir. Bu analiz modelinde, katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucu elde edilen verilere sık sık yer verilmektedir. Bu bağlamda, betimsel analizin amacı elde edilen verilerin yorumlanarak okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016:239).

Betimsel analiz sürecinde birkaç aşama söz konusudur. İlk olarak, araştırmanın kuramsal çerçevesinden ya da sahada katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen veriler üzerinden bir analiz çerçevesi oluşturmaktır. İkinci olarak, veriler, oluşturulan bu analiz çerçevesine uygun olarak düzenlenmelidir. Elde edilen bulguların tanımlanması ise üçüncü aşamayı oluşturmaktadır. Böylelikle, bulgular kapsamlı bir şekilde analiz edilerek, araştırmacı tüm bu süreci sistematik bir şekilde yorumlayarak araştırmayı tamamlamış olur (Yıldırım & Şimşek, 2016:240). Bu kapsamda yapılan bu araştırma, çoğunlukla sahada katılımcılarla yapılan görüşmelere göre şekillenmiş ve oluşturulan temalar altında konuşmacıların fikirlerine pek çok kez yer verilerek, bu şekilde veriler analiz edilmeye çalışılmıştır.

Konya'ya Bulgaristan'dan göç eden muhacirler üzerine yapılan bu saha araştırmasında, kültür, kimlik ve aidiyet bağlamında muhacirlere yöneltilen sorulara hem bireysel görüşmelerde hem de odak grup görüşmelerinde yüksek oranda bir ilgi görülmüştür. Alan araştırmasına dahil olan Konya merkez ve köylerde, muhacirlerin kendilerini kültürel zeminde Anadolu Türkleri ile aynı çizgide tanımladıkları tespit edilmiştir. Ancak kimlik ve aidiyet bağlamında, kendilerini halen muhacir olarak gördükleri ve yerel halkın kendilerini bu şekilde tanımladıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu görüşler ise Konya merkez ve köyler arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu bakımdan, muhacirlerin en çok üzerinde durduğu konuların başında ise kimlik ve aidiyet bağlamı üzerinden muhacir algısı gelmektedir.

3.2.1. Muhacirlik Algısına İlişkin Veriler

Muhacirlik, yakın tarihimizin en önemli olgularından biridir. Göç etmiş olan birey, geçmişi ile bir tür etkileşim içerisinde. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yirminci yüzyılın son dönemlerinden, yirmi birinci yüzyılın sonuna değin geçen sürede Balkan coğrafyasından Anadolu'ya yönelik göçler sürekli devam etmiştir. Her ne kadar Anadolu ile Rumeli arasında tarihsel bir bağ bulunsa da Anadolu'ya yönelik gerçekleşen bu göç hareketinin sürekliliği, Balkan muhacirleri üzerinde de psikolojik bir yıkıma sebep olmuştur. Nitekim Anadolu'ya göç etmiş muhacirlerin 'muhacirlik' algısına ilişkin tartışmaları da günden güne artarak değişiklik göstermiştir. Böylece muhacirler için hafıza yenilenmiş ve yaşadıkları olaylar sebepleriyle taze kalmaya devam etmiştir.

Sen muhacir olarak geldin ve muhacir olarak kalacaksın!

Katılımcılar, göçün kendi üzerlerindeki etkisini anlatırken yaşadıkları travmanın halen devam ettiği görülmektedir. Her ne kadar göçün üzerinden uzun bir süre geçmiş olsa da göçün sebep olduğu mağduriyetlerin, katılımcıların yaşadıkları acıları yeniden kurgulamasına ve muhacirlik algısına yönelik düşüncelerinde bir değişiklik meydana getirdiği gözlemlenmiştir.

Bu bağlamda bakıldığında bir katılımcı,

'Yakın zamanda bir yerde oturuyoruz arkadaşlarla. Göçmenlikten ve muhacirlikten konu açıldı. İki kavram aynı mı farklı mı tartışılıyordu. Söz sırası bana geldi ve bizlerin buraya geleli yüz sene olduğundan bahsettim. Üstelik daha fikrimi tamamıyla söylemeden yerli halktan birisi bana 'sen muhacir olarak geldin ve muhacir olarak kalacaksın' dedi. Bende bak hemşerim bundan sonra benim yanımda muhacir lafını kullanacaksan, ilk olarak boy abdesti alıp öyle konuşacaksın. Muhacirlik ne senin anladığın ne de benim yaşadığım gibi bir şey dedim' (G5).

Örneğin, Konya merkezde yapılan odak grup görüşmesinde, bu konu sıklıkla vurgulanmıştır. Katılımcılar,

'Muhacirlikten çok gurur duyuyoruz. Aslında Şükriye abla bize, yıllarca muhacir olmadığımızı söylüyordu ama artık o da kabul etti. Son konuşmamızda kızım haklıymışsın, Konya'dan beş yüz sene önce bizim dedelerimiz gitmiş ama biz dedelerimizin topraklarında yüz yıldır muhacir olarak yaşıyoruz dedi. Evet gerçekten durum aynen bu şekilde. Biz dedelerimizin topraklarında muhaciriz. Sadece torunlarımda mı muhacir olarak kalacak merak etmekteyim' (G23).

Bu bağlamda yine bir katılımcı,

'Ben genç birisiyim ve hafızam çok taze. Kendimi bildiğimden beri işletmiş olduğum bu bakkalda her zaman bir grup komşum gelir ve burada sohbet ederler. Konu her zaman muhacirlik üzerinedir. Yanlış anlaşılmasın ama bu bir gerçek. Bizler vergi veren yüz yıllık muhacirleriz. İşte bu yüzden hafızam çok taze demek istedim' (G8).

Buna benzer bir açıklama yapan bir diğer katılımcı ise düşüncelerini şu şekilde açıklıyor:

'Babam Konya'ya göç yolculuğunun çok zorlu geçtiğinden bahsederdi. Unumu bile sattım, her şeyimi o topraklarda bırakmak zorunda kaldım. Etrafımda birçok kişi benden göç için haber bekleyeceklerdi. Çünkü ben Konya'ya gidince sürecin nasıl olduğunu mektupla Bulgaristan'a gönderecektim ancak mektup yazacak

parayı aylar sonra bulabildim. Şimdi hocam ben bu anlatıyla büyüdüm. Hiçbir zaman unutamadım. Daha geçenlerde 14 yaşındaki torunuma bunları anlatıyordum'(G2).

Anlaşılacağı üzere, geçmişe yönelik hatıralar muhacirler üzerinde derin bir etki oluşturmaktadır. Katılımcılar ile gerçekleşen konuşmalardan da anlaşılacağı gibi, göç eden bireylerin zor yaşam koşullarına ve psikolojik travmalara maruz kaldığı görülmektedir. Bu durumun, özellikle muhacirlik algısı üzerine olduğu tespit edilmiştir. Nitekim gerçekleşen göç süreci ve sonrasında yeni çevreleri ile girdikleri etkileşim sonucu bireyler, kimliklerini ve kim olduklarını sorgulamaya başlamaktadırlar (İlgın & Hacıhasanoğlu, 2010:60). Bu bakımdan, görüşmecilerin tümü kendilerini halen muhacir olarak tanımlamaktadır. İlâveten, yine birçok katılımcı muhacirliğin kendilerine bırakılan tarihsel bir miras olduğunu belirterek 'muhacir' olarak algılanmaktan dolayı gurur duyduklarını ifade etmiştir.

Görüşmelerden de anlaşıldığı gibi, bunun altında yatan düşüncenin gurur duymaktan öte tarihsel bir tepki olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Rumeli ve Anadolu'nun tek bir vatan olarak algılanması gerektiğini ifade eden katılımcılar, Rumeli'den Anadolu'ya gerçekleşen göç hareketini bir 'iç göç' olarak nitelemektedir. Bu zeminde, katılımcılar kendilerinin muhacir olarak algılanmasının yanlış olduğunu belirtmektedir. Ancak kendilerine yönelik toplumsal algının beraberinde getirdiği muhacirlik sıfatının, kendileri için aynı zamanda bir gurur kaynağı olarak kabul ettikleri görülmüştür. Diğer bir önemli nokta ise katılımcılar muhacirliğin öneminin Anadolu'da tam olarak anlaşılmadığını ifade etmişlerdir. Birçok katılımcı geçmişlerini, hatıralarını geride bırakarak Anadolu'ya geldiklerini ve bunun sonucunda muhacirliğin kendileri için kutsal bir zemin oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Muhacir kimliğin iki vatani: Bulgaristan-Türkiye

Osmanlı Devleti, Balkan coğrafyasına Anadolu'dan Türkleri getirerek nüfusu kalıcı hale getirmeyi amaçlamıştır. Ancak on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde, dönemsel savaşlar sonucu tekrardan Anadolu'ya yönelik göç hareketliliği yaşanmıştır. Bu bakımdan, beş asır gibi çok uzun bir zaman Balkan coğrafyasında yaşamış olan muhacirler için göç meselesi oldukça farklıdır. Çünkü

Balkan muhacirleri göçün sürekliliğini devamlı yaşamıştır. Anadolu'dan Balkanlara göç etmeleri daha sonra da Balkanlardan Anadolu'ya geri dönüşleri her iki göç sürecinde muhacir olarak dışlanmalarına sebep olmuştur.

Katılımcıların görüşleri değerlendirildiğinde, bugüne ilişkin düşüncelerinin, büyük ölçüde geçmişe dayandığı görülmektedir. Çünkü geçmişin, muhacirlerin zihninde olduğu gibi kalmadığını ve sürekli olarak kendini yenilediği gözlemlenmektedir. Bu nedenle tarihsel olarak hem Anadolu'da hem de Rumeli'de yüzyıllar boyu süren muhacirlik, katılımcılar üzerinde geçmişe ilişkin anımsamalarının sürekli devam etmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan birçok katılımcı gerek Anadolu gerekse Rumeli için ortak bir geçmişini ifade etmiştir. Ancak söz konusu ortak geçmiş zemininde, kendilerinin muhacir olarak dışlanmasına tepkili oldukları tespit edilmiştir.

Örneğin bir katılımcı,

'Bizler Osmanlı'nın üvey evlatları değiliz. Özün özüyüz anlatabiliyor muyum? (G10)'

Diğer bir katılımcı ise düşüncelerini şu şekilde açıklıyor:

'Tüm korkum azınlık durumuna düşmekti. Orada azınlık durumuna düşmemek için buraya geldim. Ama burada da muhacir olduk. Anlamak gerçekten güç. Kimse köyümüzün adını bile söylemiyor. Herkes muhacir köyü diyor. Eminim siz de buraya gelirken eğer birisine adres sormuşsanız, buralarda bir muhacir köyü var demişsinizdir. İşte bizlerin anlamadığı nokta burasıdır. Bizler Osmanlı'nın kullarıyız. Kullarıydık. Ama şu bir gerçek ki artık bu durumu kabullendik'(G6).

Gerek kitlesel göç gerekse bireysel göç hareketlerinde muhacirler öncelikli olarak kendilerine yaşam koşulları nispeten daha yüksek, güvenli ve ortak değerlere sahip oldukları ülkelere yönelmektedirler. Göçün yönünün belirlenmesinde çekici görünen bazı etmenler zaman içerisinde katılımcıların yaşamlarında olumsuz etkilere sebep olmakta veya uyum sorunu yaşadıklarını göstermektedir. Bu da hedef ülkenin

başlangıçtaki çekici özelliklerinin zamanla itici özelliklere dönüşmesine sebep olmaktadır.

Bir diğer katılımcı ise,

'Avrupa'da Türk diyorlar, Anadolu'da göçmen. Orada Türk tohumu dediler, burada Yunan tohumu. Muhacirliğim ile elbette gurur duyuyorum. Ancak yerlilerin de bizlerin muhacirliği ile gurur duymasını isterdik. Bizler gurur duymayacak hiçbir şey yapmadık. Hatıralarımızı Osmanlı için Rumeli'de bıraktık ve geldik' (G19).

Kimlik bağlamında muhacir olmanın, ilk olarak Türk olmakla mümkün olacağını ifade eden bir katılımcı ise,

'Nazarımda, Balkan Türkü eşittir Anadolu Türküdür. Yani demek istediğim; Müslüman Türküm, Türk Müslümanım, Muhacir Müslümanım, Muhacir Türküm. Elbette gurur duyuyorum'(G13).

Kendisinin ve dedelerinin yaşadığı topraklarda, muhacirlerin her zaman alt kültürü oluşturduğunu ifade eden bir katılımcı ise,

'Burada Yunan tohumu denirdi, orada da Türk tohumu denirdi. O yüzden şu soruyu sormak istiyorum: Gerçekte kim bu muhacirler? Ya da gerçekte muhacirler mi? (G14)'

İlgın Kapaklı köyünde yapılan odak grup görüşmesine katılan bir kişi ise şöyle ifade ediyor:

'Turgut Özal Malatya'ya taşımadan önce ikinci Ordu Komutanlığı Konya'daydı. Hafta sonları bando takımı bayrak merasimi yapardı. Çocuğumu yıllarca, büyüyünceye kadar her zaman götürdüm. Askeri sevmesi gerekiyordu. Eğer bu hareketi yapmasaydım, askerlerden nefret edecektim ve savaşçı özelliğini kaybedecektim. Çünkü evde hanımla ve gelen bizden misafirler ile hep mezalimden konuşurduk. Nefretle büyümesine müsaade edemezdim'(G22).

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde, muhacirlerin kimlik tanımında esas olan, bir başkasının kendilerini “kim” olarak gördüğü ve bireyin kendini “kim” olarak tanımladığıdır. Tüm görüşmeler doğrultusunda, katılımcıların kimliklerini tarihsel süreçte Osmanlı Devleti ile niteledikleri ve tarihsel geçmişleri ile anımsadıkları ve muhacirlik algısını bu doğrultuda yorumladıkları görülmüştür. Bunun sonucunda, muhacir algısını Osmanlı geçmişi ile bağlantılı gören katılımcılar, dışlanmışlık ve ötekileştirme hissi yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda birçok katılımcı, bireysel ve toplumsal anılarından yola çıkarak muhacir olmanın dışlanmalarına neden olduğunu dile getirmiştir. Özellikle, muhacir olarak tanımlanmaları sonucu, toplumsal olarak yerinden edilmiş bu insanların devamlı geçmişe yönelik algılarının tazelenmesine sebep olduğu görülmektedir.

***Giderken eşkıya dönerken muhacir: Konya-Karaman’dan Balkanlara,
Balkanlardan Konya’ya***

Alanda yapılan gözlem sonucu anlaşılacağı üzere, muhacirlik tarihsel ve toplumsal şartlara göre değişen bir olgudur. Ancak muhacirler kendilerini diğer toplumsal kesimler gibi bir grup aidiyetleri içinde ifade etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, katılımcıların anlamsal olarak muhacir olmalarından guru duydukları anlaşılmaktadır. Ancak katılımcılar muhacir algısının pratikte kutsallığını kaybettiğini ve kavramsal olarak içinin boşaltıldığını ifade ederek bir ötekileştirme aracı olarak kullanılmaya başladığından yakınmaktadır. İlaveten, bu durum muhacirler arasında toplumsal huzursuzluğa neden olmaktadır.

Görüşmelerden anlaşıldığı gibi, bir muhacir grup, tarihsel zeminde geçmiş ve anılarını zihinlerinde canlandırarak kendini tanımlamaktadır. Ancak bu tanımlama, bireyselliğin ötesinde toplumsal bir tanımlamadır. Dolayısıyla, muhacirlik algısı bir kimlik olmanın yanı sıra geçmiş olan ve bir anlamda kutsal olarak ifade edilebilecek bir algı haline dönüşmektedir.

Bu bağlamda bakıldığında bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

'Babam hep anlatırdı: İşçi olduğum ve emekli oluncaya kadar çalıştığım Şeker fabrikasında on yıllar boyunca muhacir oluşunu söyleyemeyen bir arkadaşım vardı. Öyle de emekli oldu ve gitti derdi. Neden saklıyorsun diye sorduğumda yapacak bir şeyin olmadığından bahsederdi dermiş. Görüyorsunuz değil mi? Muhacirliğin kutsallığını unutturdular. Yetmez gibi bir de utanılacak hale getirdiler'(G9).

İlgin'a bağlı Kapaklı köyünde yapılan odak grup görüşmesinde bir katılımcı ise düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

'Muhacirlik denen şey bizler için her şeydir. Kendi aramızda bile ikiye bölündük. Şu kahvede otururken bile buraya yerleşeli 70 seneyi geçmesine rağmen hala muhacir olduğumu söyleyemeyen arkadaşlarımız var. Aramızdan birisinin Konya merkezde işi için gittiği zaman, buraya hep hatıra ile döner ve anlatır. Kimi saklıyor kimi saklamıyor. Bana göre ne saklanacak ne de saklanmayacak bir şey. Evet bizler 100 sene önce buraya geldik. Ama dedelerimiz biz gelmeden 500 sene önce de Konya-Karaman bölgesinden Balkanlara gitmişler. Biz bu geçmişle gurur duyuyoruz. Duyacağız da. Ama diyorlar ki Balkanlara ilk gönderilenler Anadolu'da eşkıya olanlarmış. Dedelerimizi eşkıya bizleri muhacir yaptılar. Eğer dedelerimiz olmasaydı, o bayrak oralara gitmezdi. Bu yüzden ne yaparlarsa yapsınlar, isterlerse eşkıya desinler bizim geçmişimiz bellidir. İnsan bazen şunu demek istiyor, bedelini biz ödedik kaymağını siz yediniz ama böyle bir şeyde demem. Sonuçta Anadolu fethedilseydi bu halk Rumeli'den başka nereye göç edeceklerdi. O zaman biz de mi muhacir deseydik onlara? O yüzden kimse tarihi unutturmaya ve yanlış anlatmaya çalışmasın. Biz her şeyi biliyoruz'(G22).

Bu temelde yapılan görüşmelerde, muhacirlik algısının görünenin çok ötesinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmeleri dikkate değerdir. Katılımcılar, muhacir kimliklerinin tarihsel bağ ile ilişkilendirilmesi gerektiğinin vurgulamıştır. Bu durumun ise ancak doğru bir tarih okuması ile mümkün olacağını ifade etmişlerdir.

Devlet ve Konya halkı: Balkanları bizlerin hafızasından sildi!

Tarihsel olarak göç olgusu sonu gelmez bir hareketliliği kapsamaktadır. Bu yüzden muhacirler hayat tecrübelerini pratikte var ederek yerleştikleri yerde kişisel

tercihleriyle var olma mücadelesi verirler. Bu anlamda muhacir, kimliğinin sadece kendisi değil sosyal çevresi tarafından da her daim hatırlanmasını ve doğru bir şekilde anlaşılmasını istemektedir.

Merkez köylerden birinde muhtar olan bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade ediyor:

'Ben asker emeklisi birisiyim. Devlet nedir bilirim. Çünkü devletin kutsallığını bilirim. Eğitimin kıymetini bilirim. İki oğlumu da mühendis yaptım. Çünkü geçmişlerini ve geleceklerini bilmek zorundalar. Ancak bunu başarırlarsa devletçi olabilirler. Şunu da belirtmek isterim ki, bu halk biz muhacirlerle, Suriyelileri aynı kefeye koydu. Gerçekten bu durum zoruma gitmiyor değil. Devlet ve Konya halkı Balkanları bizlerin hafızasından sildi ve ben bunun için kırgınım. Tam tersi olmalıydı öyle değil mi? Bizler unutacakken, devlet ve bu halk bizlere hatırlatmalıydı. Ama sonuç ortada. Yüz sene de geçse muhacir muhacirmiş. Yani demek istediğim, muhacirlik kalıcıymış. ' (10).

Bu noktada birçok katılımcı muhacirliğin kendileri için önemli bir vasıf olduğunu ifade ederek artık muhacirliğin yanlış anlamda kullanıldığını ifade etmektedir. Özellikle Suriyeli göçmenlere yönelik bir tepkinin olduğu anlaşılmaktadır. Muhacirliğin ancak gayrimüslim bir ülkeden hicret sonucu gerçekleşmesi ile mümkün olacağını ifade eden katılımcılar Suriyelilerin sığınmacı statüsünde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcıların, Konya halkına da tepkili oldukları görülmektedir. Şöyle ki kendilerini yüz sene geçmesine rağmen hala muhacir olarak gören Konya halkının Suriyelileri birkaç sene içinde içselleştirdiklerini yakınlıkla ifade etmişlerdir.

Konya kent merkezinde bir katılımcı ise muhacirliğin, hafızasında kalıcı olduğunu belirterek şunları ifade ediyor,

'Pomak bir tanıdığım var. Yenicoba'dan bir kızla evlenmek istedi. Vazgeçirmek için çok konuştum ve muhacirlik kalıcıdır, hep ikinci sınıf birisi olacaksın dedim. Gelin tarafından damat kim diye sorduklarında, Veli değil muhacir birisi ile evlenecek diyecekler biliyorsun değil mi diye çok söyledim. Ama dinlemedi ve

evleneceğini söyledi. Bana büyüklerimden bir öğüttü bu. Bende yakın tanıdığım muhacirlere ve alt kuşağa hep söyleyeceğim. '(G4).

Yine birçok katılımcın ifade ettiği gibi, muhacirler için yerli halk ile kız alıp verme kültürünün geçmişten günümüze farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çoğunlukla, dedelerinin ve babalarının kendileri gibi yine bir muhacir ile evlendiğini ifade eden katılımcılar artık böyle bir sorun kalmadığını belirtmiştir. Dahası çocuklarından en az birinin muhacir olmayan birisi ile evlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Ancak bu değişimin aksine bazı katılımcılar hala muhacir dışında ve özellikle de yerli halktan birisi ile olan bir evliliğe karşı oldukları gözlenmiştir.

Karatepe köyünden bir katılımcı ise yukarıdakilere benzer bir açıklamanın yanında ayrıca kendilerine en azından sadece muhacir değil, Balkan muhacirleri denmesini istediğini belirterek şunları söylüyor:

'Osmanlı İmparatorluğu'nun bedelini her zaman ağır şekilde Rumeli'ler ödedi. 600 sene önce de muhacir oldular, şimdi de muhacir oldular. En azından sadece muhacir olarak demesinler. Balkan muhacirleri desinler. Çünkü bu bayrağın rengi neden kırmızı olduğunu hepimiz çok iyi biliyoruz. Şehitlerin kanlarıdır o kırmızı renk. Bu yüzden, bu bayrakta en fazla muhacir dedelerin kanları vardır. Bunları hep kuşaktan kuşağa aktardı dedelerimiz. Bizler de böyle yapmak zorundayız '(G8).

İlgın Kapaklı köyünde yapılan odak grup görüşmesine katılan bir kişi ise şöyle ifade ediyor:

'Turgut Özal Malatya'ya taşımadan önce, ikinci Ordu Komutanlığı Konya'daydı. Hafta sonları bando takımı bayrak merasimi yapardı. Çocuğumu yıllarca, büyüyünceye kadar her zaman götürdüm. Askeri sevmesi gerekiyordu. Eğer bu hareketi yapmasaydım, askerlerden nefret edecekti ve savaşçı özelliğini kaybedecekti. Çünkü evde hanımla ve gelen bizden misafirler ile hep mezalimden konuşurduk. Nefretle büyümesine müsaade edemezdim. Bu yüzden, biz büyüklere çocuklarımıza doğru tarihi öğretme noktasında önemli sorumluluk düşüyor. '(G22).

Yapılan görüşmelerde bu konuda, Konya merkez ve köyleri arasında bir farklılaşmanın söz konusu olmadığı dikkat çekmektedir. Katılımcılar, sözlü olarak aile büyüklerinin hatıraları ile büyüdüklerinden bahsederek, kendilerinden bir alt kuşak için de en doğru olanın bu olduğuna inandıkları tespit edilmiştir.

Devlet el koyar evlat!

Muhacirlik algısına yönelik sorulara pek çok katılımcı, tanımsal olarak muhacir sıfatı ile anılmanın önemine işaret etmiştir. Ancak pratikte muhacir olanın dışlandığını ve ötekileştirildiğini ve ne kadar süre geçerse geçsin hep muhacir olarak kalacağını ifade etmişlerdir.

Uzun yıllardır kooperatife girmek için babasını ikna edemeyen bir katılımcı ise düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

'Bizim Bulgaristan'da birçok tarlalarımız vardı. Ancak devlet hepsine el koydu. Bu yüzden babam, devlete hem kutsal gözle bakar hem de çok korkar. Yıllarca babamı kooperatife girelim diye ikna etmeye çalışmama rağmen hiçbir zaman kabul etmeyerek, ' Devlet el koyar evlat! O yüzden gerek yok ' derdi' (19).

Yine buna benzer bir konuşmayı farklı bir katılımcı ise şöyle ifade ediyor:

'Malları ve canları helal anlayışı vardı. Dedem her zaman çok dolandırıldığını anlatırdı. Maalesef bu hikayelerle büyüdük. Düşünün ki dedem sığınmak için bir yere geldiğinde malı helal anlayışı vardı. Zaten dedem çok dolandırılmış. Bu yüzden dedem babamı ve bizleri bu baskı ile büyüttü' (11).

Muhacirler, eğitim, sağlık hizmetleri ve kamu hizmeti veren yerlerde ötekileştirilmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak göçün gerçekleştiği dönemlerde zorluk çektiklerini ve özellikle dedelerinin dolandırıldıklarını belirtmişlerdir. Sahip olduğu her şeyin elinden alınarak, yerinden edilen muhacirlerin ağır yoksulluk şartlarında ve sosyal hayatlarında ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtmişlerdir.

Muhacirlerin Suskunlukları Çok Derindir.

Kuşkusuz her göç hikayesi, bireyler üzerinde derin bir etki oluşturmaktadır. Alanda yapılan gözlemler sonucunda anlaşılacağı üzere, Konya'ya erken dönem gerçekleşen göçlerle yerleşen bireylerin, geç dönem yerleşen bireylere kıyasla daha suskun oldukları tespit edilmiştir. Muhacir psikolojisini ilk yaşayan kuşak ile yaşanan anıları duyarak büyüyen kuşak arasında farklar söz konusudur. Şöyle ki birçok katılımcı, toplumsal olarak yerinden edilen ve göç ettikleri yerde de dışlanan dedelerinin kaderinin susmak olduğunu ifade etmiştir.

Merkez köylerden birisi olan Pazarkaya köyünden bir katılımcı,

'Muhacirlerin suskunlaşması çok doğal. Çünkü iç dünyalarında dağıldılar, dağıtıldılar. Nitekim çoğunluğu dağınık bir iç dünyaya sahip. Orada tecavülden kaçtılar, burada tacize yakalandılar. Hatta genç bakire kızlar tepside oynatıldı. İteklendikleri için kaçtılar, burada da iteklendiler. Daha nice dertler... Muhacirlerin suskunlukları çok derindir. Bu insanlar nasıl susmasın! Bu yüzden muhacir, her zaman muhacirdir ve öyle kalacaktır'(G17).

Yukarıdaki ifadelere benzer olarak ise başka bir köyden bir katılımcı ise şunları söylüyor:

'Muhacirler çok suskun insanlardır. Dedemler de çok suskun insanlardı'.

Yine buna benzer bir açıklamayı farklı bir katılımcı ise şöyle ifade ediyor:

'Büyüklerim anlatacakları çok şey olmasına rağmen susarlardı, yani sır insanlardı. Ama biz o suskunluktan çok şey anlardık'(G12).

Bu bağlamda bir diğer katılımcı ise,

'Konya'ya geldik ve altı ay sonra hem annem hem babam ardı ardına felç geçirip öldüler. Bence tek bir teşhis vardır. O da üzüntü ve özlem. Yani yirmi sekiz yaşında hem annesiz hem babasız kalmıştım. Sadece susmak zorundaydım'(G13).

Toplum, işlevsel katkılarından dolayı bireye birçok imkân sağlamanın yanında onu gerçekte özgür bir birey yaparken, yine aynı toplum yüz sene geçse de muhacirlere yönelik baskı ve dışlamanın da sorumlusu olabilmektedir. Nitekim Bulgaristan'da yaşayan Müslüman halk, hürriyetini kaybetmemek ve asimilasyona maruz kalmamak için Anadolu'ya göçler gerçekleştirmiştir. Ancak göçün gerçekleşmesi ile özgürlüğünü kazanan muhacir aynı zamanda toplumsal düzeyde 'muhacir' olarak ötekileştirildiklerini düşünmektedir

3.2.2. Geçmişe İlişkin Veriler

Osmanlı Devleti'nin askeri ve siyasi olarak alan kaybetmesinin ardından ilk sökün edilen alan Balkanlar olmuştur. Çok geniş topraklar içerisinde Balkanlardan küçük parçaların kaybedilmesinin önemi, büyük ölçüde Selçuklu ve Osmanlı uç bölgelerinde yer alması ve tarihsel hafızanın kaybedilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu nedenle Balkanların kaybedilmesi, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin yıkılmasına neden olmuştur. Uç veya sınırlarda tutulan ülke, küçük kayıplarla yavaş yavaş toprak kaybıyla başlamış ve sonrasında ise birden yıkılmıştır Taşgın (2017:145-160). Bu bağlamda toprakları elden çıkan Osmanlı Devleti için göç olgusu paniğe dönüşmüştür. Meydana gelen kitlesel göçlerle artışı muhacirler üzerinde travmatik sonuçlara neden olmuştur. Çünkü iç göç yaşayan birey süreçte daha çok kendine bakarken dış göçle gelen birey süreci toplumsal sonuçlarıyla yaşamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, katılımcıların görüşleri doğrultusunda Balkan muhacirlerinin o coğrafyaya dair özlemlerini de kendileriyle birlikte getirdiği görülmektedir.

Anadolu gibi Rumeli'de bizler için kutsaldır

Göçün birey üzerindeki etkisi incelendiğinde, hatıraların aynı zamanda bir mekâna dayanabileceği görülmektedir. Aile için ev, kırsal kesimde yaşayanlar için köy ve vadi, kentsoylular için kentler ve bir coğrafyada yaşayanlar için o coğrafi bölge mekânsal hatırlama çerçevesini oluşturur. Bu bağ, özellikle uzakta iken 'vatan' duygusunu veren çerçevedir. Kendini grup olarak sağlamlaştırmak isteyen her topluluk sadece içsel iletişim biçimlerinin sahnesi olarak değil, aynı zamanda kimliklerinin sembolü ve hatıralarının dayanak noktası olarak bu tür mekanları hayal etmek istemektedirler (Jan Assmann, 2001:42-43).

Konya'ya göç ettiklerinde yaşadıklarını hatırlayamayacak kadar küçük olan bir katılımcı, Rumeli'ye yönelik özlemlerini şu şekilde ifade etmektedir: *'Ben Balkan coğrafyasını nasıl unutabilirim? Unutmak ne mümkün! Yıllardır hep aynı rüyayı görürüm. Nasıl bir rüya gördüğümü size de anlatayım ki özlemimi anlamış olun lütfen. O muazzam Deliorman'ın içinde koşarken yüksek sesle şu dizeleri okurum:*

- Deli ormandan gece geçtim

-Karlı buzlu sular içtim'(G16)

Bir diğer köyden katılımcı ise,

'Oğlanlarıma söylüyorum ve yaptıklarını görene kadar söylemeye devam edeceğim. Biz imkânsızlıktan gidemedik o topraklara ama siz ikinize vasiyetimdir! O topraklara gideceksiniz ve oraları göreceksiniz. Anadolu gibi Rumeli de bizler için kutsaldır'(G10).

Yukarıdaki ifadelere benzer olarak bir diğer katılımcı ise düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

'Elbette Anadolu'yu çok seviyorum. Fakat bu Balkanları sevmiyorum anlamına gelmez. Çünkü ben Rumeli'yi gönlümden silemiyorum. Suriyelilerin Türkleştiklerinden bahsediyorlar. Ben bu iddialara çok gülüyorum. Biz buraya geveli üç kuşak olmuş. Memleketimiz kafirler tarafından ele geçirilmiş. Türk olduğum halde Anadolulaşmakta çok zorluk yaşadık. Anadolulaştık ancak Rumeli'yi silmedik ya da unutmadık. Dediğim gibi kaç kuşak olmuş belki ama bence yüz sene bile hafızanın silinmesi için yeterli olmadığını düşünüyorum. Çünkü o topraklarda beş yüz sene kaldık. Bu demek oluyor ki, ancak beş yüz sene sonra tamamen unutulup, bu hafıza silinebilir (G18)'

Akşehir Pazarkaya köyünden bir katılımcı ise bu konuya farklı bir açıdan yaklaşarak şunları söylemektedir:

'Bulgaristan ile Rumeli'yi bir tutmamak gerek. İkisi çok farklı çizgidedir Ben Bulgarlardan bıktım. Faşizmden bıktım. Savaştan bıktım. Ama Rumeli'den bıkmadım. Balkanlardan bıkmadım. Balkan coğrafyasından bıkmadım. Savaş riski olmasın diye

Türkiye'nin en orta yerine geleceğim diyerek Konya'ya geldim. Yani bizler Rumeli'den değil, Bulgarlardan bıkmıştık. Buradaki ince çizgi anlayamadı maalesef'(G17).

Alanda elde edilen izlenimler gösteriyor ki muhacirlerin Balkan coğrafyasını henüz görmemelerine rağmen o toprakların kendileri için Anadolu gibi kutsandığı bir tarafının olduğu gözlemlenmiştir. Bu anlamda görüşmeciler, Balkanları hiçbir zaman unutmadıklarını ifade etmişlerdir. Göçün kendileri için zorlu bir kader olduğunu ifade ederek bu zorluğun ancak geçmişe ilişkin anılarını hatırlama sonucunda aşılacağını belirtmişlerdir.

Özlemlerimi yaşayabileceğim yer Rumeli'dir

Muhacirler için Balkanlar'a yönelik özlem kuşkusuz mekânsal bir algıdan çok daha ötesini temsil etmektedir. Bu anlamda, muhacirliğin aynı zamanda 'doğmadığın bir yere karşı özlem duymak' demek olduğunu ifade eden birçok katılımcı inançları gereği Anadolu'da yaşamaları gerektiğini ifade etmiştir. Bu durumun muhacirler üzerinde derin bir etki bıraktığı görülmektedir. Çünkü çoğu katılımcı, Bulgaristan'ı hiç görmediği halde çok sevdiğini belirtmiştir. Bulgaristan'ı seküler zeminde değerlendirmenin daha doğru olduğunu ifade eden bazı katılımcılar ise dedelerinin zamanında Bulgaristan'a dönüşün en doğru zaman olduğunu ancak şu an da sadece görüp gezmenin özlemlerini gidermek için daha doğru bir yol olduğunu ifade etmişlerdir.

Konya kent merkezinde bir katılımcı şunları ifade ediyor:

'Türkiye inanç ve kültürümü yaşayabileceğim yerdir elbette. Ama özlemlerimi yaşayabileceğim yer Rumeli'dir'(G2).

Yine Konya kent merkezinden bir diğer katılımcı ise buna benzer bir açıklama yaparak düşüncelerini şu şekilde ifade ediyor:

'İmkân olsa orada elbette yaşarım. Ancak şu an orada hâkim olan seküler hayat beni düşündürür. Tereddüt ettiğim tek nokta burası olur. Diğer türlü, geleli yaklaşık 70 sene olmuş, o toprakları hiç görmememe rağmen seviyorum. Muhacirlik bunu gerektirir '(G1).

Konya merkezde yapılan odak grup görüşmesinde bir katılımcı ise,

'Ben şu an orada yaşamayı istemem ancak şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki babam ve dedem ilk fırsatta orada yaşamak için can atarlardı'(G14).

Sarayönü Karatepe köyünden olan bir katılımcı ise,

'O toprakları o kadar çok görmek isterim ki anlatamam. Oğlum Almanya'da yaşıyor ve her zaman ona bu mesele hakkında babası ile birlikte bir şeyler anlatmaya çalışırız. Almanya'ları bile gördün, git dedelerinin yerlerini de bir gün gör diye. Sonra gelir ve babası ile beni de götürür. Ben şimdi eşimle birlikte oralara gitsem, nerelere gidilir hiç bilemeyiz. Bir gün oraları göreceğime inanıyorum'(G8).

Yine Karatepe köyünden bir katılımcı ise yukarıdakilere benzer bir açıklamanın yanında babasının Bulgaristan yolculuğundan bahsederek düşüncelerini şu şekilde ifade ediyor:

'Babam 1982'de hacca gideceğinde Bulgaristan'ı ziyaret etti. Geldikten sonra Bulgaristan yolculuğunu, hac yolculuğundan daha fazla anlattı. Ama ben hiç gidemesem de bir gün gitmeyi çok istiyorum'(G12).

Rumeli'yi görmek istediğini ifade eden bir diğer katılımcı ise

'Oraları kesinlikle göreceğim. Her tarafını gezeceğim. Her köyünü gezeceğim. Babam bize bunu çok söylerdi. Şimdi bende bunu çocuklarıma söylüyorum'(G3).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, muhacirlerin Balkan coğrafyasına ilişkin geçmiş özlemlerine dayanarak ortak bir algının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, katılımcıların Balkanlar'a gitmek istedikleri ve bu durumun yavaş yavaş gerçekleşmeye başladığı görülmektedir. Görüşülen tüm katılımcıların, görece yaşı büyük olanlar da dahil Rumeli'ye karşı özlem içerisinde oldukları ve ilk fırsatta Rumeli'ye gitmek istediklerini ifade etmiştir.

Bulgaristan'ı sadece görmek isteyip orada yaşamayı düşünmediğini ifade eden katılımcılar ise sebep olarak Bulgaristan'ın ileriye dönük bir geleceğinin muhtemel

olmayacağını ve döndükleri zaman Anadolu'ya ilk göç ettikleri dönemlerdeki gibi yeniden bir düzen kurmak zorunda olmalarını göstermektedir. Anadolu'ya ilk dönemler geçici bir süreliğine göç ettiklerini fakat zamanla bu düşüncelerinin değiştiğini ve artık Konya'da kalabileceklerini söylemişlerdir. Bazı katılımcılar da muhacir olarak Konya'daki sosyal yaşama uyum sağladıklarını ve geri dönüş konusunda acele etmediklerini dile getirmiştir. Ancak bazı katılımcılar yaşamak için dönmek istemeseler de Rumeli'ye olan sevgi ve özlemlerinden dolayı bir kere de olsa ziyaret etmek istediklerini söylemişlerdir.

Keşke o topraklarda kucaklaşsaydık!

Bulgaristan'ı görme konusunda genelde istekli olan katılımcılar, ilk fırsatta gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Yine birçok katılımcı, yaşından ötürü kendisinin artık gidemeyeceğini ancak çocuklarına vasiyet olarak Bulgaristan topraklarını ve köylerini görmelerini vasiyet ettiklerini ifade etmişlerdir. Orta yaşlı katılımcılar ise, emekli olduktan sonra aileleri ile birlikte Bulgaristan'a gideceklerini ve imkân dahilinde vatandaşlık almaya çalışacaklarını belirtmiştir.

İlgın Kapaklı köyünde yapılan odak grup görüşmesinde bir katılımcı yaşadığı bir hatırayı anlatarak, düşüncelerini şu şekilde ifade ediyor:

'İstanbul'da bir gün iş için kamu binasındaydım. Veznede ki adama o kadar kanım kaynadı ki, cesaretimi toplayıp yanına giderek nerelisin diye sordum. Balkan muhaciriyim deyince, bende, bende dedim ve kollarından tutup sandalyesinden ayağı kaldırarak kucakladım ve öptüm. Aynı kökten, aynı coğrafyadan gelen iki insan neden bu kadar ayrı kaldı diye uzun uzun konuşup özlem giderdik. Keşke o topraklarda kucaklaşsaydık...(G29)'

Konya merkezde yaşayan bir katılımcı ise,

'Ordu'ya gittik acaba kökümüze ulaşabileceğim bir kişi bulabilir miyim diye. Sonra da orada Mario diye bir adamla tanıştık. Meğerse bizim dedelerimiz akrabalarmış. Koca koca iki adam kızlarımızın, eşlerimizin önünde kucaklaşıp

ağladı. Giderken de Mario yine gelin diye kapıdan çok ağladı. Bu hatıramı hiç unutamam'(G5).

Kendisine ölmeden önce dedelerinin topraklarını göreceğine söz verdiğini ve bunu gerçekleştirdiğini ifade eden bir katılımcı ise düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

'Bizler Anadolu'ya yaklaşık yüz yıl önce geldik. Ama en sonunda karar verdim ve ölmeden o topraklara gideceğim diyerek eşime ve kızıma bu fikrimi anlattım. Her ikisi de çok mutlu oldu ve benimle Bulgaristan'a geleceklerini söylediler. Ve birkaç bağlantı kurarak köyümüzü bulma niyeti ile yola koyulduk. Bizim ilk yolculuğumuzu, heyecanımızı düşünabiliyor musunuz? Orada birisi ile karşılaştım ve bana öyle bir şey dedi ki: Bu topraklar sizin kültürünüzü çok özledi. Eskiden mümkün müydü ki çocuk annesini babasını tanımayacak. Dedelerimiz çok mutlu insanlarmış Türk dostum orada bayağı otoritesi olan Yaşar Ağa ile tanıştık. Nikola, beni, kızımı ve eşimi köyün her tarafında gezdirdi. Köy kahvesine bile götürdüler bizi ve akrabalarımız Türkiye'den gelmiş diye tanıştırdılar. Kahvehane sahibi Lazar bize ziyafet çekti. Hayatım boyunca unutmayacağım. Hepsiyle kucaklaştık. Nikola ise bizi çok etkiledi. Keşke ayrılık olmasaydı da beraber olsaydık diye biz gidene kadar tekrarlayıp durdu. Gördüğü bütün herkese bizi Türk dostlarımız diye tanıştırdı.(G16)''

Görüldüğü üzere Bulgaristan'a dönmek isteyen katılımcıların ise farklı sebepleri bulunmaktadır. Göçmen olma ve yurtlarından uzakta yaşama durumu muhacirler üzerinde psikolojik bir durum yaratmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye gelirken, Bulgaristan'ın o dönem içinde bulunduğu savaş ortamından dolayı meydana getirdiği problemler, Bulgaristan muhacirlerini dış göç kapsamında Konya'ya sürüklemiştir. Muhacirlerin Konya'daki yaşam koşulları ve uyum sorunları, o dönem için muhacirlerin Bulgaristan'a geri dönme düşünceleri üzerine bir değişimin meydana gelmesine neden olmuştur.

3.2.3. Birlikte Yaşama Kültürüne İlişkin Veriler

Göçen bireyler, zaman içinde hâkim kültürün de etkisiyle yeni yerleştikleri vatanda dağılırlar. Bu bağlamda, birey ya da grubun sosyolojik bütünlüğünü yeniden yaratmak mümkün olmaz. Genellikle, tamamen farklı bir coğrafi ve etnik mekânda

görülen göçmenler, gerçek alışkanlığın tesiriyle tarım, hayvancılık, örf, adet, gelenek-görenek vb. alanında varoluşlarını devam ettirmeye çabalarlar; ancak yeni tabii şartlara karşı hiçbir direniş gösteremezler; bu yüzden çok geçmeden yeni etnik mekânın etkisi altında kalırlar (Taşgın, 2018: 29).

Bu temelde, herhangi bir muhacir grubun yerli halk ile birleşmesi sonucu zaman zaman uyum sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun, yerli halk kültürünün muhacirler üzerinde geçerlilik kazanarak baskın haline geldiği görülmektedir. Aynı zamanda kendilerini muhacirliğin vermiş olduğu vasıfla yeni bir kimlik algısı ile değerlendiren bireylerin dışa karşı yabancılaşma duygusu yansıttığı görülmektedir. Yapılan görüşmeler sonucunda, Konya'ya gelen muhacirlerin uyum sürecindeki bütünleşme aşamasında yerli halk ile sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir.

Bu Konyalılar sadece bulgur pilavından anlarlar!

Kültürel etkileşimin gerçekleşmesi hem bireysel hem de toplumsal bir olguyu ifade etmektedir. Ancak bu etkileşimin gerçekleşmesi göç edilen yerdeki halkın konukseverliği ile doğru orantılıdır. Çünkü bireyin başka bireylerle sosyal ilişkiler içinde olabilmesi için, ortak duyguların paylaşılması gerekmektedir. Bu ortak duygu ancak iletişimin karşılıklı olması halinde mümkün olmaktadır. Genellikle göç etmiş birey, yaşadığı travmatik durumunu ve geçmişe yönelik özlemini bazen farkında olmadan dışa kırılmalı bir şekilde yansıtmaktadır. Bu noktada, bireyin yerli halk ile olan iletişimin karşılıklı olarak olumsuz bir sürece yöneldiği görülmektedir.

Bu bağlamda yerliler konusunda olumsuz bir tutum içerisinde olan bir katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

'Babam ve dedem şöyle derdi: Bu Konyalılar sadece bulgur pilavından anlarlar. Yani hiçbir şeyden anlamazlar demek istiyorum. Çünkü hem görgüyü hem medeniyeti hem tarımı ve daha bir sürü şeyi hep biz öğrettik'(G8).

Yukarıdakilere benzer bir açıklamanın yanında ayrıca yerlilerin muhacirleri sevmediğinden yakınan bir katılımcı şunları söylüyor:

'Yerli halk bizi çok sevmez. Eğer onlarla konuşurken Konyalıyım dersin severler. Ama muhacirim dersin sevmezler. Bu yüzden ne yalan söyleyeyim biz de onlara tepkiliyiz. Biz, yerlilerle sorun yaşadığımızda dedem sağduyuyla yaklaşarak, sabredin oğlum, kızmayın. Unutmayın ki Anadolu'ya ve Konya'ya medeniyeti biz getirdik. Çünkü bizler bu topraklara geldiğimizde, yerliler daha tuvalet yapmayı bilmezdi. Öyle ki söğüt dikmeyi bile bilmezlerdi. Bir gün bu herkes tarafından anlaşılacak. O yüzden asla taşkınlık yapmayın. Nasıl ki Osmanlı, Rumeli varken vardı, yokken yok oldu. İşte Anadolu'nun varlığı içinde bizler öyleyiz derdi'(G18).

Katılımcılarla yapılan tüm görüşmeler sonucunda anlaşıldığı gibi, Konya halkının kendilerini bir alt kültür statüsünde gördüklerinden yakınan katılımcılar uzun zaman geçmesine karşın halen bütünleşmenin tam anlamıyla gerçekleşmediğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadelerinde de belirttiği gibi yerli halkın, kendilerini muhacir olarak gördüğü sürece sorunların devam edeceği anlaşılmaktadır.

Benzer açıklamayı yapan bir diğer katılımcı ise,

'Etraf bizi yüz senedir yerli olarak göremedi. Her zaman muhacir olarak gördüler. Bu yüzden dışladılar. Ama medeniyetleri muhacirler kurar ve buraya da medeniyeti bizler getirdik. Yerli halk ahırın içerisine tuvaletlerini yapıyorlardı. Bizler çok daha önceleri öğrenmiştik tuvaletin ve ahırın ayrı yerde olması gerektiği. Buraya medeniyeti biz getirdik. Çiftçilik kültürünü biz getirdik. Ekim, dikim, biçim işlerini en doğru şekilde nasıl yapılır biz öğrettik'(G6).

1951-61 yılları arasında elli (yerli-muhacir) köyde on yıllık içinde meydana gelen sosyal değişim süreci ile ilgili çalışmasında Türkdoğan'a (1962: 151-159) göre bir yerin kalkınması sadece iktisadi şartlar ile mümkün değildir. Kalkınma sürecinin verimli hale gelmesi için psiko-sosyolojik faktörlerin de hesaba katılması gerekir. Araştırmasının neticesinde bu faktörler gösteriyor ki muhacir zümrelerin yerleştikleri bölgelere zirai, ticari ve endüstriyel faaliyetler bakımından bir canlılık getirdikleri görülmektedir. İlaveten, bazı muhacir yerleşim bölgelerinin yerli halka yönelik sosyal bağlarının oluşumunda direnç gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, bir kültür

mübadelesini sağlanamamasından dolayı muhacirlerin kapalılık vasfını muhafaza etmek suretiyle mukavemet gösterdikleri görülmektedir.

Başka bir katılımcı ise,

'1978 yılında geldiğimizde yerli halkın ayrı bir yerde tuvaleti yoktu. Ne yapıyorsunuz siz diye eşimle birlikte çok tepki gösterdik. Hatta bahsettiğim yerli Konyalı halkından domates ve biber alırdım. Ancak tuvalet meselesinden sonra bir daha asla onlardan ne bir domates ne de biber aldım'(G5).

Yukarıda ifade edildiği gibi birçok katılımcının bu konudan yakındığı tespit edilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu, Konya'ya göç ettiklerinde yerli halkın kendilerinden çok şey öğrenmeye ihtiyaçları olduğunu belirterek yerli halkın tuvalet kültürünün bile olmadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte Konya'ya medeniyeti kendilerinin getirdiklerini söylemişlerdir.

Bir katılımcı ise farklı bir açıdan yaklaşarak şunları söylemektedir:

'Muhacirler Konya halkı için şu ifadeyi kullanırlardı: Bunlara vatan mı emanet edilir? Ne işgal ne de düşman görmüş bir halk! (G12)'

Yukarıdaki ifadelerden farklı olarak ise başka köyden bir katılımcı ise düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir.

'1950-51 yıllarında Konya'ya göç eden Balkan muhacirlerine yerliler çok baskı yapmış. Hep anlatırlar. Konya'dan gitmelerini çok istemişler. Muhacirlere İskân politikası ile verilen kerpiç evler, bazı yerliler tarafından çatıları hep yıkılmıştır. Oysa herkes bilmelidir ki, Balkanlara ilk göç Konya-Karaman bölgesinden gitmişler. Yani aslında bu insanlar muhacir değiller. Ama kime nasıl anlatacaksın ...? (G15)'

Bir diğer katılımcı ise, yerli halk ile ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır:

'1989'da Konya'ya gelenler, halk tarafından kabul görmedi. Dini motifler adı altında bu muhacirler geri gönderildi. Aklım almıyor. Şunu belirtmekte fayda vardır: Bana göre 89 göçü Konya halkı ile Balkan muhacirlerinin arasında bir perde

oluşturdu. Şunu unutmayın ve herkese anlatmaya çalışın. Belki bu dediklerim eski bağları geri getirebilir ve tekrardan güçlenmesine vesile olur. Eğer 1950'lerde Balkanlardan Nüvvab hocaları gelmeseydi, Anadolu'da İslam inşası nasıl gerçekleşecekti? Tamam belki gerçekleşebilirdi ancak bu hocaların katkısı neden inkâr edilir? Ya da bu gerçek neden halk tarafından bilinmez? (G17)'

Diğer görüşmecilerden farklı olarak bu katılımcı, yukarıda ifade ettiği gibi muhacirlerin Konya'yı tercih etmesindeki en önemli etkenin, dini nedenlere dayandığını ifade etmiştir. İlaveten, Anadolu'da Bulgaristan'dan gelen Nüvvab hocaları sayesinde İslam dininin inşa süresinin gerçekleştiğini ifade eden katılımcı, bu hocaların varlığının bilinmemesinden yakındığı gözlenmiştir. Ayrıca, 1989 göçüyle Bulgaristan'dan Konya'ya yerleşen muhacirlerin yerli halk tarafından kabul edilmediğini ifade etmiştir.

Bu ülkede tarihsel süreç içerisine görece büyük çoğunluğun muhacir olduğu ifade eden bir katılımcı ise,

'Bana Konya'nın kökünü versen kabul etmem. Bu halk bizi kabul etmedi ama yüzbinlerce Suriyeliyi kabul etti. Onlar savaştan kaçtı. Bizi o topraklara Osmanlı gönderdi, Osmanlı çağırdı. Biz her zaman için Osmanlı'nın kutsalı olduk. Planlar hep Balkanlar ve bizler üzerine kuruldu. Eğer biz orada olmasaydık, Avrupa çok daha önce saldırmayacak mıydı Osmanlı Devleti'ne? Bence bu memleket muhacirliğin zenginliğini iyi kullanamadı. O yüzden bu memlekette kimse kimseyi muhacir diye dışlamasın. Bu ülke de kim muhacir değil ki? Bu yüzden yerli halk ile aramda her zaman mesafe olacak. (G9)'

Böylelikle muhacirlerin kendilerini tanımlaması, yerli halkın kendilerini nasıl tanımladığı ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Konya halkı ile muhacirler arasında bir kimlik tanımlaması sorunundan ötürü başarılı bir entegrasyon sürecinin gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Aslında farklı coğrafyalardan bireylerin bir araya gelmeleriyle ortaya çıkan çeşitli anlaşmazlıklar görece normal karşılanmaktadır. Ancak yerli halk ile muhacirlerin tarihsel nedenlere dayanan ortak geçmişin olduğu düşünülürse, muhacirler açısından entegrasyon sürecinin çok daha

kolay bir şekilde aşılması beklenmektedir. Bu bağlamda birçok katılımcı, yerli halkın muhacirlere yönelik tarihsel bir farkındalık duygusuyla yaklaşmadığından yakınlık bu durumun kısa zaman içinde değişme olasılığının zor olduğunu belirtmişlerdir.

Bizi burada da ayırdılar!

Göçmenlerin yerleşmiş oldukları mekanlar, onlar açısından yeni katıldıkları ortamda değişim ve uyum sürecini beraber geçirdikleri özel alanları oluşturmuştur. Ortak bir yaşamın kurgulanması ve yaşanması üzerine kurulu bu algı, mekânsal birliktelikle kurgulanmakta ve genel bir karakteristik olarak belirmektedir. Başka bir deyişle, göçmenlerin arasındaki bağ, usulü ve sıklığı aynı mekân paylaşmanın yanında aynı sıkıntıları ve acıyı çekmiş olmalarından veya böyle olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmaktadır (Kolukırmık, 2006:7). Bu açıdan bakıldığında, muhacirler coğrafi ve kültürel anlamda kendileri gibi Balkanlar'dan göç etmiş muhacirlerle paylaştıkları ortak 'muhacir' vasfı nedeniyle daha çabuk yakınlık kurabildikleri görülmektedir.

Örneğin Ilgın Kapaklı köyünde erkeklerle yapılan grup görüşmesinde, muhacirlerin çoğunun Bursa'ya göç etmesinden yakınlık katılımcılar,

'Bugün Ilgın'ın Kapaklı köyünün %90'ı Bursa'da yaşamakta. Çünkü orada iş var, ekonomik durum buraya kıyasla daha iyi. Devlet ve Konya yöneticileri bizim köyümüzü fakir bıraktı. Zaten Balkanlardan buralara parçalanarak, eritilerek getirildik. En azından burada tutunma fırsatımız vardı. Önce muhacir bıraktılar sonra da muhacirliğimizi dağıttılar. Çünkü bizi burada da ayırdılar. Bugün köylerin hane sayıları gün geçtikçe azalıyor ve çoğu Bulgaristan'a gidiyor. En kötü ihtimal ile İstanbul ve Bursa'ya gidiyorlar. Bakın Orhaniye köyüne! Oraya şeker fabrikası açıldığı için, onlar bizlere nazaran çok az dağıldılar. Yeğenlerimiz, çocuklarımız hepsi gittiler'(G22).

Amiran Kurtkan'ın 1950-51 göçü ile Bursa'ya yerleşen muhacirler hakkında yaptığı çalışma yukarıda belirtilen sorunun doğruluğunu ortaya çıkarmaktadır. Kurtkan'a (1960:138) göre, 1950-51 göçü ile Bursa'ya gelen muhacirlerin iskani için yeni iki köy kurulmuştur. Menderes köyüne otuz üç, Karacabey köyüne ise iki yüz ailenin yerleşimi gerçekleştirilmiştir. Bursa- Mudanya yolu üzerinde tesis edilmiş

Hürriyet ve İstiklal mahallelerine yedi yüz yetmiş dokuz ev inşa edilerek muhacirlerin yerleşimi sağlanmıştır. Çalışma kapsamında 559 ile görüşülmüş ve çoğunluğu Bursa'da emniyet ve hürriyet içinde çalışmanın verdiği mutluluğu hissettiklerini ifade etmiştir.

Yukarıdaki ifadelere benzer olarak başka bir köyden katılımcı ise şunları söylüyor:

'Ya Konya şehir yapısından ya Konya yerli halkından ya da biz muhacirlerden bilemiyorum ama bu şehir, Balkan muhacirlerinden sanayici çıkaramamıştır. Üstelik Konya bir sanayi şehridir. Üstelik muhacirlik kovalama işidir. Aslında ben, Konya'daki muhacirler ile her zaman iletişim halinde olan birisiyim ancak dediğim gibi, tanıdığım ve maddi açıdan refah yaşayan sadece yem işi ile uğraşan birisini tanıyorum. Bir de 1989 göçü ile gelenleri zaten Konya bir türlü kabul etmedi. Üstelik o dönem göçü ile gelenler, daha okumuş ve daha ticaret ile uğraşan kesimdi. Hepsini Bursa'ya gitti ya da Bulgaristan'a geri döndü. Çünkü onlar aralarında birlik olmayı bildiler. Ama Konya halkı, Suriyelileri kabul ettiği gibi kabul etmedi ve dinimizi bozuyor diyerek hepsini ya Bursa'ya ya da tekrardan Bulgaristan'a göndermiş oldu. Yanlış buluyorum. Olmamalıydı'(G11).

Yine buna benzer bir açıklamayı farklı bir katılımcı ise şöyle ifade ediyor:

'Anlamakta zorlanıyorum ama muhacirler Konya'da neden fakirler ya da fakir kaldılar. Köy yaşantısından çıkanlar ise Bursa'ya gittiler'(G4).

Katılımcıların da ifade ettiği gibi, Bursa'ya göç eden muhacirlerin kendi içlerinde birlik sağladığı görülmektedir. Dolayısıyla, 1989 yılında gerek iskân politikası gerekse serbest göçmen statüsünde Türkiye'nin birçok yerine yerleşmiş muhacirlerin, zamanla Bursa'ya göç ettikleri anlaşılmaktadır.

Akşehir Pazarkaya köyü muhtarı olan katılımcı, görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

'Örneğin, Akşehir Pazarkaya köyüne 1989 göçünde yirmi dokuz hane geldi. Bu yirmi dokuz haneye iskân politikası uygulanmadı. Bu yüzden herkes evlerini açtı.

Yaklaşık üç ay beraber kaldık, tüm mallarımızı paylaştık. Ancak şimdi köyümüzde 89 göçü ile gelen sadece üç hane kaldı. Çoğu Bursa'ya gitti ve şu an hiçbirisi ile iletişim halinde değiliz'(G14).

1989 yılında Bulgaristan'dan Konya'ya göç eden muhacirler ile yerli halk arasında belirgin düzeyde kültürel farklılıklar söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu göç hareketi siyasal ve kültürel zeminde ele alındığında yerli halk ile birçok sorunların yaşandığı tespit edilmiştir. Bu sorundan ötürü konunun daha iyi anlaşılması açısından, araştırma kapsamı dışında bir yol izlenerek yerli halktan beş kişi ile 1989 göçüyle Konya'ya göç eden Bulgaristan muhacirleri hakkındaki düşünceleri ve ilaveten muhacirlerin zamanla Bursa'ya göç etmelerini nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Elde edilen verilerin, katılımcıların görüşleriyle paralel olması dikkate değerdir. Araştırmaya dahil edilen yerli halk, bu göç kapsamında gelen muhacirlerin, ahlaki düzeyde Konya halkı için tehdit oluşturduğunu ifade ederek zamanla Bursa'ya göç ettikleri için oldukça memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Diğer bir taraftan, Konya'da yaşayan birçok muhacirin, çekici faktörleri sonucu Bursa'ya göç ettikleri anlaşılmaktadır. Bu durumu, çoğunlukla ekonomik sebeplere bağlayan katılımcılar, Konya'daki muhacirlerin ekonomik olarak gelir düzeyi düşük sınıfı oluşturduklarını düşünerek bu durumdan yakındıkları tespit edilmiştir. Kuşkusuz muhacir için iktisadi imkanların yüksek düzeyde olması şüphesiz bireyin toplumla bütünleşmesinde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Nitekim muhacirin ekonomik varlığı, ona toplumsallaşma adına büyük bir getirisi olacağı gibi aynı zamanda sosyal bütünleşme sürecinde çevresi ile ilişkisine de bir düzen getirmektedir.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, katılımcılar Konya'da birlikteliğin sağlanamadığından yakınlıkla birçok bireyin Bursa'ya göç etmesini doğru bulmamaktadır. Bununla beraber yine birçok katılımcı, bu sorunun, yerel halk tarafından kaynaklandığını düşünmektedir. Çünkü Bursa'ya muhacirlerin en önemli katkıların başında kuşkusuz, Bursa ekonomisine yapmış oldukları katma değer gelmektedir. Bu bağlamda, Bursa'da muhacirlerin kendi içlerinde bir birlik sağladıkları görülmektedir. Sonuç olarak, Bursa'nın çekici şartları sonucu meydana

gelen göç hareketleri, Konya’da yaşayan muhacirler üzerinde derin etkiler bıraktığı görülmektedir.

SONUÇ

Tarihsel olarak, dünya üzerinde meydana gelen bireysel ya da kitlesel göç hareketleri, toplumların siyasi, ekonomik, kültürel, demografik yapılarını şekillendirdiği görülmektedir. Bu bakımdan göç olgusu geçmişten günümüze gerek coğrafyalar gerekse toplumlar için önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Tarih içinde birçok nedenden ötürü bireysel veya kitlesel göç hareketleri gerçekleşmiş ve sonuçları bakımından birçok devletin siyasal ve toplumsal yapısı kayda değer bir şekilde değişime uğramıştır.

Birçok açıdan göç olgusu tarihsel bir farkındalığı beraberinde getirmektedir. İslam geleneği incelendiğinde 622 yılında Hz. Peygamber ile Mekkeli Müslümanların baskılar yüzünden Mekke'den Medine'ye göç ettikleri bilinmektedir. Gerçekleşen bu göç olayına hicret ve hicreti tüm yükümlülükleriyle kabullenerek ne olacağı belirsiz bir geleceğe gidişi kabul edenlere ise muhacir denilmektedir. Bu bakımdan hicret ve muhacirlik, İslam tarihi açısından büyük öneme sahip olmasının yanı sıra o dönemden günümüze değin Müslümanlar için birlikteliğin en önemli unsurlarından birisi olarak kabul edilmektedir.

Tarihsel nedenlere dayanan bu birliktelik, Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine kadar devam ettiği görülmektedir. Nitekim muhacir meselesi devletin her zaman kalıcı çözüm bulmak için çaba sarf ettiği bir alan olmuştur. Bu bağlamda, Osmanlı Devleti'nde muhacir komisyonları kurulmuş ve muhacirlerin geldikleri yerlerin sosyo-ekonomik profili araştırılarak, oluşabilecek sorunları en aza indirecek yöntemlerle iskanları gerçekleştirilmiştir. Böylece göçün bir tehdit olarak algılanmasının önüne geçilmekteydi.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ile başlayan kitlesel göçler, gelecek dönemlerde birçok savaşın başlamasına ve daha büyük göç dalgalarının vuku bulmasına ön ayak olmuştur. Balkan Savaşları ise, Avrupa'da yüzyılın sonuna kadar süren bir çatışmalar döneminin başlamasına sebep olmuştur. Ancak Osmanlı Devleti için en önemlisi yüzlerce yıl hükmedilen ve yurt edinilen Balkanlardan tamamıyla geri çekilmesidir. Bu bakımdan, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl, Osmanlı Devleti için büyük kayıplara sahne olmuştur. Bu süreçte Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti, belirli aralıklarla

farklı göç hareketlerine maruz kalmış, mübadele anlaşmaları imzalamıştır. Balkan Devletleri'nden başta Osmanlı, devamında ise Türkiye'ye yapılan bu göçler ülke çapında homojen bir nüfusa sahip olmasında etkili olmuştur. Özellikle de Osmanlı Devleti'nden sonra, Cumhuriyet'in kuruluş dönemi süreçlerinde, nüfusun artışıyla beraber ekonomik, sosyal ve kültürel yapının gelişmesinde büyük rol oynamıştır.

Kültürel ağlar açısından, Türkiye'de göç olgusuyla ilgilenen pek çok disiplin olduğu görülmektedir; sosyoloji, coğrafya, ekonomi, tarih, antropoloji, siyaset bilimi vb. Ancak, Türkiye'de göç ve göçmen gruplar üzerine yapılan araştırmalarda ortaya çıkan bulguların aksine Balkan muhacirlerini, azınlık, etnik grup, çokkültürlülük, çoklu-etnik, çoklu-kimlik gibi kavramlarla açıklamak mümkün değildir. Bunun nedeni, diğer göçmen gruplarından farklı olarak Balkan muhacirlerinin göçün sürekliliğini yaşamış olmalarıdır. Çünkü İlhan Tekeli'nin (2010: 55-60) ifade ettiği gibi, Balkanlardan Anadolu'ya gerçekleşen göçler sadece bir dış göç değil aynı zamanda bir iç göç hareketidir. Buna bağlı olarak Balkan muhacirlerinin göç profili incelendiğinde, ilk olarak Osmanlı devleti döneminde gerçekleşen göçlerin iç göç şeklinde gerçekleşmesidir. Sonrasında ise Balkan coğrafyasının elden çıkmasıyla başlayan yeni göç akımının dış göç olarak devam etmesi ve son olarak İskân politikasıyla veya serbest bir şekilde yerleşen muhacirlerin, zaman içinde başka bir şehre göç etmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Anadolu'nun göç profili sayısal olarak incelendiğinde, Amerikalı Osmanlı Tarihi profesörü McCarthy'ye (2014:80-82) göre, Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar geçen sürede 5.060.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Yine bu süreçte, savaş ve kıyımlardan dolayı 5.381.000 Müslüman, yurtlarını terk ederek Anadolu'ya göç etmiştir. Tüm bu yaşananlar, muhacirlik olgusunun Osmanlı Tarihi'nde sürekli olarak devam eden bir süreç olduğunu göstermiştir. Öyle ki muhacirler öncelikle geri dönme ümidiyle, göç ettikleri yerlere iskân edilmişlerdir. Ancak Birinci Dünya Savaşı ile Balkan coğrafyasına özlem son bulmuştur. Bu yüzden Balkan muhacirleri Anadolu'nun birçok şehrinde iskân politikası ile daimî yerleşimleri gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan Konya ili merkez çevre ve ilçelerinin de Balkan muhacirlerine ev sahipliği yaptığı görülmektedir. 1912-1920 tarihleri arasında Konya

merkez ve yakın çevresine 362 hanede 1.244 Balkan muhacir iskân edilmiştir (Kurtulgan, 2010: 23-29).

Yapılan bu çalışmanın asıl amacı farklı dönemlerde Konya'ya göç etmiş Bulgaristan muhacirlerinin kültür, aidiyet oluşumları ve sosyal bütünleşme sürecinde yaşadıkları durumları ve ne hissettiklerini tespit etmektir. Kısacası, yüzyıllar öncesine dayanan bu göç sürecinin, muhacirler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu ve Balkan coğrafyasına karşı nasıl bir tutum içinde oldukları anlaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmada yararlanılan derinlemesine mülakat ve odak grup görüşmeleri tekniğiyle genel bir profil oluşturulmaya çalışılmıştır. Elde edilen verilerin sonucunda muhacirlerin kültürel anlamda problem yaşamadıkları gözlemlenmiştir. Ancak sosyal bütünleşmeyi sağladıklarını düşünmelerine rağmen, sosyal çevrelerinde hala muhacir olarak görülmelerinden rahatsız oldukları tespit edilmiştir. Görüşme kapsamına giren kişiler, yaşadıkları göç sürecini zorunlu bir göç olarak görmelerine rağmen, katılımcıların çoğunluğu Bulgaristan'ı görmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Bu kapsamda, Bulgaristan'dan Konya'ya gerçekleşen göçlerin, tarihsel süreç bağlamında incelenmesi ve muhacirlerin toplumsal bütünleşme aşamasında yaşadıkları kültür ve aidiyet sorunlarını tespit edilmiştir. Bu kapsamda, Konya ili kent merkezi ve yine merkeze bağlı muhacir köyleri olarak bilinen; Pazarkaya (Akşehir), Orhaniye (Ilgın), Kapaklı (Ilgın) ve Karatepe (Sarayönü) köylerinde yaşayan muhacirlerin, sosyo-kültürel anlamda sosyal bütünleşme süreci, aidiyet hissi ve bunlara ilişkin düşünce biçimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu hedef doğrultusunda muhacirlerin, bütünleşme zemininde kültür ve aidiyet üzerine sorunun ne düzeyde olduğunun belirlenmesi hedeflenmiştir.

Araştırma kapsamına katılımcı grubunun temsil açısından doğruluğunu arttırmak için katılımcıların cinsiyet dağılımlarında dengeli bir tablo oluşturulmaya çalışılmıştır. Bulgaristan muhacirleri ile görüşmeler bu kapsamda gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların eğitim seviyesine bakıldığında, köy ve kent bağlamında bir farklılığın olduğu görülmüştür. Köylerde görüşülen bireylerin görece ilkökul mezunu olduğu anlaşılırken merkezde görüşülen katılımcıların oransal olarak çoğunlukla üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Köylerde bireylere ulaşma noktasında sorun yaşanmazken görüşme için kişilere ulaşmak zaman almıştır. Yine de köylerde 10 kişi ile derinlemesine görüşme tekniği ile 1 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Konya merkezde ise yine 10 kişi ile derinlemesine görüşme tekniği ile 1 odak grup görüşme tekniği kullanılarak görüşmeler tamamlanmıştır.

Konya merkezde yaşayan muhacirlerin, köylerde yaşayan muhacirlere oranla kültürel anlamda yerli halk ile daha homojen bir ilişkide oldukları görülmektedir. Ancak oransal olarak, katılımcıların çoğunluğu toplum ve yerli halka karşın kendilerini kültürel zeminde farklı görmemektedir. Görüşmelerden anlaşıldığı gibi, düğün, cenaze törenleri, merasimler, kına, sünnet düğünleri vb. ritüellerin yerli halk ile paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara göre, muhacirler kendilerini sosyo-kültürel anlamda ağırlıklı olarak yerli halka karşın yüksek seviyede görmektedir. Özellikle hafızalarında ‘buraya medeniyeti biz getirdik’ olgusunun sık sık ifade edildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak, göç hareketleri periyodik bir çerçevede süreklilik gösterse de Balkan muhacirlerin yerel halka ilişkin görüşlerinde anlamsal bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

Görüşmecilerin büyük çoğunluğu, kültür noktasında sorun yaşamadıklarını ifade etmiştir. Ancak zamansal bir ifadeyle yüz yıl önce bile Konya’ya yerleşen bir göçmenin halen tanımsal olarak muhacir vasfı ile nitelenmesi noktasında sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle, kimlik zemininde, yerli halk tarafından muhacir olarak görülmeleri aynı zamanda aidiyet hissi sorununu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Özellikle köylerde gerçekleşen görüşmeler sonucunda anlaşıldığı üzere, katılımcıların çoğunluğu, geçmişlerinin övünç kaynağı olduğunu ifade etmenin yanı sıra yerli halk ile ilişkilerinin belirsizlik çerçevesinde şekillendiğini ifade etmiştir.

Bu açıdan bakıldığında ortak bir tarihsel geçmişin toplum içinde gurur kaynağı olmanın yanında bölünmenin de kaynağı olabileceğini ifade eden Kymlicka (2015: 313-315) göre, çokuluslu bir ülkede, tarih paylaşılan ortak değerlerin sonucunda bir

gurur kaynağı olmanın yanı sıra zaman zaman bölünmenin de kaynağı olmaktadır. Azınlık hissi içinde olan bireyde zaman içinde dışlanmışlık duygusu açığa çıkmaktadır. Bu yüzden, bazen geçmişi hatırlamak her ne kadar önemli olsa da unutmak da bir o kadar önemli bir olgu haline gelebilmektedir. Bu bağlamda, paylaşılan değerler ve gurur kaynağı bir tarih için kuşkusuz çok uluslu bir devlette dayanışmanın sürmesine yardım etmektedir. Ancak farklı ulusal gruplardan oluşmuş halk, büyük siyasi yapılanmaya ya da yerli halka karşı kimliğinde boyun eğdirilen değil; kimliğinin besleneceği bir bağlam olarak görürse bu yapıya bağlılık gösterecektir.

Araştırmada bir diğer önemli sonuç ise, 1989 göçü ile Konya'ya yerleşen muhacirlere yönelik uygulanan politikalarıdır. Bu noktada katılımcılar gerek yerli halka gerekse siyasal anlamda Konya ili yöneticilerine karşı oldukça tepkili oldukları görülmektedir. Bu nedenle çoğu katılımcı, yerli halkın 1989 göçü ile gelen muhacirleri seküler olarak niteleyerek kabul etmediklerini ifade ederek bu noktada Konya ili yöneticilerinin de muhacirlere yönelik bir politika uygulamadıklarından yakınmaktadır. Bu yüzden 1989 göçü ile Konya'ya yerleşen muhacirlerin, çoğunlukla Bursa'ya göç ettikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar, ata topraklarından geç dönem özlem taşıyıcılarının Bursa'ya göç ettiklerini ifade ederek bunun önüne geçildiğini belirtmişlerdir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, beş asır gibi çok uzun bir zaman Balkan coğrafyasında yaşamış olan muhacirler, Osmanlı'nın toprak kaybetmesiyle Anadolu'ya göç etmiştir. Bu kapsamda Bulgaristan'dan Anadolu'ya yerleşen muhacirlerin göç hareketliliği incelendiğinde hem bir iç göç hem de bir dış göç hareketi şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Bununla beraber Konya ili bu göç hareketliliği sürecinde birçok muhacire ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle Konya'da yaşayan Balkan muhacirlerinin demografik, siyasi, kültürel hayatlarının tarihi açıdan ele alınması önemlidir. Araştırma bulgularından hareketle göçün bireyler üzerindeki etkisi incelendiğinde, muhacirlerin aslında yerli halk ile tamamıyla farklı sosyo-kültürel dokular taşımamalarına rağmen ötekileştirildiklerinin üzerinden yeniden aidiyet sorgulaması dönemi yaşadıklarını ifade ederek bu algının değişmesi gerektiğini

belirtmişlerdir. Nitekim birçok katılımcı, halkın kendilerini muhacir olarak görmeye devam ettikçe muğlak bir özgürlük alanında hayatlarının devam edeceğini ifade etmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler göre, Konya'ya gelmeleri üzerinden yüz yıl geçse de muhacirlerin genelde Balkan coğrafyası özelde ise Bulgaristan ile gönül bağlarının son bulmadığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda muhacirler kuşkusuz eve dönüşün imkansızlığını kabullenmiş durumda olsalar da bu durum Rumeli kimliklerini unutmuş anlamına gelmemelidir.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin (2017). Bitmeyen Göç (Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Adıgüzel, Yusuf (2016). Göç Sosyolojisi, Nobel Yayınları, İstanbul.

Ağanoğlu, H. Yıldırım (2013). Balkan Harbi Sonrasında Osmanlı Devleti'nin İskân Siyaseti, Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi, Bursa.

Akın, H. Mahmut (2015). Muhacirlik, Göç Sosyolojisi Sosyoloji Divanı, Çizgi Kitabevi, Konya.

Akkayan, Taylan (1979). Göç ve Değişme, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:2573, İstanbul.

Arı, Kemal (2003). Cumhuriyet'in Nüfus Politikası, Toplumsal Tarih, Sayı:119.

Arı, Kemal (1995). Büyük Mübadele (Türkiye'de Zorunlu Göç 1923-1925), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Arslan, Ali (2013). Balkanlarda Yaşanan Göç mü Göçürülme mi?, Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi, Bursa.

Arslan, Esat (2015). Kimikleşme ve Kültürel Kimlik Oluşumunda Makedonya, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı, Cilt:4, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi.

Arslan, Hüseyin (2001). 16. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskân, Göç ve Sürgün, Kaknüs Yayınlar, İstanbul.

Arslan, Sezer (2008). Balkan Savaşları Sonrası Rumeli'den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti'nde İskânları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

Assmann, Jan (2001). Kültürel Bellek (Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik), Çeviri: Ayşe Tekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Aydemir, Ş. Süreyya (1997). Enver Paşa, Remzi Kitabevi.

Aydoğan, Asar (2004). Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı Hakları, Emek Ofset, Ankara.

Babuş, Fikret (2006). Osmanlı'dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskân Siyaseti ve Uygulamaları, Ozan Yayıncılık, İstanbul.

Bağlı, Mazhar & Binici, Abdulkadir (2005). Kentleşme Tarihi ve Diyarbakır Kentsel Gelişimi, Bilimadamı Yayınları, Ankara.

Bardakçı, Murat (2014). Mahmut Şevket Paşa'nın Günlüğü, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Barkan, Ö. Lütfi (1951). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt.13, İstanbul.

Bayır, Önder (2013). Arşiv Belgelerine Göre Balkan Harpleri ve Göçmenler, Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi, Bursa.

Baykan, Ö. Lütfü (1951). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Sayı:9 s. 551-552, İstanbul.

Bıyıklıoğlu, Tevfik (1992). Trakya'da Milli Mücadele, Türk Tarih Kurumu Yayınları Cilt:1, Ankara.

Horvath, Bela (2007). Anadolu 1913, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Chambers, Iain (2014). Göç, Kültür, Kimlik, Çeviri: İsmail Türkmen & Mehmet Beşikçi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Connerton, Paul (2014). Toplumlar Nasıl Anımsar?, Çeviri:Alaeddin Şenel, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Connerton, Paul (2009). Modernite Nasıl Unutturur, Çeviri: Kübra Kelebekoğlu, Sel Yayınları, İstanbul.

Çağlayan, Savaş (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:17, Muğla.

Çolak, Filiz (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi, Tarih Okulu, Sayı:14.

Daşcıoğlu, Kemal (2007). Osmanlı'da Sürgün (İskân, Suç ve Ceza), Yeditepe Yayınları, İstanbul.

Dayıoğlu, Ali (2005). Toplama Kampından Meclis'e Bulgaristan'da Türk ve Müslüman Azınlığı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Demir, Mehmet (2016). Bir İtaat Eylemi Olarak İslam'da Hicret ve Muhacirler, İlahiyat Akademi Dergisi, Cilt:3 Sayı:4, Gaziantep.

Diamond, Jared (2006). Medeniyetler Nasıl Ayakta Kalır ya da Yıkılır?, Timaş Yayınları, İstanbul.

Doğanay, Filiz (1997). Türkiye'ye Göçmen Olarak Gelenlerin Yerleşimi, Toplum ve Göç II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, Sosyoloji Derneği- Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Ekici, Nuray (2006). Bulgar Devleti'nin Gelişmesi (1878-1908), Balkanlar El Kitabı (Derleyenler: Osman Karatay & Bilgehan A. Gökdağ), Karam-Vadi Yayınları, Ankara.

Emek, İ. Canan (2016). Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerine Bir İnceleme, Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:2 Sayı.3.

Emgili, Fahriye (2012). Yeniden Kurulan Hayatlar: Boşnakların Türkiye'ye Göçleri (1878-1934), Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul

Erder, Sema (2018). Zorla Yerleştirmeden Yerinde Etmeye (Türkiye'de Değişen İskan Politikaları), İletişim Yayınevi, İstanbul.

Erder, Sema (2006). Refah Toplumunda Getto, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Eren, A. Cevat (1996). Türkiye'de Göç ve Göçmen Meseleleri, İstanbul.

Eroğlu, Hamza (1985). Milletlerarası Hukuk Açısından Bulgaristan'daki Türk Azınlığı Sorunu, Bulgaristan'da Türk Varlığı Bildiler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Geray, Cevat (1962). Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskanı (1923-1961), Ankara.

Gün, Suat (2013). Önümüzdeki Elli Yılda Balkanların Stratejik Dönüşümü ve Tersine Göçün Yaratacağı Açılım İmkânları, Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi, Bursa.

Güven, Sami (2017). Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri, Ezgi Kitabevi.

Halaçoğlu, Ahmet (2014). *Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1912)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Halaçoğlu, Yusuf (1997). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin İskanı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Hall, C. Richard (2003). *Balkan Savaşları (1912-1913 1. Dünya Savaşı'nın Provaları)*, Homer Kitabevi, İstanbul.

Hobsbawm, J. Eric (2017). Milliyetler ve Milliyetçilik (Program, Mit, Gerçeklik), Çeviri: Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

İlgın, Candan & Orhan Hacıhasanoğlu (2010). Göç-Aidiyet İlişkisinin Belirlenmesi İçin Model, İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi, İstanbul.

İçduygu, Ahmet & Gençkaya, Faruk & Erder, Sema (2014). Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.

İpek, Nedim (2013). Balkanlar, Savaş ve Göç, Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi, Bursa.

İpek, Nedim (1999). Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Jenks, Chris (2005). Altkültür (Toplumsalın Parçalanışı), Çeviri: Nihal Demirkol, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Kamil, İbrahim (1989). Bulgaristan'daki Türklerin Hakları, Yükseköğretim Kurulu Matbaası, Ankara.

Karaaraslan, Faruk (2015). Göç, Öykü ve Hafıza, Göç Sosyolojisi Sosyoloji Divanı, Çizgi Kitabevi, Konya.

Karpat, Kemal (2010). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, Timaş Yayınları, İstanbul.

Karpat, Kemal (2003). Osmanlı Nüfusu (1830-19149): Demografik ve Sosyal Özellikleri), Türkiye Ekonomik ve Tarih Vakfı Yayını, İstanbul.

Kaygalak, Sevilay (2009). Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme, Dipnot Yayınları, Ankara.

Kazgan, Gülten (1985). Milli Türk Devleti'nin Kuruluşu ve Göçler, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Kemaloğlu, İ. Ayşegül (2012). Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989), Atatürk Araştırma Merkezi.

Kıranlar, Safiye (2013). Savaş Yıllarında Türkiye'de Sosyal Yardım Faaliyetleri (1914-1923), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Kökdemir, Naci (1952). Eski ve Yeni Toprak İskân Hükümleri ve Uygulama Kılavuzu, Ankara.

Kolukırık, Suat (2006). Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:30 No:1.

Kurtkan, Amiran (1960). 1950-51 Yılında Türkiye'ye Tehcir Edilen Bulgaristan Türkleri Etrafında Anket Usulü Tatbikatı (Göçmenlerin Mesleki Durumları), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:22 Sayı:2, İstanbul.

Kurtulgan, Kürşat (2010). Balkan Muhacirlerinin Konya Vilayetine İskânı (1923-1933), Çizgi Kitabevi, Konya.

Kymlicka, Will (2015). Çokkültürlü Yurttaşlık (Azınlık Hakların Liberal Teorisi), Çeviri: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Macar, Elçin (2015). Yunanistan'dan Anadolu'ya Göç: Nüfus Mübadelesi, Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler (Derleyenler: M. Murat Erdoğan & Ayhan Kaya), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Marshall, Gordon (1999). Sosyoloji Sözlüğü (Çeviren: Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Mazower, Mark (2017), Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar, Alfa, İstanbul.

Mccarthy, Justin (2014). *Ölüm ve Sürgün*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Neuman, W. Lawrance (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1, Çeviri: Sedef Özge, Yayın Odası Yayıncılık, İstanbul.

Örenç, A. Fuat (2013). Yunanistan'ın Bağımsızlığı Sonrası İlk Türk Muhacirlerin Sorunları, Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi, Bursa.

Öztürk, Mustafa & Altuntepe, Nihat (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması, Yaşar Üniversitesi e-Dergisi, Sayı: 11, İzmir.

Sander, Oral (1969). Balkan Gelişmeleri ve Türkiye (1945-1965). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:276, Sevinç Matbaası, Ankara.

Soysal, İsmail (1983). Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Şimşir, N. Bilal (2017). Balkan Savaşlarında Rumeli Türkleri (Kırımlar- Kıyımlar- Göçler 1821-1913), Bilgi Yayınevi, Ankara.

Şimşir, N. Bilal (1986). Bulgaristan Türkleri, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Taşgın, Ahmet (2018). Romanya Müslümanları (Kızılbaşlar, Babalılar, Bektaşiler İsimli Risale Üzerine), Çizgi Kitabevi, Konya.

Taşgın, Ahmet (2017). Balkanlarda Konyalı ve Karamanlılar: Belgelenemeyen Bir Aidiyetin Hikâyesi, Konya Araştırmaları: Göç ve İskân, Editörler: Alaattin Aköz & Doğan Yörük, 145-161, Palet Yayınları, Konya.

Taşgın, Ahmet (2017). Horasan'dan Balkanlara Ulaşan Eren Koyun Baba ve Menakıbı, Çizgi Kitabevi (Konya).

Tekeli, İlhan (2010). Göç ve Ötesi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Tekeli, İlhan (1990). Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskan Sorunu, Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı:50, İstanbul.

Toğrol, Beylan (1989). 112 Yıllık Göç, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Turan, Ömer (2003). Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri, Balkan Türkleri: Balkanlar'da Türk Varlığı (Derleyen: E. Türbedar), Asam Yayınları, Ankara.

Tümertekin, Erol & Özgüç, Nazmiye (2002). Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Türkdoğan, Orhan (1962). Seçilmiş Bazı Yerli ve Göçmen Zümreler Üzerinde Sosyal Değişme Modelleri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt:22 Sayı 3-4, İstanbul.

Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, Bülent (2013). Bulgaristan'daki Müslüman Türk Azınlığa Baskılar ve Göç (1934-1939), Uluslararası Balkanlar ve Göç Kongresi, Bursa.

Yılmaz, Mehmet (1996). *Konya Vilayetinde Muhacir Yerleşmeleri 1854-1914*, SÜSBE Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.

Yin, K. Robert (2009). Case Study Research Design and Methods (Fourth Edition), USA: Sage Publications.

Yücel, Yaşar (1985). Balkanlar'da Türk Yerleşmeleri ve Sonuçları, Bulgaristan'da Türk Varlığı Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, Ankara.

Yüceşahin, M. Murat & Özgür, E. Murat (2006). Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekansal Örüntü, Coğrafi Bilimler Dergisi, Sayı:2.

Zafer, Zeynep (2010). Bulgaristan Türklerinin 1984-1989 Eritme Politikasına Karşı Direnişi, Akademik Bakış Dergisi, Cilt:3 Sayı:6, İstanbul.

EK-1 GÖRÜŞME FORMU

1) Demografik Sorular:

Yaş:

Cinsiyet:

Nereden Geldikleri:

2)Kültür, Kimlik ve Aidiyete İlişkin Sorular

- Göçler çoğunlukla ne zaman gerçekleşmiştir?
- Gerçekleşen göçler arasındaki farklılıklar nelerdir?
- Göç etme nedenleri nelerdir?
- Konya'ya göç süreci nasıl gerçekleşmiştir?
- Göç eden bireyler, kendi kimliklerini nasıl değerlendirmektedir?
- Sosyo-ekonomik durumları nasıldır?
- Göç, bireyler arasında aidiyet hissi oluşturmakta mıdır?
- Diğer göç etmiş bireylerle bağları nelerdir?

EK- 2 KATILIMCI LİSTESİ**Derinlemesine Mülakat Yapılan Katılımcılar:**

	Katılımcılar	Köy	Yaş	Geldikleri Yer
G1	Erkek Katılımcı-1	Konya- Merkez	48	Bulgaristan
G2	Erkek Katılımcı-2	Konya Merkez	46	Bulgaristan
G3	Erkek Katılımcı-3	Konya Merkez	48	Bulgaristan
G4	Erkek Katılımcı-4	Konya Merkez	61	Bulgaristan-Razgrad- Yunus Abdal Köyü
G5	Erkek Katılımcı-5	Konya Merkez	73	Bulgaristan-Razgrad- Yonkova Köyü
G6	Erkek Katılımcı-6	Konya Merkez	74	Bulgaristan-Razgrad
G7	Erkek Katılımcı-7	Konya Merkez	53	Bulgaristan-Deliorman
G8	Erkek Katılımcı-8	Sarayönü- Karatepe	55	Bulgaristan-Razgrad
G9	Kadın Katılımcı-1	Sarayönü- Karatepe	50	Bulgaristan-Razgrad
G10	Erkek Katılımcı-9	Sarayönü- Karatepe	77	Bulgaristan-Şumnu
G11	Kadın Katılımcı-2	Sarayönü- Karatepe	47	Bulgaristan-Deliorman
G12	Erkek Katılımcı-10	Sarayönü- Karatepe	67	Bulgaristan-Deliorman
G13	Kadın Katılımcı-3	İlgin- Orhaniye	65	Bulgaristan-Deliorman
G14	Kadın Katılımcı-4	İlgin- Orhaniye	36	Bulgaristan- Deliorman
G15	Kadın Katılımcı-5	İlgin- Orhaniye	40	Bulgaristan- Deliorman
G16	Kadın Katılımcı-6	İlgin- Orhaniye	58	Bulgaristan-Şumnu
G17	Kadın Katılımcı-7	Akşehir- Pazarkaya	60	Bulgaristan-Razgrad
G18	Erkek Katılımcı-11	Akşehir- Pazarkaya	62	Bulgaristan-Razgrad
G19	Erkek Katılımcı-12	Akşehir- Pazarkaya	50	Bulgaristan-Razgrad
G20	Erkek Katılımcı-13	Akşehir- Erdoğan	44	Bulgaristan

G21	Erkek Katılımcı-14	Akşehir- Erdođdu	72	Bulgaristan
------------	-----------------------	---------------------	----	-------------

Odak Grup Görüşmeleri Yapılan Katılımcılar:

	Katılımcı Sayısı	Köy	Yaş	Geldikleri yer
G22	4	İlgın-Kapaklı	60-75	Bulgaristan-Deliorman
G23	4	Konya-Merkez	40-60	Bulgaristan